स्त्री शक्ती सन्मान विशेष

प्रेरणा

नूतन महाविद्यालय, सेलू, जि. परभणी

वार्षिकांक २००९-१०

उच्च शिक्षणातील गुणवत्तेचा परिप्रेक्ष्य या कार्यशाळेत मार्गदर्शन करतांना डॉ.अशोक चव्हाण व डॉ.अविनाश सरनाईक

सुसंवाद कार्यशाळेत मार्गदर्शन करतांना ॲड भगवानराव धामणगांवकर व प्राचार्य प्रताप बोराडे

राष्ट्रीय पातळीवरील शालेय खो-खो स्पर्धेत सुवर्ण पदक व पायका ग्रामीण गट राष्ट्रीय पातळीवरील स्पर्धेतीत रजत पदक प्राप्त खेळाडू चि.संतोष शेटे व अश्वमेघ हॉलीबॉल क्रीडा स्पर्धेत ताम्रपदक प्राप्त खेळाडू चि.गोविंद वैद्य (पाठीमागे उभे)

हिंद-स्वराज्य पुस्तकाच्या शताब्दीनिमित्त मार्गदर्शन करतांना मा.श्री. गंगाप्रसादजी अग्रवाल,

नूतन महाविद्यालय सेलू.

वर्ष ४२ वे
अंक ४२ वा

प्रेरणा

नूतन महाविद्यालय, सेलू.

वार्षिकांक २००९-१०

(स्त्री शक्ती सन्मान विशेष)

प्रकाशक :
प्राचार्य डॉ. शरद एस.कुलकर्णी

कार्यकारी संपादक :
प्रा. सौ. हीरा बायस

अक्षर जुळवणीः
प्रा. पाटील एम.एन
श्री. कैलास कल्याणे
श्री. खंदारे डी.एम.

मुद्रक :
सतीश कुलकर्णी
मयुर प्रिंटर्स
वर्कशॉप रोड कैलास नगर, नांदेड

अर्पणपत्रिका

ज्यांनी सेलू परिसरातील महिलांचा सन्मान जागृत केला.

कै. सौ. गीताबाई चारठाणकर

कै. सौ. हेमलताबाई गिल्डा

मानवी जीवनाला आशय आणि

आकार देणाऱ्या जीवनाच्या सर्वच क्षेत्रात

ज्यांचे कर्तृत्व निर्विवाद मान्य आहे अशा सर्व स्त्रियांसाठी ....

अकाली निधन झालेल्या महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना श्रध्दाजंली

कु.रश्मी राजेंद्र कान्हेकर

मृत्यू दिनांक १९-१०-२००९

गजेंद्र बालासाहेब डुकरे

मृत्यू दि.०६-०३-२०१०

महादेव (गोपाळ) सोळंके

मृत्यु दि.११-०४-२०१०

संपादक मंडळ

मराठी विभाग
मार्गदर्शक
प्रा.सौ. एच.ए.जोशी
संपादक
कु. रुबिना शेख खाजामियाँ
सहसंपादक
श्रीनिवास मुंगीकर

हिंदी विभाग
मार्गदर्शक
प्रा.सौ. हीरा बायस
संपादक
कु. दिपाली शेरे
सहसंपादक
कु. अनुसया जाधव
शरद कवठे

इंग्रजी विभाग
मार्गदर्शक
प्रा.सौ.सीमा बागुल
संपादक
रामेश्वर बालासाहेब होगे
सहसंपादक
नागेश बालासाहेब काळे
लक्ष्मण कृष्णराव पागे

प्रेरणा

वार्षिकांक २००९-१०

(स्त्री शक्ती सन्मान विशेष)

प्राचार्यांचे मनोगत

प्रेरणा या वार्षिकांकामध्ये दरवर्षीप्रमाणे याही वर्षी स्त्री शक्ती सन्मान या अत्यंत महत्त्वाच्या विषयावर लेखन, चिंतन करुन एक आगळावेगळा अंक आपल्या हाती देत असतांना मनस्वी आनंद होतो, विद्यार्थ्यांच्या लेखन, चिंतन कौशल्याबद्दल अभिमान वाटतो तर दुसऱ्या बाजूला कर्तव्यपूर्तीकरिता एक पाऊल पुढे टाकू शकलो याचे समाधान.

ब्रिटिशांनी भारतीयांवर सत्ता स्थापन केली. भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील अनेक महत्त्वाच्या वैशिष्ट्यांचा उल्लेख करता येईल. स्वातंत्र्य लढा चालू असतानांच भारताचा भावी समाज कसा असावा याचेही चिंतन चालू होते. सामाजिक सुधारणा आधी का राजकीय सुधारणा ? हाही एक महत्त्वाचा मुद्दा स्वातंत्र्यापूर्वी चर्चेत होता. सामाजिक सुधारकांच्या भूमिकेचा सूक्ष्म अभ्यास होण्याची गरज आहे. त्यावेळी अनेक सामाजिक प्रश्नांवर चिंतन झाले. विशेषतः सतीची प्रथा, केशवपन, विधवा पुनर्विवाह या स्त्रियांच्या प्रश्नांचे अत्यंत गांभीर्याने चिंतन झाले. भारतीय स्वातंत्र्यलढ्याप्रमाणेच हैद्राबाद मुक्तिसंग्रामाची पण अनेक वैशिष्ट्ये आहेत. हैद्राबाद मुक्तिसंग्रामाचे शिल्पकार स्वामी रामानंद तीर्थ यांनी स्त्रियांचा लढ्यातील सहभाग वाढविण्याकरिता जाणीवपूर्वक प्रयत्न केले. श्री.देशपांडे यांनी या संदर्भात केलेल्या कार्याची नोंद घेणे आवश्यक आहे. स्टेट काँग्रेसवर निजाम सरकारने बंदी घातल्यावर प्रांतिक परिषदा प्रभावी ठरल्या. मराठवाड्यात महाराष्ट्र परिषद काम करीत होती. महाराष्ट्र परिषदेने सामाजिक प्रश्नावर केलेली जागृती मोलाची ठरते. महाराष्ट्र परिषदेने महिलांना संघटीत करण्याकरिता महिला विभागही स्थापन केला होता. १९४५ मध्ये महाराष्ट्र परिषदेचे सेलू येथे अधिवेशन झाले होते. या अधिवेशनाचे वैशिष्ट्य म्हणजे महिला फार मोठ्या प्रमाणावर उपस्थित रहाव्यात असा प्रयत्न झाला व महिलांच्या प्रश्नावर चिंतन पण झाले. भारतीय राज्यघटनेने समता हे एक मूल्य मानले आहे.

स्वातंत्र्याचा एक भाग म्हणून नूतन विद्यालय शिक्षण संस्था स्थापन झाली. स्वातंत्र्याचे स्फुलिंग या संस्थेने जनतेच्या मनात पेटविले. स्वातंत्र्यानंतर सामाजिक व आर्थिक पुनर्रचना करण्यात संस्थेने नेहमी पुढाकार घेतला. संस्थेच्या नेतृत्वाला सामाजिक प्रश्नांची जाण होती. १९७३ मध्ये मुलींच्या शिक्षणासाठी स्वतंत्र शाळा व १९८५ मध्ये उच्च माध्यमिक विभाग स्थापन झाला. सुदैवाने शाळेच्या इमारतीसाठी लक्ष्मीबाई लालजी रामजी यांनी तर उच्च माध्यमिक विभागाकरिता तेजीबाई अग्रवाल यांनी मोलाची देणगी दिली आहे. नूतन प्राथमिक शाळेच्या नूतन इमारतीचे बांधकाम करीत असतांना सौ. सविताबाई बद्रीनारायण बिहाणी यांनी दिलेले आर्थिक योगदान मोलाचे ठरले व त्यामुळे त्यांचे नाव शाळेला देण्यात आले. संस्था कार्यालयाचे बाजूला महादेवीबाई अग्रवाल यांचा नावे १० हजार स्क्वे. फीट जागा देऊन स्त्री शिक्षणासाठी अग्रवाल परिवाराने एक नवीन दिशा दिली.

मराठवाडा पातळीवर पहिली समता परिषद घेण्याचा प्रयत्न सेलूतील महिलांनी केला याचाही सार्थ अभिमान वाटतो.

या सर्व पार्श्वभूमीवर स्त्रियांकडे बघण्याचा समाजाचा दृष्टीकोन निश्चितच बदललेला आहे. महाविद्यालयाच्या प्रेरणा अंकामध्ये स्त्रियांच्या प्रश्नांवर चिंतन करणे एक अपरिहार्य बाब होती. या अंकाचे संपादन सुद्धा महिला प्राध्यापिकांनीच करावे असा आग्रह होता. जागतिकीकरणाच्या धोरणानंतर स्त्रियांची भूमिका बदललेली आहे. स्त्रियांचा सन्मान निश्चितच वाढतो आहे. जुलै ०९ मध्ये अंकाचे प्रारुप निश्चित झाले. याच वर्षात राज्यसभेत महिला आरक्षणाचे विधेयक संमत झाले. हा केवळ योगायोग नव्हे तर समान व समांतर विचार चालू असतात याचे हे द्योतक आहे. समताधिष्ठीत समाजाची निर्मिती व्हावी याच अपेक्षेने.

- शरद कुलकर्णी
प्राचार्य

प्रेरणा

वार्षिकांक २००९-१०
स्त्री शक्ती सन्मान विशेष

मराठी विभाग

संपादक
कु. रुबिना शेख खाजामियाँ
सहसंपादक
श्रीनिवास मुंगीकर
मार्गदर्शक
प्रा.सौ. एच.ए.जोशी

अनुक्रमणिका ।

■ लेख

बेटी - कु. अनुसया बाबासाहेब जाधव / **आमचे प्रेरणास्थान - जिजाऊ -** रामेश्वर बबनराव शेरे / **भारतातील आजची स्त्री : वास्तव आणि आव्हाने -** पंकज नामदेवराव बोराडे / **स्त्रीचे सामाजिक स्थान** - पवन बालासाहेब रोडगे / **महिला आणि समाज** - गजानन दिलीपराव उफाडे / **भारतीय स्त्रिया : एक आदर्श -** कु. चित्रलेखा गजेंद्रराव शेरे / **स्त्री - एक ऑलराऊंडर -** रामेश्वर भास्करराव शिंदे / **स्त्री आणि समाज -** कु. रुबिना शेख खाजामियाँ / **स्त्री आणि संस्कार -** कु. स्मिता विलासराव देऊळगांवकर / **कधी होशील माणूस -** कु. पूजा सुभाषराव फरदखाने / **शौचालय बांधा -** कु. मंदाकिनी लंघे / **आठवणीचे थवे -** नारायण कैलासराव बोराडे / **नवीन काळ कसा आला** - भगवान वसंतराव खंदारे / **ती सावित्रीबाई आहे -** कु.अश्विनी विठ्ठलराव वाघमारे / **प्रेरणा -** कु. प्रिती दिलीपराव सिनगारे / **कधी पाहिलयं मी तिला -** कु. आरती शर्मा / **बाईचा जलम** - कु. ज्योती प्रकाशराव पौळ / **महिला विधेयकाची वाटचाल** - कु. एकता बोराडे / **सेलूतील पुरस्कृत महिला** / **सेलूतील नगराध्यक्षा** / **सेलूतील महिला मंडळे**

बेटी

कु. अनुसया बाबासाहेब जाधव

बा ! कशाला काळजी करता ?
किती सुंदर आहे आपलं जीवन ?
कुणाच्या जीवनाला येतो का बहर ?
आणि दिसतो का चंद्र आकाशभर....।
बा ! मी मुलगी आहे म्हणून काय झालं,
तुमची अडचण बनणार नाही,
ओझ होऊ देणार नाही तुम्हाला,
बा ! मी जिद्दीने शिकेल....।
मी शिकून मोठी होईल बा !
आणि स्वतःच्या पायावर उभी राहील,
बा ! तुम्हाला मुलगा नाही,
म्हणून काळजी करु नका,
मी माझ्या कर्तृत्वाने मोठी होईल बा,
आणि आपलं घर उजळेल प्रकाशात....।
बघा आशेचा चैतन्यमय वारा सुटला,
आणि भविष्याचं चांदण पडलयं आकाशात....।

आमचे प्रेरणास्थान- जिजाऊ

रामेश्वर बबनराव शेरे

महाराष्ट्रातील इतिहासामध्ये अनेक थोर स्त्रिया होऊन गेल्या. यामध्ये सर्वात पहिले जिजाऊ यांचे नाव पुढे येते. कारण छत्रपती शिवाजी महाराजांना कृष्णासारखी किंवा राम यांच्या सारखी कोणतीही दैवी शक्ती त्यांना प्राप्त नव्हती. जिजाऊ यांनी छत्रपती शिवाजी महाराजांना लहानपणापासून चांगले संस्कार केले. अन्याय, अत्याचार यांच्या विरोधात लढण्याची शिकवण जिजाऊ यांनी छत्रपती शिवाजी महाराजांना दिली. जिजाऊ ह्या शिवाजी महाराजांच्या गुरु होत्या.

निजामशाहीतील एक मातब्बर सरदार लखुजी जाधव आणि उमाबाई यांच्या पोटी इ.सन १५९५ मध्ये जिजा हे कन्यारत्न जन्माला आले. इ.स. १६१० मध्ये जिजाबाईचा विवाह तोलामोलाचे भोसले घराण्यातील शहाजी राजांशी झाला. त्यामुळे महाराष्ट्रातील दोन मान्यवर राजघराणी विवाहसुत्रांनी बध्द झाली. परंतु खडागळे हत्ती प्रकरणातून जाधव व भोसले ही दोन्ही घराणी एकमेकांच्या जीवावर उठली आणि जिजाबाईला माहेर पोरके झाले. इ.स. १९२९ मध्ये लखुजी जाधवांचा निजामशाही दरबारात खून झाला आणि जिजाबाईंचे पितृछत्र हरवले. इ.स. १६३० ते १६३६ या काळातील घटना अतिशय वेगाने घडल्या. या काळात शहाजीराजे कधी निजामशाहीत तर कधी मोगलाकडे तर कधी आदिलशहाकडे चाकरी करतांना दिसतात. या धावपळीच्या जीवनात जिजाबाईंना स्वास्थ्य क्वचितच लाभले. इ.स. १६३६ मध्ये शहाजीने कर्नाटक हे स्वतःचे कार्यक्षेत्र निश्चित केल्यानंतर जिजाबाईंना पुण्याच्या जहागिरीत ठेवले.

देवगिरीचा वारसा सांगणारे जिजाबाईचे माहेर, तर सासर उदयपुरच्या घराण्यातील वारसा सांगणारे होते. त्यांच्या तेजस्वी पुत्रास या दोन थोर घराण्याचा वारसा प्राप्त झाला होता. त्यांच्या तेजस्वी पुत्रास या दोन थोर घराण्याचा राजकीय व सांस्कृतिक वारसा प्राप्त झाला होता. या घराण्याच्या परंपरांची आठवण देऊन शिवाजी महाराजांना सुसंस्कृत करण्याचे कार्य जिजाबाईंनी केले. आपल्या पुत्राने या थोर परंपरांना पुनरुज्जीवित करावे असे त्यांना वाटणे स्वाभाविक होते. दुसरे असे की जिजाबाई म्हणजे सामान्य स्त्री नव्हत्या. वीरकन्या व वीरपत्नी असे सन्मान त्यांच्या वाट्यास आले होते. जहांगिर बादशाहाच्या पदरी त्यांच्या पित्याने मोठी मनसब प्राप्त केली होती. त्यांच्या पतीने तर दक्षिणेत नवी निजामशाही निर्माण केली होती. अशा वीरकन्या व वीरपत्नी असणाऱ्या जिजाऊने आपल्या पुत्रावर घराण्याचे संस्कार करुन वीरमाता हे पद प्राप्त करुन घेतले.

जिजाबाईंचे मन इस्लामी राजवटीने पोळून निघाले होते. सन १६२९ साली भर दरबारात निजामशाहीने त्यांचे पिता लखुजी जाधव, बंधु अचलोजी व रघुजी व भाचा यशवंतराव इतक्या मंडळींचे खून केले होते. त्याचे मोठे दुःख त्यांना सहन करावे लागले होते. पुढे आदिलशहाने त्यांच्या पतीला बेड्या घालून

विजापूरी आणल्याची वार्ता त्यांना ऐकावी लागली होती. या शिवाय देवगिरीचे राज्य नष्ट झाल्यापासून महाराष्ट्रावर या राजवटीच्या अत्याचाराचा वरवंटा सारखा फिरत होता. हिंदू मंदिरे पाडली जात होती. मूर्ती फोडल्या जात होत्या. मशिदी उभारल्या जात होत्या. गाई कापल्या जात होत्या. स्त्रियांवर अत्याचार केले जात होते. या सर्व गोष्टींचा परिणाम जिजाबाईंवर झाल्याशिवाय राहत नव्हता. याला एकच उपाय दिसत होता. तो म्हणजे यवनांचा प्रतिकार करुन स्वराज्य स्थापन करावे हे कार्य आपल्या पुत्राच्या हातून पार पडावे अशी त्यांची इच्छा होती. त्या दृष्टीने इस्लामी राजवट व संस्कृती यांच्या आक्रमणाचे खरे स्वरुप त्यांनी महाराजांना बालवयातच मनात बिंबवली होती.

धर्म व नीती यांना फार मोठे स्थान महाराजांच्या जीवनात होते. स्वधर्माचे रक्षण तर केलेच पाहिजे. परंतु धर्माचे पालनही राजाने केले पाहिजे. हा संस्कार जिजाबाईंनी शिवाजीराजांना दिला. धर्माचे पालन करणाऱ्याचा विजय व अधर्माने वागणाऱ्याचा विनाश हे सूत्र त्यांनी बालशिवाजीच्या मनावर रामायण व महाभारत यामधील कथा सांगून बिंबविले. म्हणूनच पुढे महाराजांच्या चारित्र्यास व कार्यास धार्मिक व नैतिक अधिष्ठान लाभले. जिजाबाईंनी लहानग्या शिवरायांच्या अंतःकरणावर धर्मनिष्ठा, स्वातंत्र्य , चरित्रनिष्ठा व स्वाभिमान यांचे संस्कार घडविले. त्यामुळे सर्व अनुकूल व प्रतिकूल परिस्थितीत त्यांची जीवन निष्ठा कायम राहिली. दृढ धर्मनिष्ठा, साधु संताविषयी असीम श्रद्धा, साधेपणा व शुद्धचारित्र्य इत्यादी देणग्या महाराजांना मातेकडून मिळाल्या. सैन्यात मादक पदार्थांना बंदी करणे व कोणत्याही स्त्रीचा अपमान होऊ न देण्याविषयी कडक धोरण आखणे हे छत्रपतीचे गुणविशेष तत्कालीन इतर कोणत्याही सेनानीत आढळत नाहीत. शिवरायांना हे गुण त्यांच्या मातेकडूनच मिळाले होते.

महाराजांना समजायला लागल्यापासून पित्याचे असे मार्गदर्शन लाभले नाही. जिजाबाई महाराजांचे मार्गदर्शक होत्या. शहाजी राजांच्या पश्चात, आशीर्वाद व मार्गदर्शन घ्यावे अशी जिजाबाई ही एकमेव व्यक्ती होती. अफजलखान वध, शाहिस्तेखानावरचा छापा, आग्रा भेट इत्यादी घटनांमध्ये महाराजांनी आपल्या मातेशी निश्चितपणे सल्लामसलत केली असेल व त्यांना आशीर्वाद मागितला असेल.

महाराजांना आपल्या जहांगिरीमध्ये पहिले धडे जिजाऊ यांच्याकडूनच मिळाले जहांगिरीची व्यवस्था पाहत असतांना जिजाऊ अनेक तंट्यांचे निकाल स्वतः लावत असत. तत्कालीन दक्षिणेच्या राजकारणाची व राजनितीची चांगली जाण जिजाऊ यांना होती. त्यांचे वडील इस्लामी कुटनितीचे बळी ठरले होते. खुद्द शहाजी राजे राजनितीज्ञ होते. त्यांची निजामशाही, आदिलशाही, मोगलाकडील राजकारण, त्यांचा निजामशाहीच्या पुनरुज्जीवनाचा प्रयत्न व त्यासाठी त्यांनी दिलेला सामना या गोष्टी जिजाऊ यांच्या नजरेसमोर घडत होत्या. लढाया, छापे, पाठलाग, वेढे, या सारख्या अनेक प्रसंगातून त्या आपल्या पतीसमवेत विभागून गेल्या होत्या. त्यामुळे संकटाने न डगमगून जाणे, त्यावर मात करण्याची युक्ती शोधून काढणे याचे शिक्षण मातापुत्रांना परिस्थितीनेच दिले होते.

आपल्या पुत्राने स्वराज्याची स्थापना करावी असे जिजाऊ यांना नेहमीच वाटत असे. त्यांचे वैभवशाली स्वप्न शिवाजी महाराजांनी जून १६७४ मध्ये साकार केले. मराठ्यांचा राजा छत्रपती झाला. मराठेशाही दक्षिणेत स्थापन झाल्याचे पाहण्याचे भाग्य त्यांना लाभले. या वीर स्त्रीच्या कामगिरीबद्दल इतिहासकारांनी गौरवाचे उद्गार काढले आहेत.

जिजाऊचे एका शब्दात वर्णन करावयाचे म्हणजे शरीर स्त्रीचे पण बुद्धी पुरुषाची होती. जिजाऊ यांच्या या कामगिरीमुळे महाराष्ट्रातील प्रत्येक स्त्रीसमोर जिजाऊने एक मोठा आदर्श निर्माण केला आहे. अशा या मातेला माझे कोटी कोटी प्रणाम.

♦♦♦

भारतातील आजची स्त्री : वास्तव आणि आव्हाने

पंकज नामदेवराव बोराडे

भारतात आणि जगात सर्वत्रच आकडेवारी पाहिली तर दिसून येते की, लोकसंख्येत स्त्रिया निम्म्या आहेत. प्रत्यक्षात शिरगणतीनुसार १००० पुरुषांच्या तुलनेत ९३४ स्त्रिया आहेत. याचा अर्थ स्त्रियांचे जन्माला येण्याचे प्रमाण कमी झाले आहे असे म्हणता येईल का? तर तसही दिसत नाही बालजन्माच्या अभ्यासात असं दिसून येतं की, स्त्रीबालक निर्माण होण्याच प्रमाण थोडं जास्तच आहे. परंतु विविध समित्यांच्या अहवालानुसार स्त्रीबालकांची हेळसांड अधिक होते. कुपोषण, आजारी असल्यावर डॉक्टरकडे नेण्यास दिरंगाई, या कारणामुळे स्त्री बालक अधिक जन्मूनही त्यांचे मृत्यु जास्त होतात. गर्भजलपरीक्षा करुन मुलगा की मुलगी हे माहीत करुन घ्यायच आणि मुलगी असल्यावर गर्भपात करायचा हे प्रकारही फारच मोठ्या प्रमाणात घडत होता. त्यावर महाराष्ट्रात कायद्याने बंदी आणण्याचा निर्णय घेण्यात आला. परंतु यापुर्वीही मुलगी जन्माला आल्यावर गरम दुधात तोंड बुडवून मारुन टाकणं, गळ्याला नख लावणं, वाळूच्या खड्यात पुरुन टाकणं असे प्रकार रुढ होते. भारतातील स्त्रीच जीवन एवढं नकोस वाटाव. मुली जन्मालाच येऊ नयेत व आल्या तरी त्यांच जीवन एवढं लाथाडलं जाव याची कारणे काय आहेत, भारतातील स्त्री त्याकडे कसं पाहते व यात बदल कोणते व्हावेत अशा तिच्या अपेक्षा आहेत, भारतातील स्त्रियांना यासाठी स्वतः काय करावसं वाटतं. याचा विचार करण गरजेच आहे.

भारतातील स्त्री भारतातील पुरुषाप्रमाणेच स्वतःच्या जाती आणि धर्मात बद्ध झालेली आहे. माणूस जन्मल्यावर त्याला हात, पाय, नाक, कान, डोळे असतात. तेवढ्यात अंगभूतपणे जात चिकटलेली असते. भारतातील स्त्रीदेखील त्याला अपवाद नाही. उलट स्त्रीवर सामाजिक व कौटुंबिक बंधने अधिक असल्याने प्रत्येक घरा-घरात स्त्रियांचा गट काहीसा बंदिस्त कोंडाळ्याच्या स्वरुपात वावरत असतो. आपल्या पूर्वापार चालत आलेल्या प्रथा, रुढी, संस्कार हे तसेच्या तसे पुढच्या मुली व मुलापर्यंत पोंहचवण हे आपलं आद्य कर्तव्य आहे असं त्यांना प्रामाणिकपणे वाटत. या रुढी, प्रथा, काही संस्कारांचा जाचकपणा अन्याय तिला जाणवतो त्याचं दुःख, वेदना काहीवेळा ती ओव्यातून, गाण्यातून, कथातून व्यक्त करते. पण या पलीकडे आपलं स्त्री म्हणून शोषण होतं. याच समाजव्यवस्थेच्या एकूण दमन यंत्रणेशी कस नातं आहे याची तिला जाणीव नाही. परिणामी उलट ती जेवढी विकल होते, दुःख भोगते तेवढी पराधीन राहते. या जन्मात वाट्याला आलं आहे ते आपण भोगायलाच हवं म्हणून आपण आपलं कर्तव्य पार करत जगाव या कार्यसिद्धांताचा स्त्रियांच्या मनावर मोठा पगडा आहे. "कपाळावर लिहीलं आहे ते कधी चुकायचं नाही." " बैठके खाने की अपनी किस्मत नहीं है" ही वाक्य सर्वसामान्य बाई सातत्याने बोलत असते.

राजकीय दृष्ट्या जागृत स्त्रीची ही परिस्थिती आहे. सर्वसामान्यपणे स्त्री आणि अशा काही संधी लाभलेल्या स्त्रिया यामध्ये मोठा गट सुशिक्षित, नोकरदार, कामगार, कर्मचारी, तसच संघर्षाच्या अनुभवातून हळूहळू जागृत होत गेलेल्या कष्टकरी व दलित स्त्रीचा आहे. वाचनातून, घरकाम व मजुरी दोन्ही कराव्या लागणाऱ्या अनुभवातून कामगारांच्या लढ्यातून, दलितांच्या चळवळीतून, घरकामाचे उपयोगित्व कमी झालेल्या महत्वामुळे एकाकीपणाच्या गृहिणीच्या अनुभवातून, स्त्रिया अधिक संवेदनाक्षम पद्धतीने जग पाहू लागल्या आहेत.

१९७० ते १९८० या कालावधीत भारतात स्त्रियांच्या नव्या चळवळीने जन्म घेतला. नवमार्क्सवादी, नवसमाजवादी याबरोबरच डॉ.आंबेडकरांची विचारप्रणाली क्रांतीकारी रुपात आकलन करुन घेणारी पिढी या काळात कार्यरत झाली. प्रसारमाध्यमांनी या स्त्रियांच्या गटांना, संघटनांना मोठा मदतीचा हात दिला. अनेक पुरुष-स्त्री पत्रकारांनी बांधीलकी ठेऊन स्त्रीप्रश्नांना उठाव दिला. स्त्री संघटनांचा जीव तसा लहान असला तरी त्यांनी दृष्टी सगळीकडे पोंहचण्यास मदत केली. जातीवर्गाबरोबरच पुरुषप्रधानता सर्व क्षेत्रात आहे. ती बदलून समानसंधीचा आग्रह या चळवळीचे वैशिष्ट्य आहे.

सर्व स्त्रियांच्या समतेचा प्रश्न भारतातील विषम अर्थव्यवस्था, जातिसंस्था यांच्याशी निगडीत आहे. या भूमिकेतून भारतीय रिपब्लिकन पक्षाने महिलांचा लढा अधिक नेटाने उभारला पाहिजे. पुरुषांनी स्वतःच्या कुटुंबात, जीवनात, गावात, कार्यक्षेत्रात स्त्री कार्यकर्त्यांना यथायोग्य सहकार्य व महत्त्व दिले पाहिजे. भारतातील स्त्रीचं जीवन अधिक अर्थपूर्ण होईल आणि ही मानवमुक्तीची चळवळ होऊ शकेल.

♦♦♦

स्त्री सामाजिक स्थान

पवन बालासाहेब रोडगे

आज लख्ख सूर्य प्रकाशात नहात असतांना, आत्मविश्वासाने पावले उचलत, आव्हाने पेलत वाटचाल करतांना थोडे मागे वळून पहायचे म्हटले तर हळूहळू अंधाराची सवय करुन घेतच मागे जावे म्हणजे फार धक्का बसणार नाही.. एकदम जर आपल्याला कोणी सांगितले की, मागील शतकातही काही जातीत मुलगी जन्मल्यास तिला मारुन टाकण्याची प्रथा होती. तर मुलीच्या जन्माची बातमी ऐकून खेटर मारल्यासारखे होणारे असंख्य चेहरे पाहण्याची सवय असूनही आपल्या चमकत्या डोळ्यापुढही अंधारी आल्या खेरीज राहणार नाही. कारण तो काळ असा होता की, मुलीचे प्रत्यक्ष शरीर ठार करुन, नष्ट करुन टाकणारे लोक तेव्हा जरी फार थोड्या प्रमाणात अस्तित्वात होते. तरी तिला एखाद्या निर्जीव वस्तुप्रमाणे वागवून, तिच्यावर असंख्य, अनन्वीत अत्याचार करुन तिच्यावर रोज मरण लादणारे असंख्य लोक तेव्हा राजरोसपणे संभावित म्हणून मिरवत होते.

मुलगी लहान असल्यापासूनच तिची

ठराविक वर्तुळात वावरण्याची जागा भक्कम केली जायची. " रांधा, वाढा, उष्टी काढा" हे जीवनातले महत्कार्य, त्या कार्याचे सविस्तर रुप पुढे होत जाणाऱ्या मुलांबाळांची देखभाल व सेवा करणे, "गृह कर्तव्यदक्ष" पदवी प्राप्त करुन घेऊन कुळाचार पाळत राहून सासर माहेरच्या दोन्ही कुळांचा उद्धार करणे. जन्म घेतलेल्या घरी भावना ही की, यदांच केलं लग्न की नवरी कसी ठीक दिसेल. बिंदीपट्टा शोभेल. मोठ्या मुलींना नाही बाई शोभत. आठ-नऊ वर्ष लग्नाचे असे.. मुलीला याहून अधिक काळ घरात ठेऊन घेऊन घोडनवरी करणे म्हणजे गळ्याला तात किंवा टांगती तलवार !

तिला तिच्या घरी पोहचवून दिले की, तिच्या बाबतीतली कर्तव्य बहुशः संपली, झाली व ज्यांना उपवर नसे त्यांची चिंता अशी असल्याने लग्न जुळवतांना कधी मध्यस्थ फसवायचे, कधी एखादा बाप आपली एखादी मुलगी आपल्या उरलेल्या कुटुंबाच्या आर्थिक भलाईसाठी "श्रीमंत घरी" फुकून टाकायचा. संपत्तीरुप म्हसोबाला कोवळ्या मुलीचा बळी दिल्या जायचा मग होणारा जावई पाऊणशे वयोमानाचा असो की रोगी असो. कोवळी कळी कोमेजे का कुस्करली जाते. याचा कोणी विचार केला नाही असे दिसते.

मुलीने भावी जीवनात करावयाचा कर्तव्याची रंगीत तालीम मुलींच्या खेळात आवर्जून केली जाई. स्वयंपाक पाणी भातुकलीच्या रुपात व्हायचे. अजूनही काही ठिकाणी व्हायचे. रंगीत तालीम बाहुला-बाहुलीच्या लग्नसमारंभात होई. लग्न करुन प्रपंच नेटका करायचा रीतीरिवाज, सणवार योग्य रीतीने आचरले जावेत याची तालीम दिली जायची. सासरी हसत-खेळत आणि माहेरी हुकुमशाहीत जीवन जगायचे दिसते. आणि वर मान करुन बघायचे नाही. आणि मोठ्याने बोलायचे नाही. खेळ-खेळायचे कधीतरी गौरीच्या जागरणाला वगैरे मुलीने खालीच नजर ठेवावी. खाली वाकून अदबीने चालावे, वाकत राहावे. वाकता वाकता त्या जमिनीला मिसळून जावे. पण माहेरच्या आणि सासरच्या प्रतिष्ठा उज्ज्वल ठेवायची. व्रतमहात्मे सांगायचे ते या बायांना खरे वाटायचे. वाती करुन देवापुढे जाळल्या तर महापूण्य आहे. लागलीच बायका नवऱ्यास तगादा करीत की आमची वातीची आणि तुपाची व्यवस्था करणे.

आपण कोणी सांगेल ते सरळ ऐकून मोकळे व्हायचे. यातून पूण्य कशाप्रकारे जमा होणार याचा विचार करण्याची गरज त्यांना वाटायची नाही. त्यामुळे लोकहितवादीसारख्या शहाण्या विचारवंताला वाटे. आणि पुरुषाने पाहिजे तितके लग्न करावे.

तरी परिस्थिती हळूहळू बदलत होती. लोकहितवादी आगरकर, फुले, रानडे यांच्यासारख्या समाजसुधारकांनी आपले विचार प्रत्यक्ष कृतीत आणले. बालविवाह, विधवा विवाह, स्त्री शिक्षण यांचा पुरस्कार होत होता. महात्मा फुले यांनी समाज सुधारणेच्या आणि स्त्री शिक्षणाच्या कार्यात मोठे योगदान दिलेले आपणास दिसून येते. आणि आपणास त्या काळाच्या मानाने निश्चितच क्रांतीकारक वाटते.

♦♦♦

महिला आणि समाज

गजानन दिलीपराव उफाडे

प्रत्येक क्षेत्रात महिलाच पुढे आज
याला कारणीभूत आहे सुशिक्षित समाज
शिकूनही होतात काही काहींचे हाल
सांभाळावे लागते चुल आणि मुलं
नेहमीच संसाराकडे असते धाव
लोकांच्या वाईट नजरेचा होतो घाव
कितीही थोर झाली, महिला म्हणजे महिलाच असते
तिला मात्र स्वातंत्र्य क्षणभरही नसते
समाजात वावरतांना असते खाली नजर
धावत पळत व्हावं लागते काळासमोर हजर
वरुन देव तिचा संसार नुसता बघतो
तिच्या पाठीवर कोणाचा तरी हात असावा लागतो
जीवन जगावे लगाते डोळ्यातील अश्रू विसरुन
कसे चालेल बाई संसारात पाय घसरुन
संघर्ष काही काहींचा स्वभावच बनतो
तिच्या जीवनात ईमानदारीचा पायाच खणतो
नारी तुझे जीवन म्हणजे उन्हातले काटे
दुःख तुझे पाहून डोळ्यात पाणी दाटे
अगं विसर हा समाज, मायावी नजर सारी
डोळे उघडून पहा सुख तुझ्या दारी
पती तिचा परमेश्वर व मुलगा भविष्य
नेहमी नारीच्या चेहऱ्यावर यावे हास्य

भारतीय स्त्रिया : एक आदर्श

कु. चित्रलेखा गजेंद्रराव शेरे

मातृरुपाने तुम्हाला जन्म देणाऱ्या, पत्नीरुपाने तुमची सोबतीण होणाऱ्या, कन्यारुपाने तुमच्या उदरी जन्म घेणाऱ्या तुमच्या आयुष्यातल्या तिन्ही अवस्थांत तुम्हाला कोवळ्या प्रेमाची साक्ष स्त्री पटवून देते. पुत्र, पिता, पती या पदव्यांना नेणाऱ्या स्त्री- जातीची किंमत इतकी कमी समजू नका ! विश्वातल्या प्रेमाच्या , मांगल्याच्या, कोमलतेच्या , सौंदर्याच्या व पावित्र्याच्या सारभूत सर्वस्वाची 'स्त्री' ही एकरुप विजयपताका आहे. स्त्रीच्या प्रभावाची साक्ष जगातील प्रत्येक गोष्ट देईल. स्त्रीच्या एका दृष्टीपाताबरोबर विराण वाळवंटावर रमणीय उद्यानाची वस्ती झाली आहे. तिच्या आधाराने नद्यांच्या खळखळाटाला वेदघोषांची पवित्रता आली आहे. स्त्रीने तेजाला कोमलतेची जोड दिली आहे. तिनेच सत्यावर सौंदर्याचा साज चढविला आहे. स्त्री ऱ्हदयात उचंबळणाऱ्या प्रितीच्या पुराबरोबरच महाकवींच्या प्रतिभेचे प्रवाह वाहिले आहेत. आणि स्त्री-सौंदर्याच्या रंगछटा नुसत्या छायारुपाने रेखाटण्यासाठी कुशल चित्रकारांची कलमे आपल्या रंगात गुंतून गेली आहेत. सुंदर इमारतींच्या गाभाऱ्यात स्त्रियांच्याच देवमूर्ती बसल्या आहेत.

तलवारीच्या धारेवर जीवांचा नाच करणाऱ्या महावीरांच्या शस्त्रांना स्त्रियाच्यांच डोळ्यात खेळणारे पाणी दिलेले असते. स्त्रियांसाठी पर्वत समुद्राच्या पाठीवर नाचले आहेत. कारण साक्षात परमेश्वराने स्त्रियांसाठी स्त्रीरुप घेतले आहे. पुरुष परमेश्वराची किर्ती आहे, पण स्त्री परमेश्वराची मूर्ती आहे.

खालील कवितेच्या काही ओळी स्त्रीचा जन्मसिद्ध हक्क, तिच्या मनातील निर्धार व्यक्त करुन जातात. या कवितेत 'कळी' स्त्रीयांचे, मुलींचे प्रतिनिधीत्व करतांना दिसून येते.

साऱ्याच कळ्यांना जन्मसिद्ध हक्क आहे फुलण्यचा
मातीमधला वतन,वारसा आकाशावर कोरण्याचा
जन्म असो माळावरती अथवा शाही उद्यानात प्रत्येक
कळीला हक्क आहे फूल म्हणून जगण्याचा
गुलाब असो, कमळ असो, कळी असो गटारातील
तिच्यासाठी तिष्ठत असतो एक किरण सूर्याचा
प्रत्येक कळीत जागत असतो निर्धार फूल होण्याचा
दिमाखाने दिसण्याचा अन् सुगंधाने असण्याचा

या ओळींमधून आपणास कळून चुकते की, एका स्त्रीमनात किती आकांक्षा असतात. एकविसाव्या शतकातील स्त्रियांचे चित्र बदलते आहे.

गेल्या शतकातील फुले, कर्वे इत्यादी समाजसुधारकांच्या अविरत प्रयत्नांमुळे स्त्री थोडी थोडी जागी झाली. चूल आणि मूल हे आपले कार्यक्षेत्र तिने दूर लोटले नाही. पण त्याचबरोबर ती इतरही कामात रस घेऊ लागली. शिक्षणाची दारे तिने तिच्यासाठी खुली केली आणि कर्तृत्वाने तिने दाखवून दिले की, स्त्री ही एक स्वतंत्र व्यक्ती आहे, तिलाही मन आहे.

एकविसाव्या शतकातील स्त्रीने आज हे सप्रमाण सिद्ध केले आहे की, कोणत्याही क्षेत्रात काम करायला ती असमर्थ नाही. या पृथ्वीवर ती जितक्या सफाईने वावरते तितक्याच सक्षमतेने ती अंतराळात जाऊ शकते. अगदी आगगाडी, विमान कोणतेही वाहन ती चालवू शकते. प्रयोगशाळेत ती जितक्या सहजतेने वावरते तितक्याच जबाबदारीने ती रणभूमीवर तिच्यावर सोपविलेले काम करु शकते. शिक्षणसंस्था, वैद्यकीय क्षेत्र यांत तर तिचे कसब ती दाखवू शकतेच. पण राजकारण, अधिकाराची पदेही तेवढ्याच समर्थपणे ती पेलते. नेतृत्व हा गुण तर तिच्याकडे आहेच, पण सर्वांना सांभाळून घेऊन पुढे जाण्याची वृत्तीही तिच्याजवळ आहे. अनेक कामांत आवश्यक असणारी जिद्द, सातत्य व सहनशीलता स्त्रीकडे अधिक आहे.

या एकविसाव्या शतकात स्त्रीला कोणीही अबला म्हणू शकणार नाही. नाजूक म्हणून तिची फसवणूक करु शकणार नाही. विसाव्या शतकात स्त्रीमध्ये जेव्हा हे निर्भयतेचे स्फुल्लिंग पेटू लागले तेव्हा शहरवासी स्त्री प्रथम जागी झाली. पण विसावे शतक संपत आले तेव्हाही खेडोपाडी स्त्रिया अशिक्षित होत्या. जुन्या अंधश्रध्दा जपत होत्या. आपल्यावर घातलेली बंधने गोंजारत होत्या. एकविसाव्या शतकातील स्त्रिला पूर्णआत्मभान आले आहे. आता कित्येक ग्रामपंचायती, जिल्हा परिषदा तिने आपल्या ताब्यात घेतल्या आहेत. पती हाच परमेश्वर मानून सारा अन्याय सहन करणारी स्त्री आता व्यसनी पतीला धडा शिकवू शकते.

ही एवढी प्रगती होऊ शकली कारण स्त्रीला आपल्या ताकदीची, आपल्या समर्थतेची जाण आली. आपले हक्क मिळविण्यासाठी पुरातन पुरुषप्रधान संस्कृतीशी तिला प्रखर टक्कर द्यावी लागली. त्यांत तिला जाणवलेले पहिले सत्य म्हणजे आपण साक्षर व स्वावलंबी व्हायला हवे. ती स्वतःच्या पायावर उभी राहिली, स्वतःचे निर्णय स्वतः घेऊ लागली तेव्हाच ती खरी सक्षम झाली, सबला झाली.

स्त्री संघटीत झाली, साऱ्या विश्वातील स्त्रियांना आपण समदुःखी आहोत याची जाणीव झाली आहे. या एकविसाव्या शतकात आजही कुठे स्त्री विक्री होते, कोठे अपत्य मुलीची हत्या केली जाते, कुठे हुंडाबळी घेतला जातो, कुठे तिच्यावर बलात्कार होतो;पण आता स्त्री तेही सहन करणार नाही. तिच्या शक्तीची जाण तिला आली आहे, आणि व्यक्ती म्हणून आपले जीवन फुलवण्याचाच ती यापुढे आटोकाट प्रयत्न करणार आहे.

कारण, कल्पना चावला सारखी स्त्री म्हणते की, "स्वप्नांकडून सत्याकडे जाणारा मार्ग अस्तित्वात आहे फक्त तो शोधण्याची दृष्टी आपल्याकडे असावी."

शेवटी एवढेच,

पुत्र असावा ही आशा
धरु नका व्यर्थ
यश किर्तीवंत कन्या
जगी होतील समर्थ।

♦♦♦

स्त्री - एक ऑलराऊंडर

रामेश्वर भास्करराव शिंदे

कुटुंबाच्या रथाच्या दोन चाकांपैकी एक चाक महिला होय. पुरुषांच्या प्रत्येक कामात महिलाचे योगदान असतेच. मात्र पुरुष प्रधान संस्कृतीमुळे महिलांच्या योगदानाची फारशी नोंद घेतली जात नाही. पुरुषांच्या कर्तव्य व पराक्रमाचाच डांगोरा पिटला जातो. आजही ग्रामीण भागातील मुख्य व्यवसाय शेती हा सत्तर ते ऐंशी टक्के महिलांवरच अवलंबून आहे हे विसरता येणार नाही.

महिला ही काटक, संयमी, सामंजस्य, प्रयत्नांची पराकाष्ठा करणारी असते. तिच्या अंगी जिद्द, चिकाटी व प्रबळ आत्मविश्वास असतो. विपरीत परिस्थितीतही संयम व धाडसाने निर्णय घेणारी महिला ही संयम व सामंजस्याचा महामेरु होय. चूल व मूल आणि कुटुंबाची सर्व जबाबदारी तसेच शेती व्यवसायाची देखभाल करणारी महिला एक अचाट शक्तीच होय. तिच्या कर्तत्व व चिकाटीने तसेच दूरदृष्टीमुळे भलेभले चकीत होतात. यातच स्त्रीचे श्रेष्ठत्व सामावलेले आहे. अशा या महान व शक्तीरुपी महिलेला जर संधी दिली, तिच्या कला कौशल्य व चिकाटीला सहाय्य केले व समाजातील विविध उद्योग, गृहउद्योग, उपलब्ध करुन देऊन आर्थिक पाठवबळ तिच्या पाठीशी उभे केले तर विकास प्रक्रियेची गती अधिक गतीमान होईल, विकासाचा वेग वाढेल, महिला सक्रिय होतील.

महाराष्ट्र शासनाने १९९४ साली महिलांसाठी व त्यांच्या सबलीकरण व सक्षमीकरणासाठी महिला धोरण जाहीर केले. महाराष्ट्र शासनाने महिला सबलीकरणासाठी विविध उपक्रमांच्या माध्यमांद्वारे विविध योजनांचा आरंभ केला आहे. उद्देश एकच की महिला सुदृढ, सक्षम व्हाव्यात, कार्यकुशल व्हाव्यात, त्यांच्या ज्ञान व कठोर परिश्रमातून त्या स्वावलंबी व्हाव्यात. त्यांच्या विषयीचा पुरुषी दृष्टीकोन बदलावा. त्यांच्याकडे समाजाने दूरदृष्टीने पहावे व महिलांना समाजात समानतेचे स्थान मिळावे व त्यांच्या बळाचा फायदा विकास प्रक्रियेला व्हावा.

♦♦♦

कु.रुबिना शेख खाजामियाँ

स्त्री म्हणजे मायेचा भंडार, स्त्री म्हणजे संवेदनांचे द्वार, स्त्री म्हणजे समाजातील अविभाज्य घटक. समाजात जगणाऱ्या प्रत्येकाचे नाते स्त्रीविन अधुरे ! आई - मुलाचे नाते स्त्रीमुळे पूर्णत्वाला येते. बहीण-भावाचे नाते स्त्रीमुळे मोहक बनते. पती पत्नीचे नाते हे या स्त्रीमुळेच फुलते. स्त्री ही दोन कुळाचा उद्धार करते. माहेरचा नि सासरचा ! कुटुंबाला, समाजाला स्त्रीच संस्कारक्षम बनविते. हीच माऊली आपल्या पिलांना उडण्याचे शिकविते. यशशिखरे पादाक्रांत करण्याची प्रेरणा देते. परंतु ज्या स्त्रीच्या अस्तित्वाखेरीज पुरुषाचे अस्तित्व शून्य अशा या स्त्रीचे समाजात काय स्थान आहे ? एकविसाव्या शतकाची वाटचाल करणाऱ्या समाजात काही गोष्टी अशा पहायला मिळतात की, ज्यांची संगती आजच्या विज्ञान युगाशी लागत नाही. उदा. मुलीचा जन्म अपशकून वाटणे. मुलामुलीमध्ये भेदभाव, हुंड्यासाठी स्त्रीयांचा छळ करणे. इ. या भारतीय समाजात स्त्रियांचे वास्तव्य बऱ्याच अंशी जीवघेणे व अपमानास्पद आहे. स्त्रीयांच्या या दयनीय अवस्थेचे मुळ कारण जर लक्षात घेतले तर विषमतेवर आधारलेली अन्यायी व निर्बंधी तत्त्वप्रणाली सुशिक्षित समाजानेही अंधपणे स्वीकारली. याच स्मृतीने जन्मापासून ते मृत्युपर्यंत निर्बंध घातले. पती गेल्यावर सती जावे. आज सती प्रथा मोडली गेली तरी किमान तिने विधवेचे जीवन व्यतीत करावे. पतीच्या मृत्युनंतर जीवनात, जीवनातल्या कोणत्याच गोष्टीमध्ये स्वारस्य ठेऊ नये. पतीने मात्र लगेच दुसरी बायकोही केली तरी चालते कारण तो ठरला पुरुष ? आपल्या समाजात मुलीचा जन्म दुर्भाग्याचा वाटतो परंतु मुलगा झाला तर सर्वांना आनंद होतो आणि का होणार नाही.

राजस्थानात मुलगी झाली की तिला बाप किंवा भावाकडून नष्ट करतात. हे 'ना आना इस देस

लाडो' मध्ये आपण पाहिले. विदर्भातील खेड्यामध्ये आजही पुत्रवती आईकडून नवविवाहितेची ओटी भरली जाते. अजूनही समाजात स्त्रिला धार्मिक, सामाजिक, आर्थिक प्रतिष्ठा मिळालेलीच नाही. स्त्री डॉक्टर, इंजिनिअर, आय.पी.एस. असो तिच्या लग्नाच्या वेळी तिचा हुद्दा लक्षात न घेता तिचा स्त्रित्वाचा मुद्दा लक्षात घेतला जातो. मुलगा कसाही असो काळा, नकटा, मिचका मुलगी सुन म्हणून देखणी असावी लागते. कित्येकांना तर शिकलेल्या सुना नकोच वाटतात. कारण कित्येकांचा समज 'आपल्याच डोक्यावर मिरे वाटत्यानं' असा असतो. मुलगी अडाणी गरीब गाईसारखी सर्वांच्या आदेशात राहणारी असली तर सर्वांना आवडते. स्त्रीने एखाद्या गोष्टीविरुद्ध आवाज काढला तर स्त्री आहे स्त्रीसारखं वाग असं म्हटलं जात. मी मैत्र च्या पुरवणीमध्ये एका वकील मुलीचे पत्र वाचलं होतं. ती वकील असल्यामुळे तिचे लग्न होत नव्हते. तिला पाहायला आले आणि शिक्षण सांगितले की लोक दचकायचे. 'लग्न झाल्यावर काही बोललं की कोर्ट कचेऱ्याच्या फेऱ्या मारायला लावेल ही आपल्याला' असा सर्वसाधारण समज. तिचे म्हणणे होते की, माझे लॉ चे शिक्षणच माझ्या लग्नातील सर्वात मोठा अडथळा आहे. आई-वडील माझ्यामुळे दिवस-रात्र चिंता करतात. शिक्षण घेणे चांगले की वाईट ?

समाजात स्त्रियांना मानसिक शारीरिक छळासही तोंड द्यावे लागते. कौटुंबिक हिंसेची प्रचिती वर्तमान पत्रावरुन, वाहिन्यावरुन येतच असते. याचा अर्थ असा नाही की घरातील समाजातील वाद, भांडणे, संघर्ष यात स्त्री पूर्णतः निर्दोष असते हिंसेची शिकार स्त्री ही कधीकधी हिंस्र बनते. जर भारताचा विचार केला तर, दर हजार पुरुषांमागे स्त्रियांचे प्रमाण ९२२ वर का आले आहे ? याचा विचार सामाजिक, कौटुंबिक पातळीवर होणे गरजेचे आहे.

जगामध्ये एकूण खर्चाच्या २० टक्के खर्च देश आपल्या संरक्षण व्यवस्थेवर करते. पण हे संरक्षण कुणाचे आणि कुणापासून ? प्रत्येक देशाने स्त्रियांच्या संरक्षणाला प्राधान्य दिले पाहिजे. मगच कोणत्याही राष्ट्राची प्रगती शक्य आहे. आपल्यासमोर अशी उदाहरणेही आहेत. जपान, अमेरिका या देशात स्त्रियांवर अन्यायकारक निर्बंध नाहीत म्हणूनच ते प्रगतीपथावर आहेत.

प्राचीन काळातील लोकांनी स्त्रीला बंदिस्त केले. त्या व्यवस्थेला ठोकर मारण्याचे काम फुलेंनी शिक्षणाद्वारे आणि आंबेडकरांनी कायद्याद्वारे. स्त्रीला कुटुंबात, समाजात प्रतिष्ठा मिळवून दिली. पुरुषांनी नेहमी कमी लेखले, बटकी समजले पण काही पुरुषांनी देखील स्त्री सुधारणेच्या चळवळीत सक्रिय सहभाग नोंदवला. आगरकर, लोकहितवादी, राजाराम मोहनरॉय, अण्णासाहेब कर्वे हे त्यापैकीच होत.

त्यांनी दिला आवाज अन् अस्मितेचा ध्यास.
मानवतेचा नि समतेचा दिला श्वास .

आणि यानंतर जशी स्त्री सुधारणेची लाटच निर्माण झाली. समाजात हळूहळू स्त्रियांच्या स्थितीत परिवर्तन होत आहे. आधुनिक युगातील स्त्री कमावती बनलीय. कोणतेच क्षेत्र स्त्रियांच्या वर्चस्वाखेरीज उरले नाही. शिक्षण क्षेत्रात गुणवत्ता यादीमध्ये मुलांपेक्षा मुलीच आघाडीवर असतात. ज्या क्षेत्रात स्त्रियांना संधी मिळाली त्या क्षेत्रात स्त्रियांनी पुरुषप्रधानतेला प्रतिकार केल्याचे दिसते. स्त्रिया डॉक्टर, इंजिनिअर, आय.पी.एस., वकील, नेते आहेत. आधुनिक युगातील आयकॉन किरण बेदी ही धाडसी मुलींची आवडती. लताने (स्त्रीने) गायनाने संपूर्ण जगाला आपलसं केलं. कल्पना चावला मुलींना एक उत्स्फूर्त

प्रेरणा देऊन गेली. सुनिता विल्यम्सने विदेशात देशाचे नाव उज्ज्वल केले तर अलीकडेच मेरी कोमने पुरुषांच्या बरोबरीने राजीव गांधी खेलरत्न पुरस्कारावर आपले नाव कोरले. अशी स्त्रियांच्या यशस्वी वाटचालीची अनेक उदाहरणे आहेत. शिक्षणात तसेच राजकारणातही स्त्रीने ठसा उमटविला. सोनिया गांधी, सुषमा स्वराज, प्रतिभा पाटील. एकेकाळी इंदिरा गांधीने तर देशाचा कायापालट केला.

स्त्री साक्षरतेचे प्रमाण हळूहळू वाढत आहे. समाजातील पुरुष मक्तेदारी असणाऱ्या क्षेत्रात म्हणजे कंडक्टर, पोस्टमन, सेनादल यातही स्त्रीने झेप घेतलीय. आधुनिक समाजात स्त्रीच्या बाबतीत एवढे परिवर्तन घडत असले तरी, समाजात स्त्रीला पूर्ण स्वातंत्र्य मिळाले आहे. किंवा समान अधिकार मिळाले आहेत हे म्हणणे चुकीचे आहे. स्त्रीला आजही एक स्त्री म्हणूनच पाहिले जाते म्हणजे स्त्री जर एखाद्या ठिकाणी नोकरीला जात असेल किंवा मुली कॉलेजला जात असतील तर समाजाच्या वाईट नजरा तिच्यावर असणारच. यामुळेच स्त्रीची मर्यादा तिच्या कार्याला अडसर ठरते. आणि 'सातच्या आत घरात' हा नियम लागू पडतो. हा नियम चुकीचा आहे असे नाही परंतु स्त्रीवर अगणित बंधने घालण्याऐवजी समाजाच्या नजरेने थोड्याशा बंधनात राहिले तर ही वेळ येणार नाही.

आज समाजातील एक गोष्ट स्पृहनीय आहे की, इथे पूर्ववैदिक काळाप्रमाणे स्त्रियांची पूजा होत नसली तरी एक मानाचं स्थान अवश्य मिळालं. प्राचीनकाळात स्त्रीला अपशकून मानून तिचा विद्येचा अधिकार नाकारला, त्या समाजात स्त्री या अत्यूच्च शिखरावर पोहोचल्या. ज्या समाजाने स्त्रियांना बुरख्यातच राहण्याचे बंधन लादले आज त्या स्त्रियादेखील मागे नाहीत. समाजातील स्त्रीबदलाचे कारण आरक्षण मानले तरी चुकीचे नाही कारण यामुळे स्त्रीला प्रत्येक क्षेत्राची वाट मोकळी करुन दिली. तरीही स्थिती समाजातील सर्व स्त्रियांची नाही. एकीकडे स्त्री प्रत्येक क्षेत्रात कर्तृत्व गाजवत आहे तर लहान मोठ्या खेड्यात आजही 'चूल आणि मूल' हेच स्त्रीचे विश्व आहे. एकीकडे मुली चंद्रावर पोहचल्या तर दुसरीकडे घराबाहेर निघण्याची मुभा नाही. आज स्त्री राष्ट्रपतीपदापर्यंत पोहोचली तर कित्येकांना अक्षर ओळख नाही. त्यातही राजनितीतील गोलमा देवीसारख्या स्त्रियांना स्वतःची स्वाक्षरीदेखील करता येत नाही. अशी ही उद्वेगजनक परिस्थिती.

समाजात स्त्रियांना निर्भयपणे वावरता यावे यासाठी पुरुषांचा अहंभाव, कुविचारी स्वभाव हे सर्व बदलायला हवे. आपण धर्म मानतो हे ठीक परंतु त्यातील स्त्रीजन्माचा धिक्कार करणे चुकीचे आहे. स्त्रीचा विद्येचा अधिकार नाकारणे चुकीचे आहे. धर्मानेच, कायद्याने सांगितले की, सर्वजण समान आहेत मग स्त्री-पुरुष असा भेद का ? आज फुले, आगरकर, कर्वे यांसारखे विचारवंत निर्माण होऊ शकत नाहीत, परंतु त्यांचे थोडेफार तरी विचार आपण आत्मसात करु शकतो. असे उदारमतवादी दृष्टीकोण पुरुषांनी ठेवल्यास स्त्रीयांची समाजातील स्थिती नक्कीच बदलेल. म्हणून हृदयी पान्हा, नयनी पाणी, बंदिनी हे गीत आळवण्यापेक्षा प्रत्येक स्त्रीने म्हटले पाहिजे

नव्या युगाची नारी
ना अबला ना मी बिचारी
मी दामिनी, मी तेजस्विनी
काल्यबाह्य आता ती बंदिनी

♦♦♦

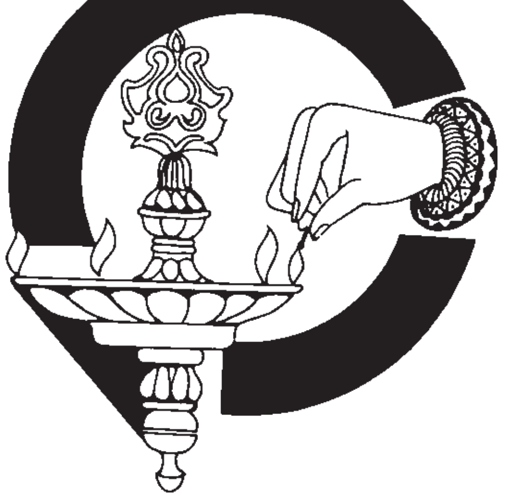

मना घडवी संस्कार
मना आकारी संस्कार

या ओळी आपण सहजपणे म्हणत असतो. या दोन ओळीत संस्कार या शब्दाचा किती मोठा अर्थ लपलेला आहे. 'संस्कार' या साडेतीन अक्षरी नावाने भारतीयांचे जीवन व्यापून टाकले आहे. भारतीय व्यक्तीचे संस्कार हेच खरे अलंकार असतात. भारतीय संस्कृती जगात श्रेष्ठ असे आपण म्हणतो. ही संस्कृती या संस्कारापासूनच निर्माण झालेली आहे. संस्कृतीचे मूळ हे संस्कारातच असते.

स्त्री आणि संस्कारांचा अत्यंत जवळचा संबंध असतो. कारण कुठलीही व्यक्ती संस्कारांचे धडे हे आपल्या मातेकडूनच म्हणजेच एका स्त्रीकडूनच घेत असते. अर्भक आपल्या मातेच्या उदरात असल्यापासून (सामवल्या) अनेक चांगल्या-वाईट प्रकारचे संस्कार आपल्या मनावर शरीरावर करुन घेत असत. प्रत्येक आई ही आपल्या बाळाला (मुलांना) चांगले संस्कार देऊन आदर्श नागरिक बनविण्याचा प्रयत्न करत असते.

प्रत्येक माता ही आपल्या मुलांना चांगले संस्कार देण्याचा प्रयत्न करत असते. परंतु ते चांगले संस्कार आत्मसात करावयाचे की नाही हे ज्याचे त्याच्यावर अवलंबून असते. संस्कार हा माता आणि मुलांमधील दुवा असतो. ते मुलांना आईच्या वळणावर जाण्यास प्रोत्साहन देतात. मूल आपल्या आईशी प्रेमासोबतच तिच्या संस्कारांनीही बांधलेलं असतं.

स्त्री आणि संस्कार

कु.स्मिता विलासराव देऊळगांवकर

स्त्री असते सागर रुपी विश्वाचा किनारा
जेथे विश्वासाने विसावतो जग सारा
सागरात असतात या संस्कारांचे मोती
त्यांच्या साह्याने जीवन नौका वादळातही तरती.

भारत देश हा त्यांच्या संस्कारमय संस्कृतीमुळे जगात प्रसिद्ध आहे. आपल्या देशाच्या इतिहासात असे अनेक वीरपुरुष आहेत, जे केवळ त्यांत्या मातांच्या संस्कारामुळे अजरामर झाले. जगाचं लाडकं व्यक्तीमत्व म्हणून नावारुपास आले ते म्हणजे श्री छत्रपती शिवाजी महाराजांच उदाहरण अगदी योग्य आहे. जिजाऊच्या संस्कारामुळे, शिकवणीमुळे, धैर्यामुळे महाराज स्वराज्य निर्माण करु शकले. एक अत्यंत चारित्र्यसंपन्न, हुशार, प्रेमळ , प्रजादक्ष, कर्तव्यदक्ष राजा म्हणून शिवाजीराजांचा नावलौकिक आहे. इतिहासात शत्रुपत्नीचा 'माता' म्हणून गौरव करणारा हा एकमेव राजा आहे.

साने गुरुजी देखील त्यांच्या याच संस्कारामुळे सर्वतोपरिचीत आहेत. त्यांच्या आईने देखील त्यांच्यावर असे संस्कार केले आहेत की त्यामुळे ते फक्त एका शाळेचे, काही विद्यार्थ्यांचे गुरुजी न राहता ते संपूर्ण भारताचेच नव्हे तर जगाचेच गुरुजी झाले आहेत. त्यांच्या विचारांवर, आचारणात, वर्तनावर, त्यांच्या आईच्या संस्कारांचा प्रभाव स्पष्टपणे जाणवतो.

आपला देश हा अत्यंत गौरवशाली देश आहे. कारण येथे जिजाऊ, सानेगुरुजींच्या आईसारख्या संस्कारांच्या खाणी आहेत व त्यांच्या मुलांसारखे या खाणीतील अमूल्य रत्न आहेत. भारतवासीयाचं भाग्य एवढं थोर आहे की, या खाणीतील रत्नांचे अलंकार ते आपल्या मनावर पुस्तकरुपाने वारंवार परिधान करु शकतात.

भारत देश आहे अमूल्य रत्नांची खान, प्रत्येक भारतीयांना असावा स्त्री रत्नांचा अभिमान.

♦♦♦

कधी होशील माणूस

कु. पूजा सुभाषराव फरदखाने

अरे मानवा मानवा
कधी होशील माणूस
शोध मनातले जोष
वाया जाईल जीवन
वेळ गेल्यावर जिवा
नाही उपयोगी होश
मार आकाशी भरारी
तोड पिंजऱ्याचे कोष
जिव्हा वैरीन होईल
थोडं जपून बोलावं
संयमाच्या तराजूत
ऊभं आयुष्य तोलावं
मागे वळून पहावं
तरी मागे जाऊ नये
चुकलेल्या वाटेकडे
परतून पाहू नये
मोह आवरुन तुम्ही
मदमत्सराला जाळा
संत शिकवूनी गेले
हेव्या दाव्यानांही टाळा
पाय रोवून मातीत
मन पक्षागत व्हावं
बळ देऊन पंखाला
याला आभाळात न्यावं
जात पंथ झुगारुन
भेदाभेद दूर करा
वागा माणसासारखं
माणसाला उरी धरा

शौचालय बांधा

कु.मंदाकिनी लंघे

फु-बाई-फू- फुगडी फु
शौचालय बांध माझ्या गोविंदा तुरे गोविंदा तू ।।

शौचाला जाताना बाई-माणूस लाजेन,
घरामध्ये घाण-रस्त्यामध्ये घाण,
रस्त्यावरुन जाताना वास येईन घाण,
त्यासाठीच म्हणते शौचालय बांध माझ्या
गोविंदा तुरे गोविंदा तू।।

घरी शौचालय बांधल्याने
रस्त्यामध्ये नाही होणार घाण,
त्यामुळे गावामध्ये सुख नांदेण,
नाही पडणार कोणी आजारांना बळी
शौचालय बांध माझ्या गोविंदा तुरे गोविंदा तू।।

रस्त्यावरुन जाताना आई-बहीण लाजेन,
अपमानाने मान खाली होईन
आता फु-बाई-फु-फुगडी-फु,
शौचालय बांध माझ्या गोविंदा तुरे गोविंदा तू।।

आठवणीचे थवे

नारायण कैलासराव बोराडे

आजही सांग माझे भास
स्वप्नात तुला छळतात का ?

बोलायच्या गेल्या राहून ज्या,
गोष्टी तुला कळतात का ?

एका वाटेचे दोन प्रवासी
घट्ट दाटली अगम्य निशा
चुकून तुझी पावले माझ्या
घराकडे वळतात का ?

धडधडली हृदये अन्
श्रावणमासी मने पेटली
त्याच प्रितीच्या ज्योती अजुनी
मनी तुझ्या जळतात का ?

सात जन्माची देऊन वचने
जपली प्राणांहुनी प्रिती
स्मरता ती प्रणयसंध्या
आसवे तुझी गळतात का ?

विसरलीय जशी मला
विसरेन तुलाही म्हणतो
आठवणींचे थवे तरीही
आकाशी तुझ्या पळतात का ?

नवीन काळ कसा आला

भगवान वसंतराव खंदारे

अरे अरे देवा हा काळ कसा आला
प्राण्यांचा रोग माणसाला आला.
प्लेगचा आता नायनाट झाला
नवीन काही आली आता एच.आय.व्ही.ची लागण
नव्या नव्या काळात नवीन-नवीन फ्ल्यू
कोंबडीवरचा आला माणसावर बर्ड फ्ल्यू
त्याच्या मागे आला आता नवीन स्वाइन फ्ल्यू
सगळीकडे झाले आता फ्ल्यू आणि फ्ल्यू
इथून पुढे पाहत राहा काय काय होते
अलग-अलग कुतूहल डोळ्यापुढे येते
मुखरोगाचे पहा तुम्ही भयंकर मुखरोगी
जो तो मागतो भोग पण आहेत मात्र रोगी

ती सावित्रीबाई आहे

कु.अश्विनी विठ्ठलराव वाघमारे

तू लावलेली शिक्षणाची ज्योत
घरोघरी जळत आहे.
पृथ्वीनं उमलावं कमळ हे
तुझ्यामुळेच कळत आहे.
ती सावत्र आई नाही
ती सावित्रीमाई आहे.
ती सूर्याची सावली आहे.
तिची प्रेरणा आहे म्हणून तू आहेस
ती आहे म्हणून तू सुशिक्षित आहेस
ती नसती तर पोटाची भूख भागली नसती
ती नसती तर वसुंधरेची माया
कुणी दिली असती
ती नसती तर प्रकाशपर्व सुरु झाले नसते
तिच्यामुळे तुझा झाला उद्धार
तिच्यामुळे तुला मिळाली नवी वाट
तिच्यामुळे तुला जीवन कळाले
तिच्यामुळे तू चालत आहेस क्रांतीची वाट
ती नसती तर मी जगले नसते
ती शंभर काळजांची सावित्रीमाई प्यारी
तिच्यामुळे मिळाल्या अमृतमय जीवन लहरी

प्रेरणा

कु.प्रिती दिलीपराव सिनगारे

प्रेरणा दिली आम्हांला
सावित्रीबाईंनी - शिक्षण घेण्याची
सुशिक्षित होऊन जग उद्धारण्याची

झाशीच्या राणीनं–शूरपणे लढण्याची
संकटाला धैर्याने सामोरे जाण्याची

कल्पना चावलाने- अंतराळात झेप घेण्याची
पक्षाप्रमाणे स्वच्छंदी जगण्याची

किरण बेदीनं - पी.एस.आय. होण्याची
समर्थपणे जीवन जगण्याची

इंदिरा गांधींनी- पंतप्रधान पद भूषविण्याची
प्रतिभाताईंनी - राष्ट्रपती पदाची

देशाच्या राजकारणात स्त्रियांनी
हस्तक्षेप करण्याची

सानियाने - उत्कृष्ट टेनिसपटू होण्याची
देशाची खेळांमध्ये प्रसिद्धी वाढविण्याची

लतादीदींनी दिली गायनाची
सप्तस्वरात विलीन होण्याची

पण या सर्वात
आम्हाला आवड शिक्षणाची

कारण आम्ही
आहोत लेकी सावित्रीमाईची

कधी पाहिलयं मी तिला

कु.आरती शर्मा

कधी पाहिलयं मी तिला
फुलपाखरु होऊन
आकाशी उडताना
रडणाऱ्या प्रत्येक चेहऱ्यावर
हसू वाटत फिरताना.....
कधी पाहिलयं मी तिला
स्वप्न होऊन रंगताना
निराश झालेल्या दु:खी मनात
आशेचा नवा किरण भरताना......
कधी पाहिलयं मी तिला
आकाशी उडताना
इंद्रधनुषी रंगात
अलगदपणे मिसळताना.....
कधी पाहिलयं मी तिला
तिरस्काराने बेभान होताना
तप्त त्या अग्निरसात
सारं सारं वाहून नेताना.....
कधी पाहिलयं मी तिला
दु:खाच्या सागरात डुंबतांना
सारे अश्रू आतल्या आत
हृदयामध्ये लपविताना.....
कधी पाहिलयं मी तिला
माझ्यामध्ये शिरताना
क्षणोक्षणी बरोबर माझ्या
माझ्यासाठीच जगताना

बाईचा जलम

कु. ज्योती प्रकाशराव पौळ

बाईचा जलम अन् मुक्या प्राण्याचा जलम यात कायबी फरक न्हाई काय सांगायची सोय नाही का कुणाला काई इचारारायची सोय न्हाई. निमूटपणानं आपलं काम करत ऱ्हायचं अन् पदरात पडल ते खायचं. माझा जलम तर असाच गेला. सकाळी उठल्यापासन् ते रातच्याला झोपस्तोवर सारखं राब-राब राबायचं. सकाळी झावळातच घरची माणसं उठायच्या अगुदर उठाचयं. सडा-सारवण, शेण-पाणी करुन पुना लेकरायचं, धन्याचं समदयांचं आवरुन देयाचं. सयपाक-पाणी सगळ करुन शेतात जायाचं. पहाटं उठल्यापासून काम करुन कटाळा येतो पण सांगावं कुणाला? पुना शेतात जाऊन राबायचं. सोबत ल्हानं पोरगं, त्याला डालीत टाकून झाडाखाली ठुयाचं अन् पातीला लागायचं. सगळ्या रानात काम पडलेलं. एकीकडं काम चालू पन सगळा जीव मातर झाडाखाली तान्हुल्याकडच. वरुन उन, पायाखाली ढेकळं, काटे तुडवत काम करायचं येळात पात न्हाई लागली की पुन्हा धन्याच्या शिव्या,

बोलणं खायचं.

दिवसभाराच्या कामात जरासाबी येळ रिकामा भेटत न्हाई. दुपारच्या जेवणाच्या येळंला कोरकुटका खाऊन जरासं माणूस कलंडलं का लगेच गड्याच्या हाका. की लगेच कामाला दिवसमावळता काम संपवून घराकडं निघायचं. निघताना डोक्यावर पाटीत तान्हुलं, एका हातात पाण्याची कळशी अन दुसऱ्या हातात गाईच्या वासरासाठई गवताचा भारा घेऊन घरी यायचं. दिवसभराच्या कामानं जीव आंबून जातो. वाटतं आता घरी गेलं की खुशाल झोपावं, पण कसंचं काय ? घरी गेल्यावर पाणी भरायचं, सरपण काडी मोडायची अन् रातच्यासाठी सयपाक करायचा हे सगळं आपल्यालाच करा लागते. त्यातही भाकरीले जरा उशीर झाला की मालकाच्या शिव्या हायेतचं. त्यामुळे बळंबळं उठायचं बिनदुधाचा काळा चहा प्यायचा अन् कामाला लागायचं.

सकाळी उठल्यापासून ते झोपस्तंवर सारखं काम-कामच, जीवाला घटकाभर आराम कसला तो नाहीच. सडा सारवण, धुणी भांडी, सयपाक, पाणी भरणं, दळणं एवढं सगळं करुन पुन्हा शेतातलं काम हे सगळंच करा लागते। त्यातच लेकराले कमीरमी पडलं, कुणाचं काही दुखायलं तरीबी मलाच बघा लागते. मालकाला मनलं तर मनतेत ते लेकरायचं गरानं तुच बघ. आता म्या एकटीनं तरी कुठं-कुठं जीव द्यावा.

आमच्या शेजारची सखु साळात जातीय. ती एक दिसी मनीत होती की आता मनं बायकांच राज येणार हाय. तिकडं मंबईत बायका आमदार, झाल्यात. आपल्याकडबी आता आपून सुदरणार हैत. पण म्या म्हणते कसंच काय ? कायबी झालं तरी आमाला कायबी फरक पडत न्हाई. आता हेच बगा की आमच्याच आळीतली शकुंतला सरपंचीन का काय झाली पण काय फायदा ? रोज दिवस निघायला रानात अस्ती. तिच्या नावावर सगळा कारभार तर तिचा दादलाच बघते. ती फक्त अंगठ्यापुरती.

काल हापश्यावर पलीकडल्या अळीतल्या चंपाची गाठ पडली. लगन झालं तवा नक्षत्रावानी दिसणारी चंपी आता पार सुकून गेली. अगुदर तर म्या तिला वळीकलंच न्हाई. लईच खराब दिसत होती. म्या इचारलं का गं चंपे ? लईच घसरलीस ! तर मनू लागली काय सांगावं आका तुमाला ! चांगलं घर मनून बापानं लगन लावून दिलं पण आपलं नशीबच फुटकं. अहो मव्हा नवरा रोजच दारु पिऊन लागला की तमाशा करायला. म्या दिसभर कसंतरी कोरकुटक्यापुरतं पैसं जमवलं की है सगळे पैसे दारु ढोसायला घेतात. आता खावं तरी काय ? अन् ऱ्हावा तरी कसं ? ऐकून कसतरीच वाटलं. गड्या माणसानं काम करुन बायकापोरं जगवावीत का बायकाच्याच कमईवर आपली मजा करावी याची काही लाज तरी दादल्यायला वाटावी. पण कसचं काय ? सगळं इपरीतचं. कवा कवा वाटतं कुण्या जल्माचं पाप होतं मनून बायकाचा जलम भेटला. पण आता इलाज न्हाई. आला दिस रेटावा लागतो.

काल गावात शरातली मान्सं आली मनं, महिला मेळावा का काय घेतला. मनत व्हती सखू. आता बायकांसाठी बचत गट करुन बायकांना सरकार कर्ज देणार हाय मनं त्यातून काईतरी कामधंदा करुन आपला-आपल्याला पैसा राखून ठेवता येणार हाय. रुपया-आठाण्यासाठी नवऱ्याचे बोलने न घेता आपला विकास करायचा हाय. असं कायतरी सखू सांगत व्हती. ती मन्ती तसं बायकांचं कल्याण करणाऱ्या दिवसाची वाट पाहत ऱ्हायचं दुसरं काय ?

♦♦♦

महिला विधेयकाची वाटचाल

कु. एकता बोराडे

जगाच्या इतिहासाची पाने आपण चाळली तर एक गोष्ट प्रकर्षानं जाणवते आणि ती म्हणजे स्त्रियांना संघर्षाशिवाय काही मिळाले नाही. युरोपात बदलांचे मूळ प्रेरणास्थान फ्रेंच राज्यक्रांती होती. स्वातंत्र्य, समता, बंधुत्व ही मूल्य या राज्यक्रांतीनं दिली. पण राईट्स ऑफ मॅन या मानवी हक्कांच्या सनदेमध्ये स्त्रीयांना स्थान नव्हते. या उपेक्षेची जाणीव स्त्रियांना तीव्रपणे होऊन निषेधाची भावना उमटली. सन. १७९२ मध्ये मेरी बॉलफस्टन क्राप्टने मांडलेले व्हिंडोकेशन ऑफ विमेन प्रसिद्ध झाले. त्यात तिने स्त्री हक्काची मागणी का व कशी समर्थनीय आहे याचे विवेचन केले होते. त्यामुळे एक आत्मविश्वास जागा होऊन स्त्री-पुरुष समानतेला खतपाणी मिळाले.

लोकशाहीची जननी असलेल्या इंग्लंडमध्येही स्त्रियांचे क्षेत्र घरापुरतेच मर्यादीत मानले जात होते. मताधिकाराचेही स्त्रियांच्या संदर्भातील मागणी डावलली गेली होती. अमेरिकेत स्त्रियांच्या राजकीय हक्कांसाठी लढे द्यावे लागले.

रुसोपासून अनेकांनी स्त्रिला कर्तव्यशून्यच मानले होते. स्त्री म्हणजे अपूर्ण पुरुष अशी वचने धर्मग्रंथातून आढळत होती. लोकशाहीच्या सुरुवातीच्या

संकल्पनेत स्त्रीला स्थान नव्हते. अनेक क्षेत्रांची दरवाजे तिच्यासाठी बंद असली तरीही लोकशाहीकरण ही बाब निश्चितच दिलासादायक होती.

जॉन स्टुअर्ट मिलच्या १८६० मध्ये सब्जेक्शन ऑफ विमेन या पुस्तकातून त्यांनी स्त्री-पुरुष समानतेच्या मूलभूत तत्त्वांची मांडणी केली. स्त्री-पुरुष समानता समाजानेच जोपासलेली आहे हे दाखवून दिले.

भारतातही पुरुषप्रधान मानसिकतेचे चटके स्त्रियांना सहन करावे लागले. आपल्या न्याय हक्कांसाठी संघर्ष करावा लागला. संविधानाने सुरवातीपासूनच महिलांना मतदानाचा हक्क दिला. पुरुषांच्या बरोबरीने राजकीय हक्कही दिला. परंतु राजकारणातील स्त्रीसंख्येचे प्रमाण नगण्यच आहे. स्त्रीयांचा सहभाग वाढावा. महिलांना यातून योग्य संधी उपलब्ध व्हावी. या हेतूनेच सुरुवातीस देवीगौडा सरकारने ८१ वी घटनादुरुस्ती म्हणून हे महिला विधेयक मांडले. त्यावेळची लोकसभा बरखास्त झाल्याने पुढे १९९८ मध्ये सदर विधेयक ८४ वी घटनादुरुस्ती म्हणून अटल बिहारी वाजपेयी पंतप्रधान असताना मांडण्यात आले. परत १९९९,२००० व २००३ मध्ये दोनवेळा ते संसदेत मांडण्याचा प्रयत्न झाला. २००४ मध्ये यु.पी.ए. सरकारने आपल्या सीमसी (Common Minimum Programm) मध्ये महिला विधेयकाचा समावेश केला. २००८ मध्ये ते १०८ वे घटनादुरुस्ती विधेयक म्हणून राज्यसभेत मांडले गेले. आणि शेवटी २०१० मध्ये राज्यसभेत पारित झाले. या आरक्षण विधेयकास अंतिम मंजूरी मिळाल्यानंतर लोकसभेत ५४५ पैकी १८१ तर राज्यसभेत २५० पैकी ८१ जागा असतील. महाराष्ट्रातील विधानसभेत २८८ पैकी ९५ व विधानपरिषदेत ७८ पैकी ३९ जागी स्त्रियांना असतील.

१४ वर्षांच्या वनवासानंतर राज्यसभेत सुरुवातीस पारित झालेल्या या महिला आरक्षण विधेयकामुळे पैसा, बळ आणि सत्तेचा दुरुपयोग करुन वर्षानुवर्षे लोकसभेवर निवडून येणाऱ्या अनेक नेत्यांची मक्तेदारी संपणार आहे. त्यामुळे या विधेयकास काही राजकीय नेतृत्वाकडून विरोध होतोय.

महिलांसाठीचे राखीव ३३ टक्के जागांचे विधेयक आज ना उद्या भारतात पारित होईल आणि भारतीय उपखंडावरील पाकिस्तान, बांगलादेश आणि नेपाळ तसेच जगभरातील एकूण ४० देशांमध्ये भारताचा समावेश होईल.

महिलांसाठी विविध स्तरावर विशेषतः प्रशासनात जागा राखीव ठेवणारे महाराष्ट्र हे पहिले राज्य आहे. स्थानिक स्वराज्य संस्थेत सुद्धा महिलांसाठी ३३ टक्के जागा राखीव ठेवण्यात महाराष्ट्र पहिले राज्य होते. याचा सखोल परिणाम राजकारणवार झालेला दिसून येतो. १९९३ च्या ७३व्या घटनादुरुस्तीने जे सकारात्मक चित्र पहावयास मिळाले. तसेच एक ऐतिहासिक परिवर्तन या महिला आरक्षण विधेयकातूनही नक्कीच दिसून येईल, यात शंकाच नाही. म्हणून स्त्री सबलीकरणाचा महत्त्वपूर्ण पैलू म्हणून याकडे पाहावयास हरकत नाही.

महिलांच्या अधिकाराविषयी भारतीय राज्यघटनेतील तरतुदी -

स्त्री-पुरुष समानता हा भारतीय संविधानाचा आधार आहे. धर्म,लिंग, वंश भाषेच्या आधारावर भेदभाव केला जाणार नाही. असे स्पष्ट आश्वासन मूलभूत अधिकाराच्या प्रकरणात देण्यात आले आहे. त्याचप्रमाणे राज्याच्या मार्गदर्शक तत्त्वांच्या प्रकरणामध्ये स्त्री आणि पुरुषांना समान कार्यासाठी समान वेतन दिले जावे, अशी स्पष्ट तरतूद आहे.

भारताने वेळोवेळी स्त्रियांच्या अधिकाराच्या संरक्षणाच्या दृष्टीने वेगवेगळे कायदे केले आहेत. त्यात '१९६१ चा मातृत्व हित रक्षण कायदा' असेल किंवा १९७६ साली भारत सरकारने मंजूर मंत्रालया अंतर्गत स्वतंत्र महिला विभागाची निर्मिती केली. पुढे महिलांविषयीच्या विविध समस्यांची शासनाला माहिती उपलब्ध करुन देण्यासाठी १९९० साली राष्ट्रीय महिला आयोगाची स्थापना करण्यात आली. राष्ट्रीय महिला आयोगाच्या आधारावर १९९४ साली महाराष्ट्रामध्ये राज्य महिला आयोगाची स्थापना करण्यात आली. या महिला आयोगाकडून प्राप्त अहवालावर केंद्र तसेच राज्यशासन महिलांच्या संरक्षणासाठी आणि सबलीकरणासाठी विविध योजना आखते.

७२ व्या आणि ७३ व्या घटना दुरुस्तीनुसार स्त्रियांसाठी ग्रामपंचायत, पंचायत समिती आणि जिल्हा परिषदेमध्ये १/३ जागा राखीव ठेवण्यात आल्या. महिलांच्या सबलीकरणासाठी त्यांना राजकीय निर्णयप्रक्रियेत सहभागी करुन घेणे अत्यावश्यक आहे. त्या दृष्टीने भारतसरकारने उचलेले हे महत्त्वाचे पाऊल आहे. नागरी आणि ग्रामीण स्वराज्य संस्थांमध्ये महिलांसाठी आरक्षण ठेवल्यामुळे या क्षेत्राच्या विकासाला चालना मिळाली आहे. या आरक्षणामुळे समाजाच्या शेवटच्या स्तरापर्यंत महिलांचे सबलीकरण होत आहे.

विकसनशील राष्ट्रांच्या तुलनेत विकसीत राष्ट्रांमध्ये महिलांचा राजकीय निर्णयप्रक्रियेतील सहभाग अधिक आहे. भारतामध्ये राजकीय निर्णय प्रक्रियेतील सहभाग अतिशय कमी आहे. भारतीय संसदेमध्ये स्त्रियांचे प्रमाण १० टक्के पेक्षा कमी आहे. या दृष्टीने ७२ आणि ७३ वी घटनादुरुस्ती महत्त्वपूर्ण ठरली. या माध्यमातून स्त्रियांचा राजकीय सहभाग वाढावा आणि त्यातून ग्रामसुधारणेच्या प्रक्रियेला चालना मिळावी हा मुख्य उद्देश होता. गेल्या एक दशकामध्ये १० लाखांहून अधिक स्त्रिया विविध पातळ्यांवरुन राजकारणात सहभागी झाल्या असून ग्रामीण भारतामध्ये एक नवीन स्त्री नेतृत्त्व विकसित होतांना दिसत आहे. स्त्रियांचा राजकीय निर्णयप्रक्रियेत सहभाग वाढल्याने राजकारणाच्या गुन्हेगारीकरणाला निश्चितच आळा बसेल. स्त्रियांचा राजकीय प्रक्रियेतील सहभाग वाढावा यासाठी संसदेमध्ये आणि राज्यविधिमंडळात स्त्रियांसाठी आरक्षण असावे या उद्देशानेच स्त्रियांसाठीच्या ३३टक्के आरक्षणाचा विचार पुढे आला. १४ वर्षाच्या प्रतिक्षेनंतर ८ मार्च या शंभराव्या जागतिक महिला दिनाच्या मुहूर्तावर भारताच्या संसदेत इतिहास घडला. संसदेच्या दोन्ही सभागृहासह राज्यांच्या

विधिमंडळातील ३३ टक्के जागा महिलांसाठी आरक्षित करणारे संविधान दुरुस्ती विधेयक राज्यसभा या संसदेच्या वरिष्ठ सभागृहात सादर होऊन त्याला दि. ९ मार्चला त्या सभागृहाची मान्यता मिळाली. यामुळे आपल्या विधिमंडळात महिलांना राखीव जागा देणारा भारत हा जगातला पहिला देश ठरला. स्त्रियांच्या सबलीकरणासाठी जगात होत असलेल्या प्रयत्नांचे जसे हे यश आहे. तसेच गेली १४ वर्षे भारतात होत असलेल्या त्याच प्रयत्नांना आलेली ही आनंददायक फलश्रुती आहे.

प्रमुख विरोधी पक्षांची साथ घेऊन पंतप्रधान डॉ. मनमोहनसिंग यांच्या सरकारने मिळविलेली ही फार मोठी उपलब्धी आहे आणि ती देशाच्या राजकीय इतिहासात सुवर्णाक्षराने नमूद होणारी आहे. या विधेयकामुळे देशाच्या राजकीय व सामाजिक प्रकृतीत चांगला बदल घडून येईल. स्त्रियांचा सहभाग ही राजकारण व समाजकारणाला प्रगल्भ बनविणारी बाब आहे. प्रगत जगाने या सत्याचा अनुभव घेतला आहे. भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्यातील महिलांच्या योगदानाने तसा प्रत्यय देशाला या आधी आणून दिला आहे. संसद व राज्यविधिमंडळातील त्यांचा सहभागही असाच प्रगल्भकारी व प्रगतीकारक ठरणार आहे.

राजकीय पक्षांच्या महिला संघटना किंवा महिला आघाड्या असल्या तरी पक्षाचे ध्येय धोरण ठरविण्याच्या प्रक्रियेत आजही महिलांना स्थान मिळत नाही, ही वस्तुस्थिती आहे. संघटनेत, विधिमंडळात किंवा संसदेत महिलांची संख्या अत्यंत नगण्य आहे. राजकीय पक्ष निवडणुकीच्या तिकीट वाटपात महिलांना डावलतात हे सत्य नाकारुन चालत नाही. निवडून येण्याची आणि खर्च करण्याची क्षमता या दोन गुणांवरच उमेदवारी दिली जात आहे. हे चित्र महिला आरक्षण विधेयकामुळे पालटेल.

देशाच्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती होण्याचा बहुमान प्रतिभाताई पाटील यांना मिळाला. भारताच्या पहिल्या महिला पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांच्या सुनबाई केंद्रात सत्ताधारी असलेल्या काँग्रेस पक्षाच्या अध्यक्षा व यु.पी.ए. सरकारच्या चेअरमन सोनिया गांधी आहेत. मीरा कुमार यांच्या रुपाने लोकसभेला प्रथमच महिला सभापती लाभल्या आहेत. तर सुषमा स्वराज या विरोधीपक्ष नेत्या आहेत. भारतातील महिलांना अभिमान वाटावा अशी ही सारी व्यक्तिमत्त्वे आहेत.

देशाला स्वातंत्र्य मिळून ६० वर्षे झाली. या काळात शैक्षणिक क्रांतीने सामाजिक आणि राजकीय परिवर्तन मोठ्या प्रमाणात झाले. पोलीस, लष्कर, विज्ञान-तंत्रज्ञान, शिक्षण, प्रशासन, कला, संगीत, आय.टी., क्रीडा अशा सर्वच क्षेत्रात महिलांनी नावलौकिक मिळविला. खासगी क्षेत्रात, व्यापार-वाणिज्य-वित्त विभागातही महिलांनी आपल्या कर्तृत्त्वाचा ठसा उमटविला. राज्यात अनेक शहरांच्या महापौर आणि नगराध्यक्षा तसेच सभापती महिला आहेत. लोकसभेने शिक्कामोर्तब केल्यानंतर महिलांच्या आरक्षणासाठी विधानसभा व लोकसभेचे दरवाजे खुले होतील. पण आरक्षण दिले म्हणजे महिलांना न्याय मिळेल असे नव्हे, तर पुरुषांच्या बरोबरीने महिलांना स्थानमहत्व मिळावे.

♦♦♦

नूतन संस्थेला आर्थिक योगदान देणाऱ्या महिला

श्रीमती लक्ष्मीबाई लालजी रामजी

(नूतन कन्या प्रशाला, सेलू.)

श्रीमती तेजीबाई कन्हैय्यालालजी अग्रवाल

(नूतन कन्या उच्च माध्यमिक विभाग, सेलू.)

सौ.सावित्रीबाई बद्रिनारायणजी बिहाणी

(नूतन प्राथमिक शाळा, सेलू.)

श्रीमती महादेवीबाई अग्रवाल

(स्त्री शिक्षणासाठी संस्था कार्यालयाच्या बाजुला १०००० स्वे.फुट ची जागा)

सेलूतील पुरस्कार प्राप्त महिला

स्वातंत्र्य सेनानी
कै.सौ. गीताबाई
चारठाणकर
सुंदराबाई भोपटकर
पुरस्कार

सौ. दुर्गाताई दत्तात्रय कुलकर्णी
आदर्श माता पुरस्कार ,सेलूभूषण पुरस्कार,
जीवनगौरव पुरस्कार,मातृगौरव पुरस्कार

कै.सौ. हेमलताबाई गिल्डा
सावित्रीबाई फुले - महाराष्ट्र
शासन पुरस्कार ,
शरयुताई काबरा -
औरंगाबाद , सामाजिक
पुरस्कार.

प्रा. सौ. हीरा बायस
महाराणी पद्मिनी पुरस्कार
- राज्य पुरस्कार

प्राचार्या सौ.पी.पी. कुलकर्णी (वाघोलीकर)
द ग्रेट मदर्स अवार्ड ऑफ इंडिया

सेलूतील नगराध्यक्षा

सौ. कमलताई मदनलालजी करवा

श्रीमती विमलताई राजूरकर

सौ. छाया गायकवाड

पंचायत समिती सभापती

सौ.शामलाताई कटारे

सौ. शिवगंगा जनार्दन मगर

सेलू येथील महिला मंडळे

१) महिला मंडळ
२) प्रियदर्शिनी महिला मंडळ
३) राजस्थानी महिला मंडळ
४) सिंधी महिला मंडळ
५) इनरविल क्लब
६) लोकमत सखी मंच

या सर्व महिला मंडळातर्फे सामाजिक विविध उपक्रम घेतल्या जातात.

सेलू येथील महिला भजनी मंडळे

सेलू येथे अनेक महिला भजनी मंडळे असून या महिला मंडळांच्या मार्फत जन जागरणाची विविध कार्ये केली जातात.

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड व
नूतन विद्यालय शिक्षण संस्था संचलित
नूतन महाविद्यालय, सेलू जि.परभणी

आं त र म हा वि द्या ल यी न

प्रेरणा युवक महोत्सव २००९

कै.श्रीरामजी भांगडिया यांच्या पुतळ्यास पुष्पहार अर्पण करुन आंतर महाविद्यालयीन प्रेरणा युवक महोत्सव २००९ शोभा यात्रेचे उद्घाटन

आंतर महाविद्यालयीन प्रेरणा युवक महोत्सव शोभा यात्रे मध्ये सहभागी झालेला महाविद्यालयीन संघ

आंतर महाविद्यालयीन प्रेरणा युवक महोत्सवाचे उद्घाटन करीत असतांना श्री फ.मु.शिंदे, कुलगुरु डॉ. एस.बी. निमसे व इतर मान्यवर

आंतर महाविद्यालयीन प्रेरणा युवक महोत्सवाचे उद्घाटन प्रसंगी व्यासपीठावरील मान्यवर

प्रेरणा युवक महोत्सवाच्या विविध कला प्रकारामध्ये सहभागी झालेले विद्यार्थी व संघ

प्रेरणा युवक महोत्सवाच्या विविध कला प्रकारामध्ये सहभागी झालेले विद्यार्थी व संघ

प्रेरणा युवक महोत्सवाच्या लावणी व
गजल या कला प्रकारास मिळालेला
रसिकांचा उत्स्फूर्त प्रतिसाद

प्रेरणा युवक महोत्सवामध्ये मार्गदर्शन करताना मा. तसनीम पटेल, डॉ. एस.एम. लोया, प्राचार्य द.रा. कुलकर्णी, डॉ.शिवाजी दळणर व प्रा.पी.आर. रावते

प्रेरणा युवक महोत्सवाच्या समारोप प्रसंगी स्वामी रामानंद तीर्थ यांच्या प्रतिमेस पुष्प हार अर्पण करतांना मा. तसनीम पटेल, डॉ.दत्ता भगत, डॉ. अविनाश सरनाईक व ॲड. वसंतरावजी खारकर

प्रेरणा युवक महोत्सवाला लाभलेला उदंड प्रतिसाद

प्रेरणा युवक महोत्सवाच्या कार्यक्रमास उपस्थित झालेले अनेक मान्यवर

नूतन महाविद्यालय सेलू

असे होते शैक्षणिक वर्ष २००९-१०

विद्यार्थी उपक्रम समिती

विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास ही बाब नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेच्या नेहमीच केंद्रस्थानी राहिलेली आहे. याकरिता महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थ्यांसाठी वेगवेगळे उपक्रम व स्पर्धा यांचे वेळोवेळी आयोजन केल्या जाते. या सर्व कार्यकमाचे आयोजन व अंमलबजावणी सूत्रबध्द व परिणामकारकरीत्या महाविद्यालयातील प्राध्यापकांची एक स्वंतत्र समिती कार्य करते. तीच विद्यार्थी उपक्रम समिती होय.

शैक्षणिक वर्ष २००९-१० मध्ये विद्यार्थी उपक्रम समितीने विविध कार्यक्रमाचे व स्पर्धाचे आयोजन केले व असे उपक्रम व स्पर्धा यांची संख्या बरीच मोठी आहे. त्या सर्व स्पर्धाचा कार्यक्रमाचा उल्लेख या ठिकाणी करणे अशक्य आहे. तेव्हा चालू शैक्षणिक वर्षात आयोजित केलेल्या कांही निवडक उपक्रमांचा उल्लेख करणे आम्ही इष्ट समजतो.

यावर्षी अगदी सुरुवातीपासून विविध कार्यक्रमांची रूपरेषा तयार करून त्याची अंमलबजावणी करण्यात आली. जिल्हा सहकार बोर्ड परभणी यांच्यावतीने युवक - युवती शिबीर आयोजित करण्यात आले या शिबीरात विद्यार्थ्यांना सहकार विषयी संपूर्ण माहिती देण्यात आली. बऱ्याच वर्षानंतर सन २००९-१० च्या विद्यार्थी परिषदेचे च्या विद्यापीठ कायद्यानुसार निवडणुका घेण्यात आल्या व कु.पूजा महाजन ही विद्यार्थी परिषदेची सचिव म्हणून निवडून

आली.

सौ.रश्मी काला यांचे सीए ची तयारी या विषयावर माहितीपूर्ण व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. प्रा.सोनवणे रमेश यांचे व्यक्तिमत्व विकास या विषयावर दोन दिवसीय व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.

कु.रुबीना शेख (कला प्रथम वर्ष) या विद्यार्थीनीस विकल्प वेध मासिका तर्फे घेण्यात आलेल्या निबंध स्पर्धेत तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिक प्राप्त झाले.

कु.पूजा महाजन या विद्यार्थिनीने माजलगांव येथे आयोजित संगीत स्पर्धेमध्ये महाविद्यालयाचे प्रतिनिधीत्व केले.

ज्ञानोपासक महाविद्यालय परभणी येथील जागतिक मंदी याविषयावर आयोजित विद्यार्थ्यांच्या कार्यशाळेमध्ये वाणिज्य प्रथम वर्षाच्या कु.केतकी दातार व कु.शिल्पा कुंडीकर हिने भाग घेऊन पावर पॉईन्ट प्रझेंटेशन स्पर्धेत तृतीय क्रमांक मिळविला.

दि.१७ सप्टेबर ते २३ सप्टेंबर , २००९ या काळात विद्यापीठ जनजागरण सप्ताह आयोजित करण्यात आला. या सप्ताहात श्रम संस्कार, संगीत रंजनी व शेतकरी मेळावा इ. आयोजन करण्यात आले.

फेब्रुवारी २०१० मध्ये महाविद्यालयाचे वार्षिक स्नेहसमेंलन अत्यंत साध्या पध्दतीने साजरे करण्यात आले या स्नेहसमेंलनात विद्यार्थ्यांनी उत्स्फुर्त सहभाग घेतला. शिवजयंती निमित्त आयोजित देखावा स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघास तृतीय पारितोषिक प्राप्त.

या शैक्षणिक वर्षात राष्ट्रीय नेत्यांच्या पुण्यतिथी व जयंती निमित्ताने विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

याशिवाय अनेक छोटे मोठे कार्यक्रम व उपक्रम या वर्षात झाले या सर्व कार्यक्रमास महाविद्यालयाचे शिक्षक ,शिक्षकेत्तर कर्मचारी व प्रामुख्याने महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थ्यांचे सक्रिय सहकार्य लाभले. या सर्वाचे आम्ही विद्यार्थी उपक्रम समितीतर्फे हार्दिक आभार व्यक्त करतो. विविध उपक्रमांच्या यशस्वीतेसाठी विद्यार्थी उपक्रम समितीतील प्रा.सौ.सीमा बागूल, प्रा.आर.ए.झोडगे यांनी नियोजन केले.

ऑक्टोबर २००९ मध्ये स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड व महाविद्यालयाच्या संयुक्त विद्यमाने आंतरमहाविद्यालयीन प्रेरणा युवक महोत्सवाचे आयोजन करण्यात आले. त्यात महाविद्यालयाच्या संघास पाच पारितोषिके प्राप्त झाली.

डॉ.संतोष दंडवते
विद्यार्थी उपक्रम समिती

नूतन महाविद्यालय, सेलू जि.परभणी
राष्ट्रीय सेवा योजना

युवक व युवतींना संस्काराकडून संस्कृतीकडे घेऊन जाणारी योजना म्हणजे राष्ट्रीय सेवा योजना होय. ज्ञानार्जनाबरोबरच स्वावलंबन चारित्र्यसंवर्धन व सामाजिक बांधीलकी यांचा युवा मनावर संस्कार व त्यातूनच त्यांच्या व्यक्तीमत्वाचा विकास व्हावा या दृष्टीने सुरु झालेली ही एक विधायक चळवळ होय. या योजनेच्या माध्यमाने श्रम प्रतिष्ठा, सामाजिक बांधीलकी, परस्पर सहकार्य, प्रामाणिकपणा, त्याग, सेवाभावी वृत्ती, देशभक्ती अशा अनेक गुणांचा सहजच विकास होतो. महाविद्यालयीन युवक- युवतींच्या अंगी असलेली अफाट शक्ती विधायक, रचनात्मक कार्यात वापरली जावी असा प्रयत्न राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विविध उपक्रमांतून केला जातो. शैक्षणिक वर्ष २००९-१० मध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने खालील विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

♦ दि.१९/०७/०९ रविवार रोजी न्यायालय सेलू व राष्ट्रीय सेवा योजना, नूतन महाविद्यालय, सेलू यांच्या संयुक्त विद्यमाने कायदेविषयक जनजागृती शिबीर आयोजीत करण्यात आले.

♦ दि.३०/०७/०९ विद्यार्थ्यांसाठी उद्‌बोधन शिबीर आयोजित करुन माजी प्राचार्य डॉ.व्ही.के.कोठेकर व प्रा.डी.एन.गायकवाड यांचे मार्गदर्शन विद्यार्थ्यांना लाभले.

♦ दि.१७/०८/०९ रोजी डॉ.अरुण रोडगे, डॉ. दळवे यांच्या सहकार्याने रक्तदान शिबीर आयोजीत करण्यात आले. एकूण ५२ रक्तदात्यांनी रक्तदान केले.

♦ दि.०८/०९/०९डॉ.उत्तम राठोड व प्रा.विनायक टेंगसे हे परभणी येथील रा.से.यो.च्या बैठकीस हजर राहिले.

♦ दि.२५/०८/०९ रोजी मा.प्राचार्यांच्या अध्यक्षतेखाली स्थानिक सल्लागार समितीची बैठक आयोजित करुन वार्षिक नियोजन करण्यात आले.

♦ दि.१०/०९/०९ रोजी कु.अनुसया जाधव व चि.भाऊसाहेब राठोड यांचा प्रजासत्ताक दिन संचलन निवडपूर्व जिल्हास्तरीय शिबीर परभणी येथे सहभाग.

♦ दि.१४/०९/०९ रोजी कु.अनुसया जाधव व चि.भाऊसाहेब राठोड यांचा प्रजासत्ताक दिन संचलन निवडपूर्व विद्यापीठस्तरीय निवड चाचणी नांदेड येथे सहभाग.

♦ दि. १७ ते २४ सप्टेंबर , २००९ दरम्यान विद्यापीठ जनजागरण सप्ताहनिमित्त सेलू शहरातील बोअरवेलचे पुनर्भरण सर्वेक्षण करण्यात आले. तसेच वेगवेगळ्या स्पर्धा घेण्यात आल्या आणि पर्यावरण विषयक जनजागृतीही करण्यात आली.

♦ दि.०८/१०/०९ ते दि.१२/१०/०९ दरम्यान आयोजीत परभणी जिल्हा राष्ट्रीय सेवा योजना युवक व युवती शिबीर के.के.एम.महाविद्यालय मानवत येथे चि.राठोड

भाऊसाहेब, चि.रंजवे गोविंद, चि.मोगरे अशोक, कु.माने प्रियंका , कु.वाकोडकर माधवी यांचा सहभाग.

♦ दि.०१/११/०९ ते ०५/११/०९ दरम्यान आयोजीत राज्यस्तरीय गांधी विचार शिबीर मत्सोदरी महाविद्यालय, जालना येथे कु.वाकोडकर माधवी, चि.काळे नागेश व चि.शिंदे सदाशिव यांचा सहभाग.

♦ दि.१७/१२/२००९ रोजी डॉ.उत्तम राठोड व प्रा.विनायक टेंगसे हे स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड येथे आपत्कालीन व्यवस्थापन या कार्यशाळेस उपस्थित राहिले.

♦ दि.०१/११/०९ ते ०४/११/०९ दरम्यान आयोजीत राज्यस्तरीय प्रजासत्ताक दिन संचलन पूर्व चाचणी निवड प्रक्रिया जे.ई.एस.कॉलेज जालना येथे रा.से.यो. विद्यार्थ्यांचा सहभाग.

♦ दि.१५/०१/१० ते २६/०१/१० दरम्यान मुंबई येथे प्रजासत्ताक दिन संचलनासाठी चि.भाऊसाहेब पंडीतराव राठोड यांचा सहभाग. ही अतिशय अभिनंदनीय बाब आहे, विशेष म्हणजे ही संधी आपणास प्रथमच मिळालेली आहे.

♦ प्रसंगानुसार वर्षभरात वेगवेगळ्या विषयावर विद्यार्थ्यांनी भित्तीपत्रके तयार केली.

♦ दि.१८ ते २४ जानेवारी, २०१० दरम्यान विशेष वार्षिक शिबीर रवळगांव, ता.सेलू जि.परभणी येथे पर्यावरण व नैसर्गिक साधन संपत्तीचे संवर्धन या विषयावर शिबीर घेण्यात आले. या शिबीरात विद्यार्थ्यांवर श्रमसंस्कार, सांस्कृतिक कार्यक्रम, बालआनंद मेळावा, आरोग्य मेळावा, पशुचिकित्सा मेळावा, महिला मेळावा ई. कार्यक्रम घेण्यात आले.

♦ दि.१० जानेवारी १० ते ०७ फेब्रुवारी २०१० रोजीच्या पल्स् पोलिओ लसीकरण मोहिमेत राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या ३५ ते ४० विद्यार्थ्यांचा सक्रिय सहभाग.

♦ दि.०१ व ०२ फेब्रुवारी २०१० या दोन दिवशीय म.गांधीजीच्या हिंद स्वराज्य या पुस्तकाच्या शताब्दी निमित्त स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड अंतर्गत विद्यार्थ्यांचे उद्‌बोधन शिबीर आयोजीत करण्यात आले.

♦ डॉ.उत्तम राठोड यांनी अहमदनगर कॉलेज, अहमदनगर येथे आयोजीत दि.१८ ते २७ मार्च २०१० या दरम्यान उद्‌बोधन शिबीरात यशस्वीपणे सहभाग नोंदविला.

राष्ट्रीय सेवा योजना
विशेष वार्षिक शिबीर अहवाल मौजे. रवळगांव ता.सेलू जि.परभणी

दि.१८ ते २४ जाने. २०१०

दि.१८ ते २४ जानेवारी २०१० दरम्यान नूतन महाविद्यालय सेलू राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विशेष वार्षीक शिबीर ”पर्यावरण व नैसर्गिक साधन संपत्तीचे संवर्धन शिबीर ” मौजे रवळगांव ता.सेलू जि.परभणी येथे संपन्न झाले. शिबीर कालावधीत सकाळ पासून ते संध्याकाळपर्यंत वेगवेगळे कार्यक्रम विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी राबविण्यात आले. श्रमदानामध्ये गांवातील सर्व रस्ते, नाल्या, ग्रामपंचायत परिसर, मंदीर, शाळा परिसर यांची स्वच्छता केली. महत्वाचे ग्रामपंचायत कार्यालय हे घाणीचे साम्राज्य झालेले होते. तेथील कचरा काढण्यासाठी जवळपास दोन दिवस लागले. दररोज सकाळी ०५.०० वा स्वंयसेवकांनी व्यायाम , योगासने , कवायत, प्राणायम् आरोग्य सदृढ करण्यासाठी केले. उद्‌बोधन सत्र व गटचर्चेसाठी ज्वलंत विषयांची निवड व त्यासाठी त्या क्षेत्रातील तज्ञ मार्गदर्शकांची व्याख्याने स्वंयसेवकांना लाभली.

गावातील स्त्रीयामध्ये जागृती घडवून आणण्यासाठी महिला मेळावा आयोजित केला गेला. त्यांनतर विद्यार्थिनीनी गावातील लोकांसाठी सांस्कृतीक कार्यक्रम सादर केला. गावकरी व विद्यार्थ्यांना आरोग्य विषयक माहिती डॉ.अरूण रोडगे, अधिक्षक, उपजिल्हा

रुग्णालय सेलू यांनी दिली. गावातील जनावरांची तपासणी करून योग्य निदान पशुचिकित्सा शिबीराद्वारे डॉ.खुसरो पाशा यांनी मार्गदर्शन केले. विद्यार्थ्यांनी गावातील जनतेसाठी, सांस्कृतिक कार्यक्रम, हागणदारी मुक्त गाव, दारुबंदी, अंधश्रध्दा, गीतगायन, विनोदी अभिनय, नाटक, कथा इ. कार्यक्रम सादर करुन जनतेत जागृती करण्याचे कार्य केले.

पंचायत समिती कार्यालयातील श्री सोळंके साहेब यांनी हागणदारी मुक्तीवर गावक-यांना शासनाचा योजना व कायदे या विषयी मार्गदर्शन केले. त्यानंतर हागणदारी मुक्तीवर चित्रफीत गावक-यांना दाखविण्यात आली. गावातील प्रतिष्ठित नागरिक श्री अन्नासाहेब रोडगे यांच्या मळ्यामध्ये वनभोजनाचा कार्यक्रम संपन्न झाला.

गावकरी व स्वंयसेवकासाठी श्री विठ्ठल बोकन यांनी कथा-कथन या कार्यक्रमाद्वारे अंधश्रध्दा, रुढीपंरपरा, सावकारी पाश इ. वर आपल्या कथेतून प्रकाश टाकला. शाळेतील लहान मुलांसाठी श्री अनिल रत्नपारखी, श्री अशोक लिबेंकर, श्री महादेव अगजाळ यांनी बाल आनंद मेळाव्याव्दारे विविध खेळ चित्रकला, सामान्यज्ञान स्पर्धा, बडबड गीते इ. कार्यक्रमाव्दारे बालमनावर संस्कार केले.

दि.१८/०१/२०१० रोजी शिबीर स्थळी आगमन होऊन उपक्रमांची पाहणी नियोजन व व्यवस्थापन इ.काम पूर्ण केले. व सांयकाळी ग्रामसभा घेऊन शिबीराची पूर्ण कल्पना गावंक-यांना दिली.

१९/०१/२०१० रोजी उद्घाटन कार्यक्रम समारंभ सकाळी १०.०० वा. घेण्यात आला. या कार्यक्रमाला अध्यक्ष म्हणून डॉ.एस.एम.लोया (अध्यक्ष) नूतन विद्यालय शिक्षण संस्था हे उपस्थित होते. तर प्रमुख पाहुणे व उद्घाटक म्हणून डॉ.संजय रोडगे हे उपस्थित होते. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, रवळगांवचे सरपंच, उपसरपंच, ग्रामसेवक व गावकरी मंडळी इ.मान्यवर उपस्थित होते.

पर्यावरण संवर्धनात युवकांची भूमिका या विषयावर प्रा.सुरेश हिवाळे यांचे व्याख्यान झाले व सांयकाळी प्रा.ए.डी.कुलकर्णी , श्री शशीकांत देशपांडे, श्रीरवि कुलकर्णी, श्री रविंद्र मुळावेकर, श्री गांजापूरकर इ. *कसला भारत बसला चरत* हे नाटक सादर केले. या नाटकास ऊत्स्फूर्त प्रतिसाद मिळाला. २०/०१/२०१० रोजी महिला सबलीकरण संदर्भात परिसंवाद आयोजित केला यात पूनम खत्री व सौ.भदरगे यांनी ग्रामस्थ महिलांना मार्गदर्शन केले. विद्यार्थिनीचा सांस्कृतिक कार्यक्रम होऊन सांयकाळी किर्तनातून समाजप्रबोधन श्री ह.भ.प. सारंगधर महाराज व संच यांचा कार्यक्रम संपन्न झाला. दि.२१/०१/२०१० रोजी पर्यावरण व नैसर्गिक साधन संपत्तीचे संवर्धन या विषयावर प्रा.प्रकाश कंठाळे यांचे व्याख्यान झाले. त्याचबरोबर सकारात्क दृष्टीकोन या विषयावर प्रा.कोकर यांचे व्याख्यान झाले. व सांयकाळी मनोरंजनातून प्रबोधन श्री ह.भ.प. अंबादासराव पावडे महाराज यांचा कार्यक्रम संपन्न झाला. दि.२२/०१/२०१० रोजी स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन या विषयावर प्रा.कुरुंदकर व श्री मखमले सर यांचे मार्गदर्शन झाले. व सांयकाळी श्री प्रल्हाद बोरकर व श्री विठ्ठल बोकन यांचा कथा कथनाचा कार्यक्रम संपन्न झाला. दि.२३/०१/२०१० रोजी सकाळी १०.०० वा. बाल आनंद मेळावा श्री अनिल रत्नपारखी, श्री अशोक लिंबेकर, श्री महादेव अगजाळ यांनी लहान मुलांना मार्गदर्शन केले. दुपारी सांगता समारोहाचा कार्यक्रम संपन्न झाला. व सांयकाळी विद्यार्थ्यांकरिता सांस्कृतिक कार्यक्रम संपन्न झाला. दि.२४/०१/२०१० रोजी सकाळी ग्रामस्थांशी सुसंवाद हा कार्यक्रम होऊन त्यानंतर शिबीरार्थीचे महाविद्यालयाकडे प्रयाण झाले.

डॉ.यु.सी.राठोड
प्रा. व्ही.आर.टेंगसे

क्रीडा विभाग

शैक्षणिक वर्ष २००९-१० या वर्षाची सुरुवात चैतन्यदायी वातावरणाने झाली. महाविद्यालयाच्या क्रीडा विभाग खेळाडूंनी फुलून गेला. विविध खेळांमध्ये खेळाडूंनी झेप घेतली. यशाच्या शिखरावर विजयश्री खेचून आणली. खेळांडूच्या हर्षभरीत कामगिरीचा गौरवास्पद आलेख उंचावला. व्हॉलीबॉल, खो-खो, बुद्धीबळ,तलवारबाजी, बॉक्सींग, मैदानी स्पर्धा, टेबलटेनिस, बॅडमिंटन, हॅन्डबॉल, योगासन या खेळात राज्यस्तरीय स्पर्धेत यशाची पायरी गाठली. क्रीडांगणावर यशाची मुहूर्तमेढ रोवली.

आमच्या खेळाडूंनी अश्वमेध व्हॉलीबॉल स्पर्धेत रौप्यपद, राज्यस्तरीय तलवारबाजी व बॉक्सींग या स्पर्धेत सिल्व्हर मेडल, तर खो-खो राष्ट्रीय स्पर्धेत सिल्व्हर मेडल व गोल्ड मेडल पटकावून महाविद्यालयाला यशाच्या शिखरावर नेवून सार्वभौमत्वाच्या सिंहासनावर बसवून नूतन महाविद्यालयाच्या मुकुटात मानाचा तुरा खोवला.

क्रीडा विभागाचा अहवाल आपणा समोर मांडत असतांना अत्यंत आनंद होत आहे. या वर्षी आंतर महाविद्यालयीन क्रीडा स्पर्धेत दोन द्वितीय व दोन तृतीय क्रमांकाची बक्षीसे मिळाली. तर शालेय क्रीडा स्पर्धेत आमचे आठ संघ विभागीय पातळीवर प्रथम येऊन त्यांनी महाराष्ट्रराज्याच्या राज्यस्तरीय स्पर्धेत सहभाग घेतला. या वर्षी शालेय, राज्यस्तरीय स्पर्धेत ३५ तर संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय स्पर्धेत ४० असे एकूण ७५ खेळाडूंनी आमच्या महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व केले.

ज्येष्ठ महाविद्यालय

१) दि. ६ ऑगस्ट २००९ रोजी महाविद्यालयात सी झोन आंतर महाविद्यालयीन क्रीडा स्पर्धा नियोजन बैठकीचे आयोजन करण्यात आले.

२) दि. १ व २ सप्टें. २००९ या कालावधीत आंतरमहाविद्यालयीन बुद्धीबळ व कुस्ती स्पर्धा डी.एस.एम. जिंतूर येथे संपन्न झाल्या. सदरील बुद्धीबळ क्रीडा स्पर्धेत खांडवीकर भूषण, वैद्य गोविंद, देशपांडे योगेश, बोराडे पंकज, परिहार विश्वजीत यांनी सहभाग घेतला तर कुस्ती स्पर्धेत सरकटे सुधाकर व परदेशी संतोष या मल्लांनी सहभाग नोंदविला.

३) दि. ३ सप्टें. २००९ रोजी आपल्या महाविद्यालयात क झोन टेबल टेनिस व बॅडमिंटन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. क झोन टेबल टेनिस स्पर्धेत आमचा मुलांचा संघ उपविजयी झाला. या संघात देशपांडे योगेश, घायतडक जितेश, कुंभकर्ण निलेश, कुऱ्हे अनिल, ठाकूर अमरसिंग यांचा समावेश होता. बॅडमिंटन स्पर्धेत देखील आमचा संघ द्वितीय स्थानावर राहिला. या उपविजयी संघात घायतडक जितेश, ठाकूर अमरसिंग, सुरवसे रविकुमार, मुटकुळे निखील यांचा समावेश होता.

४) दि. ५,६ सप्टें. २००९ या कालावधीत सायन्स कॉलेज नांदेड येथे झालेल्या आंतरमहाविद्यालयीन टेबलटेनिस या स्पर्धेत देशपांडे योगेश, घायतडक जितेश, कुंभकर्ण निलेश, कुऱ्हे अनिल, ठाकूर अमरसिंग या विद्यार्थ्यांच्या संघाने सहभाग घेतला तर बॅडमिंटन संघाचे घायतडक जितेश , ठाकूर अमरसिंग, सुरवसे रविकुमार, मुटकुळे

निखील यांनी सी झोन चे प्रतिनिधित्व केले. मुलींच्या टेबलटेनिस संघात कु दायमा नम्रता, कु. कुलकर्णी श्रद्धा व कु. दातार केतकी यांनी महाविद्यालयाचे प्रतिनिधीत्व केले.

५) दि. २३/०९/०९ पासून सुरु झालेल्या टेबल टेनिस कॅम्पसाठी कु. कुलकर्णी श्रद्धा हिची निवड झाली व तिने प्रशिक्षण पूर्ण केले.

६) दि. १४ व १५ सप्टें. २००९ या कालावधीत लातूर येथे व्हॉलीबॉल निवड चाचणी संपन्न झाली. या निवडचाचणीमध्ये वैद्य गोविंद, घायतडक जितेश, जोगरेवार दीपक यांनी सहभाग घेतला.

७) २१/१०/०९ पासून सुरु झालेल्या व्हॉलीबॉल कोचिंग कॅंप साठी वैद्य गोविंद याची निवड झाली व त्याने प्रशिक्षण पूर्ण केले व त्याची निवड विद्यापीठाच्या संघात झाली. गुजरात राज्यातील आनंद येथे झालेल्या आंतर विद्यापिठीय व्हॉलीबॉल क्रीडा स्पर्धेत त्याने विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व केले.

८) दि. ३० व ३१ आक्टों. ०९ या कालावधीत सी झोन मैदानी क्रीडा परभणी येथे संपन्न झाल्या राठोढ भाऊसाहेब याने ८०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत सहभाग घेतला तर पंडीत दीपक याने थाळीफेक, गोळाफेक व भाला फेक या स्पर्धेत सहभाग नोंदविला. घुले दत्ता याने १०० मी. धावणे, २०० मी. धावणे, लांब उडी या स्पर्धेत सहभाग घेतला. पाईकराव अनिता हिने थाळीफेक व गोळाफेक स्पर्धेत तृतीय क्रमांक मिळविला.

९) व्हॉलीबॉल कोचिंग कॅंप मध्ये गोविंद वैद्य याचा नांदेड येथे सहभाग होता.

१०) दापोली येथे झालेल्या अश्वमेध व्हॉलीबॉल क्रीडास्पर्धेत वैद्य गोविंद याने स्वा.रा.ती.म.विचे प्रतिनिधित्व केले. या संघास रौप्यपदक मिळाले.

कनिष्ठ महाविद्यालय

१) दि. २०/०६/२००९ रोजी क्रीडा उपसंचालक मा.जे.पी. अधाने यांची महाविद्यलयास भेट.

२) दि. १९/०७/२००९ रोजी डॉ. व्यकंटेश वांगवाड, विभाग प्रमुख आगाशे शा.शि. महा.पुणे यांची भेट.

३) पुणे येथे संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय योगासन स्पर्धेत कु. देशपांडे स्वाती हिने सहभाग घेतला.

४) दि. ११ ऑगस्ट २००९ रोजी तालुकास्तरीय शालेय खो-खो स्पर्धा मॉडर्न इंग्लिश स्कूल मध्ये संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या मुलांच्या संघाने सहभाग घेऊन प्रथम क्रमांक पटकाविला या विजयी संघात शेटे संतोष, नवघरे सुरज, कंजेबाबु, लिपणे नवनाथ, बोरकर शिवाजी, जाधव पांडुरंग, गुजलवार भागवत, पवार दीपक, शेख-मोईन, साळवे किशोर, पवार अशोक, पवार गणेश यांचा समावेश होता.

६) २१ ऑगस्ट २००९ रोजी जिल्हास्तरीय शालेय बुद्धीबळ स्पर्धा परभणी येथे धन्वंतरी दंत महाविद्यालयात संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत नाईकनवरे अक्षय, सेलगावकर कुलदीप, त्रिकोळीकर आशुतोष, काळे अक्षयकुमार, चिलवंत प्रशांत, या मुलांच्या संघाने सहभाग घेतला. तर कु. रत्नपारखी अंकिता, कु. सोळंके प्रिती, कु.सराफ ऋचा, कु. वाकोडीकर कोमल, कु. पवार शुभांगी या मुलींच्या संघाने जिल्हास्तरीय बुद्धीबळ स्पर्धेत प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस पटकाविले. नाईकनवरे अक्षय, कु.

रत्नपारखी अंकिता, कु. सोळंके प्रिती, कु. सराफ ऋचा यांची निवड विभागीय बुद्धीबळ स्पर्धेसाठी परभणी जिल्ह्याच्या संघात झाली.

७) दि. २९ ऑगस्ट २००९ रोजी राष्ट्रीय क्रीडादिन साजरा करण्यात आला.

८) दि. २९ ऑगस्ट २००९ रोजी तालुका स्तरीय शालेय व्हॉलीबॉल स्पर्धा नूतन विद्यालयात संपन्न झाल्या. आमच्या मुलांच्या संघाने या स्पर्धेत सहभाग घेऊन प्रथम क्रमांक मिळविला. या विजयी संघात घायतडक ऋषीकेश, नावाडे कमलेश, वाघ आकाश, घोडके गोपाल, कट्टेकर धनंजय, मुळे कुलदीप, देशमुख श्रीकांत, रोडगे कृष्णा, मेहता राहुल, खैरे अजय, राठोड निलेश, घरजाळे अजय यांचा समावेश होता.

९) दि. ४ व ५ सप्टे. २००९ या कालावधीत जिल्हास्तरीय शालेय खो-खो स्पर्धा परभणी येथे संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत आमच्या मुलांच्या संघाने सहभाग घेऊन प्रथम क्रमांक मिळविला. या विजयी संघात शेटे संतोष, नवघरे सुरज, कंजेबाबु, लिपणे नवनाथ, बोरकर शिवाजी, जाधव पांडुरंग, गुजलवार भागवत, पवार दीपक, शेख-मोईन, साळवे किशोर, पवार अशोक, पवार गणेश यांचा समावेश होता.

१०) दि. ६ सप्टे. २००९ रोजी जिल्हास्तरीय शालेय तलवारबाजी स्पर्धा परभणी येथे संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत (इपी, फॉईल, व सायबर) आमचे संघ प्रथम आले. या विजयी संघात गायकवाड किरण, साळवे शिरीष, देशमुख श्रीकांत, अंभुरे आकाश, गायकवाड प्रविण, टाके शशांक, कु. सोन्नेकर नेहा, कु. बोकणकर प्रियंका यांचा समावेश होता.

११) दि.. १० सप्टे. २००९ रोजी जिल्हास्तरीय शालेय व्हॉलीबॉल स्पर्धा परभणी येथे संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत आमच्या मुलांच्या संघाने जिल्हास्तरीय स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळविला. या विजयी संघात घायतडक ऋषीकेश , नावाडे कमलेश, वाघ आकाश, घोडके गोपाल, कट्टेकर धनंजय, मुळे कुलदीप, देशमुख श्रीकांत, रोडगे कृष्णा, मेहता राहुल, खैरे अजय, राठोड निलेश, घरजाळे अजय यांचा समावेश होता.

१२) दि. १४ स्पटें. २००९ रोजी औरंगाबाद येथे विभागीय शालेय तलवारबाजी स्पर्धा संपन्न झाल्या. आमच्या महाविद्यालयातील गायकवाड किरण, अंभुरे आकाश, देशमुख श्रीकांत, गायकवाड प्रविण, कु. सोन्नेकर नेहा, कु. बोकणकर प्रियंका यांनी परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधित्व केले. गायकवाड किरण, कु. सोन्नेकर नेहा यांची निवड औरंगाबाद विभागाच्या तलवारबाजी संघात झाली.

१३) दि. १९ सप्टें. २००९ रोजी हँडबॉल संघटनेच्या वतीने राज्यस्तरीय स्पर्धेचे आयोजन नाशिक येथे करण्यात आले होते. आमच्या महाविद्यालयातील कु. गिरी गितांजली, कु. पारधी अयोध्या, कु. काकडे शितल, कु. बोकणकर प्रियंका यांनी सहभाग घेतला.

१४) दि. २० सप्टें. २००९ रोजी विभागीय शालेय व्हॉलीबॉल स्पर्धा बीड येथे संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत आमच्या मुलांच्या संघाने परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधित्व केले. अत्यंत चुरशीच्या अंतीम सामन्यात औरंगाबाद विभागाचे उपविजेतेपद आमच्या संघाने पटकाविले. या उपविजयी संघात घायतडक ऋषीकेश, नावाडे कमलेश, वाघ आकाश, घोडके गोपाल, कट्टेकर धनंजय, मुळे कुलदीप, देशमुख श्रीकांत, रोडगे

कृष्णा, मेहता राहुल, खैरे अजय, राठोड निलेश, घरजाळे अजय यांचा समावेश होता.

१५) दि.२२ सप्टें. २००९ रोजी औरंगाबाद येथे विभागीय शालेय बुद्धीबळ स्पर्धा संपन्न झाल्या. कु. रत्नपारखी अंकिता, कु. सोळंके प्रिती, कु. सराफ ऋचा, नाईकनवरे अक्षय यांनी या स्पर्धेत परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधित्व केले. कु. रत्नपारखी अंकिता हिची निवड औरंगाबाद विभागाच्या बुद्धीबळ संघात झाली.

१६) दि. २२ सप्टें. २००९ रोजी परभणी येथे झालेल्या विभागीय खो-खो निवड चाचणीमध्ये कु. जावळे ज्योती हिने सहभाग घेतला.

१७) दि. २३ सप्टें. २००९ रोजी परभणी येथे जिल्हास्तरीय शालेय टेबल टेनिस स्पर्धा संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत आमच्या महाविद्यालयातील घायतडक ऋषीकेश, पटेल प्रतीक, रोडगे कृष्णा, मेहता राहूल या मुलांच्या संघाने सहभाग घेतला.

१८) दि. २३ सप्टे. २००९ रोजी परभणी येथे विभागीय शालेय खो-खो स्पर्धा संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत आमच्या मुलांच्या संघाने परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधीत्व करुन अत्यंत अटीतटीच्या सामन्यात प्रथम क्रमांक पटकाविला. या विजयी संघात शेटे संतोष, नवघरे सुरज, कंजेबाबु, लिपणे नवनाथ, बोरकर शिवाजी, जाधव पांडुरंग, गुजलवार भागवत, पवार दीपक, शेख-मोईन, साळवे किशोर, पवार अशोक, पवार गणेश यांचा समावेश होता.

१९) दि. २५ सप्टें. २००९ रोजी शारदा विद्यालयात तालुकास्तरीय शालेय कुस्ती स्पर्धा संपन्न झाल्या. आमच्या महाविद्यालयातील सय्यद फैजल याने या स्पर्धेत सहभाग घेऊन ५४ कि.ग्रॅ. वजनगटात प्रथम क्रमांक पटकाविला.

२०) दि. १ व २ आक्टों. २००९ या कालावधीत सातारा येथे होणाऱ्या राज्यस्तरीय निवड चाचणीसाठी घायतडक ऋषीकेश, नावाडे कमलेश यांची निवड झाली.

२१) दि. २ आक्टों. २००९ रोजी तालुका स्तरीय शालेय मैदानी स्पर्धा महाविद्यालयाच्या क्रीडांगणावर संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत राठोड राजू याने थाळीफेक व गोळाफेक या स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळविला.

२२) दि. २ ते ४ आक्टों. २००९या कालावधीत राज्यस्तरीय शालेय खो-खो स्पर्धा लातूर येथे संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत आमच्या मुलांच्या खो-खो संघाने औरंगाबाद विभागाचे प्रतिनिधीत्व केले. या सहभागी संघात शेटे संतोष , नवघरे सुरज, कंजेबाबु, लिपणे नवनाथ, बोरकर शिवाजी, जाधव पांडुरंग, गुजलवार भागवत, पवार दीपक, शेख-मोईन, साळवे किशोर, पवार अशोक, पवार गणेश यांचा समावेश होता.यांचा समावेश होता. शेटे संतोष याची निवड महाराष्ट्राच्या खो-खो संघात झाली.

२३) दि. ८ ते १० आक्टो. २००९ या कालावधीत राज्यस्तरीय शालेय तलवारबाजी स्पर्धा अहमदनगर येथे संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत कु. सोन्नेकर नेहा व गायकवाड किरण यांनी औरंगाबाद विभागाचे प्रतिनिधीत्व केले. गायकवाड किरण याने या राज्यस्तरीय स्पर्धेत सिल्व्हर मेडल प्राप्त केले.

२४) दि. २२ ते २६ आक्टों. २००९ दरम्यान संघटनेच्या वतीने सांगली येथे झालेल्या राज्यस्तरीय टेबलटेनिस स्पर्धेत बोराडे साईराज, आडळकर विक्रम, मोहकरे दीपक,

तडवीपठाण हैदर मुक्तार, नावाडे कमलेश, अस्वले आकाश यांनी सहभाग घेतला.

२५) दि. १९ ते २३ आक्टों. २००९ या कालावधीत बुलढाणा येथे झालेल्या महाराष्ट्र खो-खो संघाच्या प्रशिक्षण शिबीरासाठी शेटे संतोष याची निवड झाली. त्याने प्रशिक्षण पूर्ण केले.

२६) दि. २५ ते २९ आक्टों. २००९ या कालावधीत बऱ्हाणपूर (मध्यप्रदेश) येथे झालेल्या राष्ट्रीय खो-खो स्पर्धेत महाराष्ट्र खो-खो संघाचे प्रतिनिधीत्व शेटे संतोष याने केले व सतत सात सामन्यात नेत्रदीपक कामगिरी आमच्या या अष्टपैलू खेळाडूने केली. महाराष्ट्र खो-खो संघाने राष्ट्रीय पातळीवरील या खो-खो स्पर्धेत प्रथम क्रमांक पटकाविला व शेटे संतोष याला सुवर्णपदकाने गौरविण्यात आले.

२७) दि. १ व २ नोव्हें. ०९ नांदेड येथे झालेल्या सेपकटकारा संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय स्पर्धेत काकडे शीतल, गिरी गितांजली यांनी सहभाग घेतला.

२८) दि. ३ नोव्हें. २००९ रोजी परभणी येथे जिल्हास्तरीय शालेय मैदानी क्रीडास्पर्धा संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत राठोड राजू याने थाळी फेक व गोळाफेक मध्ये सहभाग घेतला.

२९) दि. ५ नोव्हे. २००९ रोजी परभणी येथे जिल्हास्तरीय शालेय योगासन स्पर्धा संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत कु. देशपांडे स्वाती व कु. देवढे नमिता यांनी सहभाग घेऊन यश संपादन केले. त्यांची निवड जिल्ह्याच्या संघात झाली.

३०) दि. ८ नोव्हें. २००९ रोजी औरंगाबाद येथे विभागीय शालेय योगासन स्पर्धा संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत कु. देशपांडे स्वाती व कु. देवढे नमिता यांनी सहभाग घेतला. उत्कृष्ट आसनांच्या सादरीकरणामुळे औरंगाबाद विभागाच्या योगासन संघात निवड झाली.

३१) नागपूर येथे दि. १४ ते १५ नोव्हें. २००९ या कालावधीत शिकाई या राज्यस्तरीय शालेय स्पर्धेत सूर्यवंशी निशीगंधा हिने सहभाग घेतला.

३२) १५ व १६ नोव्हे. या कालावधीत राज्यस्तरीय मैदानी क्रीडा स्पर्धा पुणे येथे संपन्न झाल्या. ग्रामीणगट पायका अंतर्गत १०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत कु. जावळे ज्योती हिने या स्पर्धेत सहभाग घेतला.

३३) दि. २१, २२ व २३ नोव्हे. २००९ या कालावधीत इचलकरंजी ता. हातकनलगले जि. कोल्हापूर येथे राज्यस्तरीय शालेय योगासन स्पर्धा संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत कु. देशपांडे स्वाती व कु. देवढे नमिता यांनी औरंगाबाद विभागाने प्रतिनिधीत्व केले.

३४) दि. १९, २० नोव्हे. २००९ या कालावधीत चाळीसगाव येथे संपन्न झालेल्या राज्यस्तरीय हँडबॉल स्पर्धेत इंदानी गोविंद, हळणे अतुल, लिपणे ऋषभ यांनी सहभाग घेतला.

३५) दि. २४ नोव्हे. २००९ रोजी परभणी येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय शालेय बॉक्सींग स्पर्धेत कु. पवार शुभांगी कु. वाकोडीकर कोमल, कु. बोकणकर प्रियंका यांनी सहभाग घेतला. त्यांची निवड जिल्ह्याच्या संघात झाली.

३६) दि. २६ नोव्हे. २००९ सेलू येथे झालेल्या विभागीय शालेय बॉक्सींग स्पर्धेत कु. पवार शुभांगी, कु. वाकोडीकर कोमल, कु. बोकणकर प्रियंका यांनी परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधीत्व केले. त्यांची निवड औरंगाबाद विभागाच्या बॉक्सींग संघात झाली.

३७) दि. २ ते ४ डिसें. २००९ या कालावधीत

गडचिरोली येथे झालेल्या स्पर्धेसाठी कु. पवार शुभांगी, कु. वाकोडीकर कोमल, कु. बोकणकर प्रियंका यांची निवड झाली.

३८)७ते ९ डिसें. २००९ या कालावधीत जळगाव येथे झालेल्या राज्यस्तरीय शालेय बुद्धीबळ स्पर्धेसाठी कु. रत्नपारखी अंकिता हिची निवड झाली. तिने या स्पर्धेत औरंगाबाद विभागाचे प्रतिनिधीत्व केले.

३९)१२,१३ डिसें. २००९ या कालावधीत संघटनेच्या वतीने नागोठाणे जि. रायगड येथे झालेल्या राज्यस्तरीय योगासन स्पर्धेत देशमुख श्रीकांत याने सहभाग घेतला.

४०)दि. १२,१३ डिसे. २००९ या कालावधीत औरंगाबाद येथे झालेल्या संघटनेच्या वतीने सेपकटकारा राज्यस्तरीय स्पर्धेत गिरी गीतांजली, काकडे शीतल, वांढेकर मीना यांनी सहभाग घेतला.

४१)दि. २८ ते ३० डिसें. २००९ या कालावधीत मुंबई येथे झालेल्या राज्यस्तरीय हँडबॉल स्पर्धेत गिरी गितांजली, काकडे शीतल, पारधे अयोध्या यांनी सहभाग घेतला.

४२)दि. २९ ते ३१ डिसें. २००९ या कालावधीत ग्रामीणगट (पायका) राज्यस्तरीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत अहमदनगर येथे नावाडे कमलेश याने सहभाग घेतला.

४३) दि. ४ ते ७ जाने, २०१० या कालावधीत ग्रामीणगट पायका अंतर्गत फुटबॉल या राज्यस्तरीय स्पर्धेत कु. खराबे सुप्रिया हिने सहभाग घेतला.

४४)दि. ५ ते ८ जाने २०१० या कालावधीत खो-खो संघटनेच्या वतीने रायगड जिल्ह्यातील श्रीवर्धन येथे राज्यस्तरीय खो-खो स्पर्धा संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत शेटे संतोष, कंजे बाबुराव, साळवे किशोर, गुजलवार भागवत, शेख मोईन, नवघरे सुरज व कु. जावळे ज्योती यांनी सहभाग घेतला.

४५)दि. ११ ते १३ जाने २०१० या कालावधीत पुणे येथे ग्रामीणगटाच्या राज्यस्तरीय खो-खो स्पर्धा संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत शेटे संतोष, कंजे बाबुराव, साळवे किशोर, लिपणे नवनाथ, चाळके इंद्रजीत कु.रेंगे अयोध्या यांनी सहभाग घेतला.

४६)दि. १७ ते २० जाने २०१० या कालावधीत आनंदपूर (पंजाब) येथे झालेल्या राष्ट्रीय ग्रामीणगट पायका खो-खो स्पर्धेत शेटे संतोष याने सहभाग घेतलाव राष्ट्रीय पातळीवर द्वितीय क्रमांक पटकावून सिल्व्हर मेंडल त्यास प्राप्त झाले.

४७)दि. १ ते ३ फेब्रू. २०१० या कालावधीत संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या बॉक्सींग स्पर्धेत अकोला येथे अंभुरे आकाश, वाघमारे सारंग, यांनी सहभाग घेतला.या मध्ये वाघमारे सारंग व अंभुरे आकाश यांना रौप्य पदक व ताम्र पदक प्राप्त झाले.

४८) दि. २९ जाने. २०१० ते २ फेब्रू. २०१० या कालावधीत वार्षिक स्नेह संमेलनानिमित्त ज्येष्ठ व कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थी व विद्यार्थिंनीसाठी वैयक्तिक क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले.

प्रा.नागेश कान्हेकर
क्रीडा शिक्षक

प्रा. एस.आर.गंधम
क्रीडा विभाग प्रमुख

गुणवत्ता सन्मान पारितोषिक योजना

अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेची फलनिष्पत्ती म्हणजे यश असते. प्रेरणा-प्रोत्साहन आणि कौतुकामुळे यशाची एक वेगळीच रंगत असते. यशाचे असे रंगतदार इंद्रधनुष्य म्हणजे महाविद्यालयातील गुणवत्ता सन्मान पारितोषिक योजना आहे.

हया योजनेची कल्पना एका साध्या पण लक्षवेधी प्रसंगातून साकारली. महाविद्यालयाचे भूतपूर्व प्राचार्य द.रा.कुलकर्णी सर यांना राज्य शासनाचा आदर्श शिक्षक सन्मान मिळाला. तेव्हा त्यांच्या सत्कार समारंभातून आपल्या गुणवंत, यशवंत विद्यार्थ्यांचे देखील असेच सन्मान कौतुक करावे ज्या योगे नंतरच्या विद्यार्थ्यांना यातून प्रेरणा, प्रोत्साहन मिळेल ही सद्भावना घेऊन सर्व शिक्षकांनी स्वयंस्फूर्तपणे योजनेसाठी आर्थिक योगदान दिले. त्यास अनेक मान्यवरांनी देणगी देऊन सकारात्मक प्रतिसाद दिला. म्हणून प्रतिवर्षी गुणवत्ता सन्मान पारितोषिक वितरण सोहळा संपन्न होतो.

शैक्षणिक आस्था व जिव्हाळा असलेले संस्थेचे हितचिंतक आणि शिक्षकाच्या वतीने प्रतिवर्षी गुणवंताचा यथोचित सन्मान सोहळा आयोजित करण्यात येतो. दि.२३ सप्टेबर, २००९ रोजी हा सत्कार सोहळा झाला. प्रमुख अतिथी मा.श्रीमती तस्निम पटेल (संचालक) विद्यार्थी कल्याण विभाग, स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ , नांदेड व महाविद्यालयाचे माजी गुणवंत विद्यार्थी व अष्टपैलू व्यक्तिमत्व लाभलेले श्री व्ही.व्ही.कापसे (ग्रिव्हज कॉटन औरंगाबाद) यांच्या हस्ते गुणवंत विद्यार्थ्यांना पारितोषिक रक्कम व प्रमाणपत्र देऊन सन्मानित करण्यात आले.

प्रा.सौ.हीरा बायस
हिंदी विभाग प्रमुख

विज्ञान गुणवत्ता विकास प्रकल्प

गुणवत्ता विकास प्रकल्पांतर्गत वर्षभरात चार घटक चाचणी परीक्षा, तीन सराव परीक्षा व एक प्रात्यक्षिक परीक्षा घेतली जाते. तसेच वैद्यकिय,अभियांत्रिकी, औषधीनिर्माणशास्त्र व तत्सम अभ्यासक्रमातील प्रवेशासाठी महाराष्ट्र शासनातर्फे दरवर्षी मे महिन्यात सामाईक प्रवेश परीक्षा (MHT-CET) घेतली जाते. त्या प्रवेश परीक्षेसाठी तयारी व्हावी या करीता महाविद्यलायातर्फे सी.ई.टी. स्वाध्याय वर्ग राबविले जाता. त्याअतर्गत (MHT-CET) परीक्षेच्या धर्तीवर दहा घटक चाचणी व दहा सराव परीक्षा घेतल्या जातात.

प्रा.एस.एच.कुरेशी

कला व वाणिज्य वर्गाचा गुणवत्ता विकास प्रकल्प

१२ वी कला व वाणिज्य वर्गातील विद्यार्थ्यांचा शैक्षणिक गुणवत्ता वाढीसाठी दरवर्षीप्रमाणे २००९-१० या शैक्षणिक वर्षात गुणवत्ता विकास प्रकल्प राबविण्यात आला. या प्रकल्पाअंतर्गत खालील प्रमाणे उपक्रम घेण्यात आले. वासंतिक वर्गांचे आयोजन करून वर्ग घेण्यात आले. वासंतिक वर्गातंर्गत सर्व विषयांचे १२वी कला व वाणिज्य शाखा अध्यापन कार्य करण्यात आले. दर आठवड्यात प्रत्येक सोमवारी दोन विषयाची प्रत्येकी २५ गुणांची घटक चाचणी घेण्यात आली या प्रमाणे या कालावधीत चार घटक चाचण्या घेण्यात आल्या व गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांची प्रथम, व्दितीय व तृतीय

क्रमांकाची नोंद फलकावर जाहीर करण्यात आली.

द्वितीय सत्रामध्ये डिसेंबर २००९ व जानेवारी २०१० या महिन्यात बोर्ड पॅटर्ननुसार संपूर्ण विषयांच्या परीक्षा घेण्यात आल्या व विद्यार्थ्यांना तपासलेल्या उत्तरपत्रिकांचे वाटप करण्यात आले.

या प्रकल्पामुळे विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक गुणवत्तेत वाढ झाल्याचे दिसून आले.

प्रा.ए.टी.देशमुख
गुणवत्ता विकास प्रकल्प

ग्रंथालय वार्षिक अहवाल.

Excellence in Education हे ध्येय डोळ्यासमोर ठेवून वाटचाल करणा-या महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक वाटचालीमध्ये ग्रंथालयानेही नेहमीच अनेक उपक्रमांच्या माध्यमातून शिक्षण प्रक्रियेतील आपला सहभाग अधोरेखीत केला आहे. या वर्षातील ग्रंथालयाच्या कामकाजाच्या लेखाजोखा पूढील प्रमाणे आहे.

१) **ग्रंथसपंदा** : ग्रंथालयाने २००९-१० या वर्षात मार्च २०१० अखेर पर्यंत १,१६,००५ रुपयाच्या ५४८नवीन ग्रंथाची खरेदी केली असून महाविद्यालयातील ग्रंथाची संख्या आता ५४४६४ इतकी झालेली आहे.

०२) **नियतकालिके :** उत्कृष्ट व बहुविध्द विषयावरील ग्रंथाबरोबरच विविध विषयाला वाहिलेली अनेक नियतकालिके वाचनकक्षाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून दिली जातात. त्यामध्ये १६ दैनिक, ०९ साप्ताहिके, ०२ पाक्षिके, ३० मासिके, ०६ द्वैमासिके, १५ त्रैमासिके आणि ०४ अर्धवार्षिकांचा समावेश आहे.

०३) **भेट स्वरूपात मिळालेले ग्रंथ :** महाविद्यालयाप्रती स्नेह असणारे नागरिक, विद्यार्थी आणि विविध संस्था यांच्याकडून नेहमीच मौल्यवान ग्रंथ भेट स्वरूपात मिळत असतात. या वर्षी महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी सुबोध बंगाळे, मारोती कसाब, देवगिरी नागरी सहकारी बँक व भारतीय भाषा संस्थान, म्हैसुर यांच्याकडून १०३९९ रूपयाचे ६७ ग्रंथ भेट स्वरूपात प्राप्त झाले आहेत.

०४) **वाचन कक्ष व सायंकालीन अभ्यासिका :** वाचन कक्षाच्या माध्यमातून वैविध्यपूर्ण विषयावरील अनेक नियतकालिके व वृत्तपत्रे विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून दिली जातात. रिकाम्या वेळेत विद्यार्थी त्याचा लाभ घेत असतात. विजेच्या भारनियमनामुळे विद्यार्थ्यांची अभ्यासाची होणारी गैरसोय दूर करण्यासाठी इन्व्हर्टरच्या व्यवस्थेसह सायंकालीन अभ्यासिकेचीही सोय उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहे.

०५) **कमवा व शिका योजना :** महाविद्यालयाच्या वतीने राबविण्यात येणा-या कमवा व शिका योजने अंतर्गत दोन विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयात काम करण्याची संधी उपलब्ध करून देण्यात आली.

०६) **ग्रंथ प्रदर्शन :** महात्मा गांधीनी लिहिलेल्या हिंद स्वराज्य या ग्रंथाला शंभर वर्ष पूर्ण झाल्याचे औचित्य साधून दि ०१ व ०२ फेब्रुवारी २०१० रोजी गांधी चरित्र व गांधी विचार या विषयावरील ग्रंथाचे प्रदर्शन ग्रंथालयात भरविण्यात आले होते.

महाविद्यालयातील व इतर महाविद्यालयातून आलेल्या विद्यार्थ्यांनी या प्रदर्शनाचा लाभ घेतला.

०७) **वृत्त संकलन :** महाविद्यालयात राबविण्यात येणारे उपक्रम, कार्यक्रम व विद्यार्थिनी प्राप्त केलेले नैपूण्य या अनुषंगाने वृत्तपत्रातून येणा-या बातम्या, लेख व छायाचित्रांचे व्यवस्थीत संकलन ग्रंथालयाच्या माध्यमातून करण्यात आलेले आहे.

०८) **मान्यवरांची भेट :** मा.गंगाप्रसादजी अग्रवाल, प्राचार्य दिनानाथ फुलवाडकर, प्राचार्य डॉ.सोमनाथ रोडे, प्राचार्य शिवाजी दळणर, प्राचार्य समदाणी इ.अनेक मान्यवरांनी ग्रंथालयास भेट देऊन कौतुक केले तर प्रिन्स इंग्लिश स्कूलच्या प्राचार्या व ग्रंथालयातील स्टाफने व ज्ञानोपासक महाविद्यालय परभणी येथील ग्रंथालयीन कर्मचा-यांनी ग्रंथालयास भेट देऊन संगणकीकृत ग्रंथ व्यवस्थापनाची माहिती करून घेतली.

०९) **अभिनंदन :** विद्यापीठ अनुदान आयोगाने FIP योजनेतंर्गत पी.एचडी. च्या संशोधनासाठी महाविद्यालयाचे ग्रंथपाल श्री एम.आर.काटकर यांची निवड केली. त्याबद्दल महाविद्यालय परिवारातर्फे त्यांचे हार्दिक अभिनंदन.

करिअर कौन्सलींग अहवाल

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना नौकरी बाबत निरनिराळया संधीची माहिती व्हावी, शिक्षणक्षेत्रात होणारे बदल कळावेत तसेच विविध रोजगाराच्या संधीची माहिती व्हावी या हेतूने करिअर कॉर्नर हा उपक्रम वर्षभर राबविण्यात आला.

विविध वर्तमानपत्रात व नियतकालिकात छापून येणा-या शिक्षण व करिअर विषयक संधी बाबत, नौकरी विषयक जाहिराती तसेच चालू घडामोडी याबाबत कात्रणे भित्तीपत्रकात लावण्यात आली. सदरील भितीपत्रके विद्यार्थी उत्सुकतेने वाचताना दिसून आली. यामुळे निरनिराळ्या संधीबाबत, नौकरीबाबत विद्यार्थ्यांना माहिती उपलब्ध होऊ शकली. विद्यार्थी काही शंका असल्यास संबंधित प्राध्यापकांकडे विचारणा करत होते. यामुळे विद्यार्थी व प्राध्यापक यांच्यामध्ये सुसंवाद निर्माण झाला अशा पध्दतीने करिअर कॉर्नर उपक्रम २००९-१० या शैक्षणिक वर्षात यशस्वीपणे राबविण्यात आला.

डॉ.वसंत पांचाळ
संयोजक

विज्ञान मंडळ

विज्ञान शाखेतील विद्यार्थ्यांची विज्ञान विषयात गोडी वाढावी तसेच त्यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा याकरिता विज्ञान मंडळ कार्य करते.

२००९-१० या शैक्षणिक वर्षात विज्ञान मंडळाच्या वतीने प्रभारी प्राध्यापकांच्या मार्गदर्शनखाली वर्षभर विद्यार्थ्यांसाठी चर्चासत्र, भित्तीपत्रके, अभ्यास सहल असे विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

विज्ञान मंडळाचे उद्घाटन महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी श्री बालासाहेब बायस यांच्या हस्ते करण्यात आले. तसेच बायस यांची गटविकास अधिकारी पदी निवड झाल्याबद्दल त्यांचा सत्कार करण्यात आला. या प्रसंगी गणित विषयाचे सेवानिवृत्त विभाग प्रमुख प्रा.बी.ए.वांगीकर यांची उपस्थिती होती. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे डॉ.शरद कुलकर्णी हे उपस्थित होते. श्री बालासाहेब बायस स्वतः महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग हे परीक्षा उत्तीर्ण झाले आहेत. त्यांनी या सदरील परीक्षेबाबत विद्यार्थ्यांना बहुमोल असे मार्गदर्शन केले. त्याप्रसंगी चि.तमशेटे व चि.मुळे

विज्ञान प्रथम वर्ष या विद्यार्थ्यांने डॉ.नारमन बोरलॉंग हे भित्तीपत्रक तयार केले व त्यांचे विमोचन प्रा.बी.ए.वांगीकर यांचा हस्ते करण्यात आले.

चि.सोळंके प्रदिप (विज्ञान प्रथम वर्ष) या विद्यार्थ्यांने बलभीम महाविद्यालय बीड येथे संपन्न झालेल्या राज्यस्तरीय विज्ञान प्रदर्शनात आपला सहभाग नोंदविला. राष्ट्रीय विज्ञान दिनानिमित्त डॉ.किशोर गंगाखेडकर व डॉ.एम.एस.शिंदे यांनी सर सी.व्ही.रमन यांच्या संशोधन कार्याबद्दल विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. याप्रसंगी प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी हे अध्यक्षस्थानी उपस्थित होते.

महाविद्यालयाची माजी विद्यार्थिनी कु.विद्या गायकवाड ही महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग परीक्षा वर्ग - ०१ अधिकारी पदी निवड झाल्याबद्दल तिचा विज्ञान मंडळाच्या वतीने सत्कार करण्यात आला. या प्रसंगी तिने सदरील परीक्षेबाबत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. विज्ञान मंडळातंर्गत बेजो शितल सीडस् कंपनी जालना येथील विद्यार्थ्यांची अभ्यास सहल डॉ.वसंत पांचाळ, डॉ.आर.एम.खाडप, प्रा.व्ही.बी.लांडे, प्रा.कु.सीमा नाईकवाडे यांच्या मार्गदर्शनाखाली आयोजित करण्यात आली होती.

डॉ.वसंत पांचाळ
वनस्पती विभाग प्रमुख

कमवा आणि शिका

कमवा आणि शिका या योजनेत गरजू व होतकरू विद्यार्थ्यांना सहभागी करून घेतले. शिक्षणाबरोबरच श्रमातून अर्थार्जन प्राप्त करणे व याचा फायदा विद्यार्थ्यांना कसा होईल या दृष्टीकोनातून कार्यपध्दती अंमलात आणणे हा या योजनेचा मुख्य हेतू होता व तो मोठ्या प्रमाणात साध्य झाला.

या योजनेत कार्याचे स्वरूप खालील प्रमाणे होते.

♦ महाविद्यालय परिसरात असलेल्या सागवान झाडांना आळे खोदणे.

♦ कार्यालयातील विविध फॉर्म विक्रीसाठी मदत करणे.

♦ ग्रंथालयातील वृत्तपत्रे एजन्सी कडून आणून वाचन कक्षात त्याचे व्यवस्थापन करणे.

♦ ग्रंथालयातील आवश्यक ग्रंथाना बुक बाईडींग करणे.

♦ मा.प्राचार्यांच्या आदेशानुसार इतर किरकोळ कार्य.

या योजनेत विद्यार्थ्यांनी विविध स्वरूपाचे कार्य करून अर्थार्जन प्राप्त करून घेतले व त्याचा फायदा त्यांना शैक्षणिक वर्षात झाला. भविष्यातही अशाप्रकारचे विविध उपक्रम राबविणे शक्य आहे. त्यासाठी महाविद्यालय वचनबध्द आहे.

प्रा.व्ही.आर.टेंगसे
संयोजक

श्रीरामजी भांगडिया वसतिगृहाचा अहवाल

* बाहेरगावच्या गरजू विद्यार्थ्यांची राहण्याची अडचण दूर व्हावी या हेतूने, भावनेने श्रीरामजी भांगडिया वसतिगृहाची उभारणी करण्यात आली. त्यांना तेथे अल्पदरात राहण्याची सोय उपलब्ध करून दिली आहे.

* २००९- १० या शैक्षणिक वर्षात ८० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला होता. या वसतिगृहातील आजपर्यंतचा प्रवेशाचा उच्चांक आहे.

* वर्षाच्या सुरुवातीलाच ०६-०८-२००९ रोजी प्राचार्यांच्या अध्यक्षतेखाली वसतिगृह समितीची बैठक घेण्यात आली. त्यात प्रत्येकाने भेट देण्याच्या तारखा व वेळा ठरवून देण्यात आल्या.

* वसतिगृहाचे कार्यालयीन कामकाज पाहण्यासाठी राठोड विनायक व गात प्रभू यांची नियुक्ती करण्यात

आली होती.

* १०-०८-०९ रोजी वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांसोबत बैठकीचे आयोजन करण्यात आले होते. त्यात वसतिगृहाच्या नियमावलीचे प्रा.राऊत पंढरीनाथ यांनी वाचन केले. व प्रा.के.डी.वाघमारे, प्रा.डी.एच.जामगे यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. त्याबैठकीत विद्यार्थ्यांच्या अडीअडचणी समजून घेऊन त्या सोडविण्याचा प्रयत्न केला.

* १५-०८-०९ रोजी स्वातंत्र्यदिनाच्या निमित्ताने वस्तीगृहात कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. त्या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया हे होते. त्या कार्यक्रमासाठी संस्थेचे पदाधिकारी प्राचार्य डी.आर.कुलकर्णी, डॉ.व्ही.के.कोठेकर, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, श्री दत्तराव पावडे, व निमंत्रित देशपांडे श्रीराम (शाखा व्यवस्थापक) समितीचे सभासद कार्यालयीन कर्मचारी उपस्थित होते.याच कार्यक्रमात देशपांडे यांनी नाटकर भगवान कोंडीबा या अपंग विद्यार्थ्यास तीन चाकी सायकल रिक्षा भेट दिली. या कार्यक्रमाच्या निमित्ताने प्रा.एम.एन.पाटील व प्रा.ए.एस. आकात यांनी वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांना भोजन दिले.

* ०२-१२-२००९ रोजी विद्यार्थ्यांची बैठक घेण्यात आली त्यात त्यांना प्रा.के.डी.वाघमारे यांनी मार्गदर्शन करून स्वच्छतेचे महत्व पटवून दिले व परिसर स्वच्छ ठेवण्याचा संकल्प करण्यात आला.

* २६-०१-२०१० रोजी वसतिगृहात विद्यार्थ्यांसाठी खाऊ वाटपाचा कार्यक्रम आयोजित केला होता. त्यापैकी प्रा.के.डी.वाघमारे व डॉ.व्ही.एच.पांचाळ, प्रा.एम.जे.कसाब , प्रा.पी.बी.राऊत यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

* वर्षभर महापुरुषांच्या जयंत्या, पुण्यतिथी, राष्ट्रीय सन या निमित्ताने विद्यार्थ्यांना बैठक बोलावून त्यांना वर्षभर वेळोवेळी मार्गदर्शन करून त्यांच्या वस्तिगृहातील अडचणी सोडवून त्यांना सुविधा उपलबध करून देण्याचा प्रयत्न केला.

प्रा.के.डी.वाघमारे

श्रीरामजी भांगडिया वसतिगृह प्रमुख

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ केंद्र, सेलू

शालेय व महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांचे खंडीत झालेले शिक्षण तसेच इतर अडचणीमूळे शिक्षणापासून वंचित राहिलेल्यांसाठी नाशिक येथील यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे अभ्यासकेंद्र आमच्या महाविद्यालयात सुरु आहे. या अभ्यासक्रेंदाच्या वतीने पूर्वतयारी अभ्यासक्रमासाठी जून २००९ मध्ये ५१ विद्यार्थी परीक्षेस बसलेले होते ते सर्व १००% पास झाले आहेत. तसेच मे २०१० च्या बॅचसाठी ३२ विद्यार्थ्यांचा प्रवेश झालेला आहे. प्रथम वर्ष बी.ए. साठी ए.५९, द्वितीय वर्ष बी.ए. साठी ५६ आणि तृतीय वर्ष बी.ए. साठी १५ असे सर्व मिळून या वर्षात आमच्या केंद्रात एकूण विद्यार्थी संख्या २२० आहे. या अभ्यासक्रेंद्रामूळे महाविद्यालयाचा सेलू तालुक्यातील विविध गावांशी संपर्क होऊन विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणाची सोय झालेली आहे.

डॉ.यु.एस.पानपट्टे

केंद्र संयोजक

मृदा प्रदूषण आणि संवर्धन चर्चासत्र

दि. १८ फेब्रू. २०१० रोजी विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या विद्यमाने जायंटस् क्लब सेलू च्या सहकार्याने नूतन महाविद्यालयात **'मराठवाड्यातील जमीन संधारण व प्रदूषणाच्या समस्या'** या विषयावर एक दिवसीय चर्चासत्र घेण्यात आले. चर्चासत्राच्या उद्घानप्रसंगी ज्येष्ठ कृषितज्ञ विजयअण्णा बोराडे यांचे अभ्यासपूर्ण बीजभाषण झाले. पावसाच्या पाण्याचे पुनर्भरण व जमिनीची धूप व जननक्षमता या विषयावर उपस्थित अभ्यासक व परिसरातील शेतकरी यांना मार्गदर्शन केले.

चर्चासत्रामध्ये विविध अभ्यासकांनी अभ्यासपूर्ण शोधनिबंध वाचन केले. समारोप प्रसंगी स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाचे विज्ञान विभाग अधिष्ठाता डॉ. वामनराव जाधव यांनी चर्चासत्राच्या कल्पक विषयासाठी महाविद्यालयाचे जाहीर कौतुक केले. या चर्चासत्राचे संयोजन डॉ.खाडप आर.एम. यांनी केले होते.

शैक्षणिक सहल अहवाल

दि.२८-१२-२००९ ते ०५-०१-२०१० या कालावधीत महाविद्यालयाच्या भूगोल व विज्ञान विभागातर्फे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन करण्यात आले होते.

⇨ सहलीची ठिकाणे : अजमेर, जयपूर, जैसलमेर, जोधपूर.

⇨ सहलीत विद्यार्थ्यांचा सहभाग : कला तृतीय वर्ष (भूगोल) व ११विज्ञान (४७)

⇨ सहलीची उद्दिष्ट्ये :

१) निसर्ग परिचय

२) सांस्कृतिक जीवनशैली व भौगोलिक परिचय

३) विज्ञान दृष्टीकोनातून माहितीचे संकलन

४) बदलत्या भौगौलिक वातावरणाचा अभ्यास

नूतन सुसंवाद कार्यशाळा

नूतन महाविद्यालय,सेलू व फोरम फॉर एज्युकेशन एक्सलन्स, औरंगाबाद यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि. १७ जाने. १० रोजी एक दिवसीय सुसंवाद कार्यशाळा संपन्न झाली. या कार्यशाळेसाठी डॉ. लोया एस.एम., अध्यक्ष ॲड. वसंतराव खारकर उपाध्यक्ष, चिटणीस प्राचार्य द.रा.कुलकर्णी, सहचिटणीस श्री. डी.के.देशपांडे यांच्यासह ज्येष्ठ, कनिष्ठ व व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रमातील सर्व प्राध्यापकवृंद उपस्थित होते. तसेच नूतन कन्या उच्च माध्यमिक विभागातील सर्व प्राध्यापक व नूतन विद्यालयाचे मुख्याध्यापक श्री.केदासे, नूतन कन्या शाळेच्या प्राचार्य सौ.शास्त्री, नूतन प्राथमिक विद्यालयाचे श्री. भापटे, नूतन इंग्लिश स्कूल चे प्राचार्य नेवरेकर हे पण सहभागी झाले होते. प्रत्येक सहभागी सदस्याचे गुलाब पुष्पाने स्वागत झाले. सरस्वतीमातेच्या प्रार्थनेने या कार्यशाळेचे उद्‌घाटन झाल्यावर सर्वांची ओळख करुन देण्यात आली.

सुसंवाद मुलतः प्राध्यापकांची प्रोफेशनल स्कील्स संवर्धीत करण्यासाठी तयार केलेला एक उपक्रम आहे.

आजचा महाविद्यालयातील प्राध्यापक वर्ग हा खूपच उच्चशिक्षित आहे. शिवाय बरीच प्राध्यापक मंडळी सतत नव्याने काही ना काही तरी शिकत असते. एवढेच नव्हे तर कनिष्ठ महाविद्यालयातील बऱ्याच प्राध्यापकांनी डॉक्टरेट(पीएच.डी.) मिळविलेली आहे. प्राध्यापकांच्या, या सर्व ज्ञान मिळवण्यात अतिशय उत्साहवर्धक परिस्थितीत मात्र विद्यार्थी आज महाविद्यालयापासून जरासा दूर जात असल्याचे जाणवते. महाविद्यालयाशी भावनात्मक जवळीक, करिअर संबंधीची सजगता, शिक्षकांप्रतीचा आदरभाव यात कुठेतरी उणेपणा जाणवतो. या सर्व परिस्थितीजन्य बाबी लक्षात घेऊनच या सुसंवादामध्ये प्राध्यापकांचे शिकविणे विद्यार्थी केंद्रित कसे करता येईल याचीच चर्चा व प्रात्यक्षिके अंतर्भूत केली गेली. प्राध्यापकांच्या ठायी अती आवश्यक असे 'कम्युनिकेशन स्कील' यासाठी प्रत्येकांनी विशेष मेहनत करणे आवश्यक आहे. या बाबीवर विशेष लक्ष देऊन एक संपूर्ण सत्र कम्युनिकेशन स्कील वर ठेवण्यात येते. आपण कितीही उच्चशिक्षित असलो तरी विद्यार्थ्यांच्या समजण्याच्या पातळीवर जाऊन त्यांना समजेल अशा पद्धतीने शिकविणे तसे अवघड काम आणि जो प्राध्यापक हे जमवतो तोच व्यावसायिकदृष्ट्या एक यशस्वी आणि विद्यार्थीप्रिय प्राध्यापक ठरतो.

देशाचे भवितव्य घडविणारी तरुणपिढी संस्कारीत, शिक्षित करुन ती घडवण्याचे अतीव जबाबदारीचे काम, मी प्राध्यापक म्हणून अतिशय काळजीपूर्वक करणार आहे. केवळ हा एकच संदेश घेऊन बाहेर पडणारा प्राध्यापक हेच या सुसंवाद -Workshop चे फलित आहे.

जवाहरलाल नेहरु महाविद्यालयाचे माजी प्राचार्य प्रताप बोराडे यांनी Out of box thinking, Laterial thinking या संदर्भात सविस्तर विवेचन करुन सर्व उपस्थितांना विचारप्रवण केले. ॲड श्री. भगवानराव धामणगांवकर यांनी संवादाचे महत्त्व उत्तमरीत्या विषद केले. सहभागी सदस्यांना विविध स्पर्धेच्या माध्यमातून बोलके करण्याचा प्रयत्न झाला. उत्कृष्ट बायोडाटा करिता श्री. भापटे, प्रा. यादव गायकवाड, सौ. हीरा बायस यांना सन्मानीत करण्यात आले. तर उत्कृष्ट ओळख करुन देण्याकरिता सौ. एच.ए.जोशी यांची विशेष नोंद घेण्यात आली.

या सुसंवाद कार्यशाळेनंतर सर्व सहकारी मित्रांमध्ये एक निश्चितच नवचैतन्य निर्माण झाले. ॲड.श्री. भगवानराव धामणगांवकर व त्यांच्या सर्व सहकारी मित्रांनी एका नव्या पद्धतीने या कार्यशाळेचे आयोजन केले होते.

सुसंवाद - Workshop मध्ये या संबंधीच्या सर्व प्रकारच्या चर्चा कुठलाही अभिनिवेश न ठेवता, कुणालाही न दुखवता व अतिशय बॅलन्स अशा शैलीत मांडला गेला.

फोरमचा हा प्रयास आणि नूतन महाविद्यालयातील सर्व सहभागी प्राध्यापकांनी त्याला दिलेला उत्साहवर्धक सकारात्मक प्रतिसाद ही एक विशेष उपलब्धी या सुसंवाद वर्कशॉपची.

उच्च शिक्षणातील गुणवत्तेच्या बदलता परिप्रेक्ष्य. एक दिवसीय कार्यशाळा

बदलत्या काळातील उच्च शिक्षणासमोरील आव्हाने व राष्ट्रीय ज्ञान आयोगाच्या अपेक्षा यावर मंथन होऊन उच्च शिक्षण हे गुणवत्तापूर्ण कसे होईल? यावर चर्चा करण्यासाठी स्वा.रा.ती.म.वि.नांदेड यांच्या सहकार्याने नूतन महाविद्यालय सेलू येथे दि.२८ मार्च, २०१० रोजी 'उच्च शिक्षणातील गुणवत्तेचा बदलता परिप्रेक्ष्य' या विषयावरील एक दिवसीय कार्यशाळा संपन्न झाली.

या कार्यशाळेचे उद्‌घाटन स्वा.रा.ती.म.वि.नांदेडच्या विद्यापीठ व महाविद्यालय विकास मंडळाचे संचालक डॉ.अविनाश सरनाईक यांचे हस्ते झाले. उद्‌घाटन समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे उपाध्यक्ष ॲड वसंतराव खारकर हे होते. प्रतिमापूजन व स्वागत गीतानंतर नूतन महाविद्यालय वाटचाल ही ध्वनीचित्रफीत दाखविण्यात आली. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी कार्यशाळा आयोजनामागील भूमिका विशद करून कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक केले. आपल्या उद्‌घाटकीय भाषणात डॉ. अविनाश सरनाईक यांनी शिक्षणातून सुसंस्कृत नागरिक घडला पाहिजे यासाठी शिक्षक - विद्यार्थी यांच्यात सुसंवाद निर्माण होऊन विद्यार्थी सर्वांग परिपूर्ण कसा होईल. याची काळजी प्राध्यापकांनी घेतली पाहिजे असे प्रतिपादन केले. विद्यार्थी हा केंद्रबिंदू मानून विद्यार्थ्यांचा निकाल, रोजगारक्षम शिक्षण व त्यांची वर्गातील उपस्थिती इ.बाबत प्राध्यापकांनी जबाबदारी स्वीकारून शिक्षणक्षेत्राचे पावित्र्य जपावे असे आवाहन केले. आपल्या अध्यक्षीय भाषणात ॲड वसंतराव खारकर यांनी अशा प्रकारच्या कार्यशाळातून आत्मचिंतन होऊन उच्चशिक्षणातील गुणवत्ता कशी वाढीस लागेल याची सखोल चर्चा व्हावी अशी अपेक्षा व्यक्त केली.

उद्‌घाटनानंतरच्या प्रथम सत्रात प्राचार्य डॉ.चिंदूरवार यांच्या अध्यक्षतेखाली नांदेड येथील प्रा.अजय गव्हाणे यांनी "ज्ञान आयोगाचा अपेक्षा" या विषयावर आपले विचार मांडले. शिक्षणात गुणवत्ता व उपयुक्तता या दोन बाबी महत्वाच्या असून केवळ माहिती गोळा करणे व प्रदान करणे. म्हणजे शिक्षण नव्हे तर नवीन ज्ञान निर्मिती ही शिक्षण व्यवस्थेत महत्वाची ठरते असे प्रतिपादन केले. अध्यक्षीय भाषणात डॉ.ए.व्ही.चिंदूरवार यांनी ज्ञान निर्मिती, ज्ञानाचे उपयोजन व ज्ञानाचा प्रसार या बाबी महत्वाच्या मानून गुणवत्तेची बांधणी आवश्यक असल्याचे मत मांडले.

दुस-या सत्रात प्रा.सौ.वनिता उद्‌गीरकर यांनी "उच्चशिक्षणातील गुणवत्ता" या विषयावर निबंध वाचन केले. परिपूर्ण विद्यार्थी घडविणे हे शिक्षकांचे कार्य असून आजच्या काळात मूल्य शिक्षण देणे आवश्यक आहे. तसेच बदलत्या काळाप्रमाणे आपण बदलले पाहिजे असे प्रतिपादन केले.

प्रा.मिलिंद सरदेसाई यांनी "प्राध्यापंकासाठी संशोधनाच्या संधी" यावर निबंध वाचन करून संशोधनाची आवश्यकता, पात्रता व संशोधनास सहाय्य करणाऱ्या संस्थांची माहिती दिली. सत्राच्या अध्यक्षीय भाषणात डॉ.पी.व्ही.काटे यांनी संशोधनाचा विद्यार्थ्यांना व समाजाला उपयोग व्हावा असे प्रतिपादन केले. कार्यशाळेच्या समारोप सत्रासाठी प्रमुख अतिथी म्हणून डॉ.बा.आं.मराठवाडा विद्यापीठाचे परीक्षा नियंत्रक डॉ.अशोक चव्हाण उपस्थित होते. अध्यक्षस्थानी नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे सचिव प्राचार्य द.रा.कुलकर्णी हे होते यावेळी सहभागी प्राध्यापकांपैकी डॉ.के.के.पाटील व डॉ.खेडेकर यांनी प्रातिनिधीक मनोगत व्यक्त केले.

आपल्या भाषणात डॉ.अशोक चव्हाण यांनी भारतातील प्राचीन काळापासूनचा शैक्षणिक इतिहास उलगडून आपण आता सकारात्मक विचार करायला शिकले पाहिजे असे विचार मांडले. शिक्षण व्यवस्थेत शिक्षक , विद्यार्थी, पालक, शिक्षण संस्थाचालक यांची भूमिका महत्वाची आहे. असे सांगून माझी चिमणी पक्षीच्या गोष्टीतून त्यांनी उपस्थितींना अंर्तमुख केले. अध्यक्षीय भाषणात प्राचार्य द.रा.कुलकर्णी यांनी वर्गातील विद्यार्थ्यांच्या अनुपस्थितीसाठी चिंता व्यक्त करून वाचन संस्कृतीच्या विकासाची आवश्यकता प्रतिपादन केली.

या कार्यशाळेसाठी परभणी जिल्ह्यातील विविध महाविद्यालयातून ३५ प्रतिनिधी सहभागी झाले होते. डॉ.यु.एस.पानपट्टे व डॉ.आर.एम.खाडप यांनी उत्तम संयोजन व नियोजनाची जबाबदारी पार पाडली.

म.गांधीजीच्या हिंद स्वराज्य ग्रंथशताब्दी निमित्त विद्यार्थ्यांचे उद्‌बोधन शिबीर अहवाल

शिक्षणाच्या मानसिक गुलामगिरीतून मुक्ततेचा मुलमंत्र सांगणारी आणि आपल्या आत्मिक उन्नतीतून ख-या अर्थाने स्वराज्य साकारणारी बीजरुजवन म.गांधीनी हिंद स्वराज्य या ग्रंथातून केली आहे. नीतीमूल्यांच्या अंगीकारातून जीवन समृध्दतेची दिशा देणा-या या ग्रंथातून स्वराज्य, स्वावलंबन, श्रमप्रतिष्ठा इ. चे संस्कार विद्यार्थ्यांवर व्हावेत या हेतूने हिंद स्वराज्य च्या शताब्दी निमित्त स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड च्या सहकार्याने नूतन महाविद्यालयात दि.०१ व ०२ फेब्रुवारी २०१० रोजी विद्यार्थ्यांचे उद्‌बोधन शिबीर संपन्न झाले.

दि.०१फेब्रुवारी रोजी उद्घाटन समारंभास प्रमुख पाहुणे व उद्‌घाटक म्हणून ज्येष्ठ सर्वोदयी नेते डॉ.गंगाप्रसादजी अग्रवाल, डॉ.सोमनाथ रोडे उपस्थित होते. तर कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया हे होते. प्रास्ताविक भाषणात महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद एस.कुलकर्णी यांनी शिबीर आयोजना मागची भूमिका विशद करून प्रमुख पाहुण्यांचे स्वागत केले. आपल्या उद्‌घाटनपर भाषणात डॉ.गंगाप्रसादजी अग्रवाल यांनी गांधीजीचे हिंद स्वराज्य हे पुस्तक केवळ अभ्यास करण्याचे पुस्तक नाही तर ते पर्यायी सभ्यता, व्यवस्था निर्माण करणारे आहे. अशा शब्दांत या पुस्तकाचा गौरव करून हिंद स्वराज्य च्या अंमलबजावणीसाठी अंहिसात्मक आंदोलनाची गरज आहे व या कामी युवकांनी पुढे यावे असे आवाहन केले. तर डॉ.सोमनाथ रोडे यांनी शंभर वर्षानंतरही या पुस्तकाची उपयुक्तता संपली नसून पर्यावरणाच्या असमतोलाच्या व दहशतवादाच्या या युगात गांधीजीचे विचारच या जगाला तारतील या विचाराचे आचरण युवकांनी करावेत असे प्रतिपादन केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया यांनी आपल्या भाषणात हे महाविद्यालय गांधी विचारांशी बांधिलकी मानणारे आहे असे सांगून या शिबीरासारख्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना संस्कारक्षम बनविण्यासाठी आम्ही प्रयत्नशील आहोत असे प्रतिपादन केले.

गांधीजीचे जीवन चरित्र व त्यांचे विचार इत्यादीवर विविध लेखक मान्यवरांनी लिहिलेल्या ग्रंथाचे गांधी विचार दर्शन हे ग्रंथ प्रदर्शन महाविद्यालयात भरविण्यात आले होते. या प्रदर्शनाचे उद्‌घाटन मा.डॉ.गंगाप्रसादजी अग्रवाल व इतर मान्यवरांच्या हस्ते झाले.

उद्‌घाटन समारंभानंतर दिवसभरात गटचर्चा , अहवाल सादरीकरण, खेळ व रात्री

सांस्कृतिक कार्यक्रम इ.चे आयोजन करण्यात आले होते. गटचर्चेमध्ये गांधीजींच्या ग्रामस्वराज्य, स्त्रीशक्ती, हिंद स्वराज्याची प्रांसगिकता, पर्यायी सभ्यता, जन आंदोलन इ. विषयावर चर्चा करण्यात आली.

दि.२ फेब्रुवारी रोजी सकाळी योगासन, श्रमदान घेण्यात आले, नंतरच्या सत्रात डॉ.दिनानाथ फुलवाडकर, प्राचार्य डॉ.समदानी, डॉ.पारस बोरा, सौ.शोभाताई शिराढोणकर, श्री विजय शिंदे आदिंची व्याख्याने झाली या मान्यवरांनी गांधीजींचे स्वराज्य, स्वावलंबन, सत्याग्रह, ग्रामस्वराज्य, शिक्षण इ.बाबतचे विचार स्पष्ट केले.

समारोपाच्या कार्यक्रमात विविध महाविद्यालयातून आलेल्या विद्यार्थी प्रतिनिधींनी आपल्या प्रतिक्रिया व्यक्त करतांना शिबीराच्या आयोजनाबद्दल विद्यापीठ व महाविद्यालयाचे आभार मानून अशी शिबीरे वारंवार होण्याची आवश्यकता प्रकट केली. समारोपाच्या भाषणात डॉ.गंगाप्रसादजी अग्रवाल यांनी आजच्या युवकांनी गांधीजीच्या विचारांपासून प्रेरणा घेऊन सामाजिक, राजकीय कार्यात स्वतःला झोकून द्यावे असे आवाहन केले तर आपल्या अध्यक्षीय भाषणात संस्थेचे सचिव प्राचार्य द.रा.कुलकर्णी यांनी युवकांतून भावी नेतृत्व घडते यासाठी युवकांनी गांधीजींचे विचार समजून घ्यावेत असे प्रतिपादन केले.

यावेळी श्री विजय शिंदे यांनी मराठवाडा विकासाचा अनुशेष भरून काढण्यासाठी जन आंदोलन करण्याचा ठराव मांडला व सर्वानुमते तो मंजूर करण्यात आला.

या शिबीरात विद्यापीठ परीक्षेत्रातील विविध महाविद्यालयातील ९५ विद्यार्थी प्रतिनिधींनी सहभाग घेतला. तसेच परिसरातील विविध क्षेत्रातील नागरिकांनी या शिबीरात सक्रिय सहभाग नोंदवला.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर व्याख्यानमाला अहवाल

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड आणि नूतन महाविद्यालय सेलू यांच्या सहकार्याने आयोजित कै.राजेंद्र बन्सीलालजी गिल्डा सभागृह नूतन विद्यालय, सेलू जि.परभणी येथे डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर व्याख्यानमाला आयोजित करण्यात आली.

एम.पी.लॉ.औरंगाबाद येथील प्रा.भाग्यश्री गोडबोले यांनी भारतीय राज्यघटनेच्या हीरक महोत्सव वर्षानिमित्त **'भारतीय राज्यघटनेचे : सिंहावलोकन'** या विषयावर आपले विचार व्यक्त केले या कार्यक्रमाचे नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया हे अध्यक्ष होते तर नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे सचिव द.रा.कुलकर्णी यांची या प्रसंगी उपस्थिती होती.

आपल्या व्याख्यानात प्रा.भाग्यश्री गोडबोले म्हणाल्या की, संविधान हा देशाचा सर्वोच्च कायदा असतो. भारतीय संविधान हा केवळ पुस्तकातील शब्द नाही तर सार्वभौम असणा-या जनतेच्या जीवनाशी भारतीय संविधान निगडीत असून ती घटनाकारांनी दिलेली मूल्य व्यवस्था आहे. संविधान कितीही चांगले असले तरीही तिचे यश- अपयश ती घटना अंमलबजावणीत असणाऱ्या हाती असते. म्हणूनच आज घटनेचे शिल्पकार डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांना अभिप्रेत घटनात्मक नीतिमत्ता सर्व सामान्य माणसात रुजविण्याची गरज निर्माण झाली आहे. त्यासाठी मानसकिता बदलणे आवश्यक असल्याचे मत प्रा. भाग्यश्री गोडबोले यांनी केले.

यास प्रसंगी भारतीय राज्यघटना व दुर्बल घटकांचा विकास या विषयावर आयोजित निबंध स्पर्धेत यशस्वी ठरलेल्या रेखा अवचार, राणी कवडे, विद्या मुंजे, प्रिया कर्वा या विद्यार्थिनीना प्रमुख पाहुण्यांच्या हस्ते बक्षीस देण्यात आले. सौ.हेमलता देशमुख आणि पूजा महाजन यांनी स्वागतगीत गायले. या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी केले तर सूत्रसंचलन प्रा. राजाराम झोडगे यांनी केले. आभार डॉ.संतोष दंडवते यांनी मानले.

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड व
नूतन विद्यालय शिक्षण संस्था संचलित
नूतन महाविद्यालय, सेलू जि. परभणी

आं त र म हा वि द्या ल यी न

प्रेरणा युवक महोत्सव २००९

कळा सोसून केलेल्या परिश्रमाचं स्मृतिशिल्प

सेलू शहराची एक वैशिट्यपूर्ण ओळख आणि आमच्या नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचीही अशीच एक कार्यशैली याचा भक्कम आधार आहे. या जाणिवतेनेच एका अवघड परिस्थितीत विद्यापीठाने आंतर महाविद्यालयीन युवक महोत्सवाच्या आयोजनाची जबाबदारी नूतन महाविद्यालय, सेलू जि.परभणी यांचावर टाकली. अल्पवधीतच प्राचार्य, शिक्षक, शिक्षकेत्तर कर्मचारी, स्वंयसेवक विद्यार्थी मित्रांनी, सुकाणू समितीच्या नेतृत्वाखालील इव्हेंट मॅनेजमेंटचा एक सर्वांग सुंदर कलात्मक असा वस्तुपाठच तयार केला. या संदर्भाने माध्यमातून आलेल्या सर्व बातम्या, वार्तापत्रे, प्रतिक्रिया अतिशय बोलक्या आहेत.

प्राचार्यांच्या नेतृत्वाखाली प्रा.यादव गायकवाड, डॉ.उत्तम राठोड, प्रा.सौ.सीमा बागूल, व डॉ.संतोष दंडवते यांची सुकाणू समिती अगदी फ्रंट लाईनवर सक्रिय राहिली. हे खरे असले तरी, नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे विश्वस्थ, कार्यकारी मंडळ, नगर परिषद, महाराष्ट्र विद्युत वितरण मंडळ, विविध बँकेतील अधिकारी अन्य स्वंयसेवी संस्था, यांचे सोबतच आमच्या सर्व घटक संस्थेतील संस्था प्रमुख सहकारी, पत्रकार आणि महाविद्यालयातील सर्व घटक कठोर परिश्रम घेत होते. या सर्वांच्या आठवणी खरं तर स्वतंत्र लेखनाचा विषय आहे.

२५ ऑक्टोबर ते २८ ऑक्टोबर २००९ या काळात संपन्न झालेल्या प्रेरणा २००९ या आंतर महाविद्यालयीन युवक महोत्सवाची अनेक वैशिष्ट्ये होती. या महोत्सवासठी चित्रकार नयन बारहाते यांनी रेखाटलेला लोगो अतिशय सर्वांग सुंदर देखणा असा होता. यावर्षी शोभा यात्रेसाठी प्रथम भारतीय संविधानाची उद्देश पत्रिका हा विषय दिला. त्यावर अनेक महाविद्यालयानी देखावे सादर केले. आत्तापर्यंत शोभायात्रेसाठी पांरपारिक स्वरुपाचेच देखावे असायचे एखाद्या विषयाशी भारतीय राज्यघटनेशी संबंधित मूल्यांचे देखावा स्वरूपातील चित्राकर्षकदर्शन लक्ष्यवेधी राहिले.

या युवक महोत्सवाचे उद्घाटन सुप्रसिध्द कवी प्रा.फ.मु.शिंदे यांच्या हस्ते व कुलगुरु

डॉ.सर्जेराव निमसे यांच्या अध्यक्षतेखाली दि.२५ ऑक्टोंबर रोजी सकाळी ११ वाजता संपन्न झाले. आपल्या चैतन्यदायी-प्रवाही , रंजक निवेदन शैलीत प्रा. फ.मु.शिंदे यांनी मानवी जीवनाचा कला सृजनाशी असलेला अनुबंध स्पष्ट केला. 'समकालीन प्रतिकूल परिस्थितीत मानवी जगण्याला सर्जनाचाच मूलाचार आहे'. ही बाब लक्षात घेऊनच आजच्या महाविद्यालयीन तरुणांनी कला सृजनाचाच ध्यास धरावा. प्रदीर्घकाळ महाविद्यालयीन शिक्षक म्हणून कार्य केले असल्याने स्वतःचे अनुभव सिद्ध मत नोंदवत आहे की, महाविद्यालयाचे स्नेह संमेलन असो की, विद्यापीठाचा युवक महोत्सव तरुणांच्या प्रज्ञा प्रतिभेचा उत्कट आविष्कारच घडतो. मला अशीही आशा आहे की, या महोत्सवातून पुढे भविष्यात अनेक महान कलावंत भेटणार आहेत. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष कुलगुरु डॉ. सर्जेराव निमसे यांनी देश विदेशातील शैक्षणिक वास्तव व आमच्या उच्चशिक्षणातील प्रवाही गतीमानतेची, उद्‌भवलेल्या आव्हानांची चर्चा केली. अभ्यास व अभ्यासपुरक उपक्रम क्रीडा आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील उपक्रमांच्या आयोजनाबाबत विद्यापीठाकडून होत असलेल्या प्रयत्नांची विस्तृत माहिती त्यांनी दिली.

उद्‌घाटनाच्या समारंभानंतर, कै.राजाराम बापू कदम, कै. श्रीपाद नृसिंह बेंडे, कै.म.भि.चिटणीस, कै. अनंतराव भालेराव, कै.बापुराव चव्हाळ आणि कै.सौ.गिताबाई चारठाणकर या व्यासपीठावरुन विविध कलाप्रकाराचे सादरीकरण झाले.सलग तीन दिवस रात्रंदिवस कला सृजनांचा हा उत्सव चालला.गुलाबी थंड,तरुणाईचा उबदार संवाद, संयोजकांची लगबग आणि पत्रकारांचे वृत्तसंकलन. प्रत्येक क्षण जिवंत करणाऱ्या बातम्या यामुळे महाविद्यालय परिसरात एक वेगळे जग अवतरले. या जणाचे पार्श्वसंगीत तसे रोमॅण्टिक म्हणावे असे पण वादविवाद, वक्तृत्व, कथाकथन, काव्यवाचन, प्रहसन या सारख्या स्पर्धातून वास्तवाची कोलाज शैलीमधली चित्रेही अंतर्मुख करणारी.

सगळ्या महोत्सवाचे स्वरुपच मुळात स्पर्धात्मक त्यामुळे थिरकत थिरकत जीवतोड मेहनत करणारे संघ, उसळत्या तरुणाईस सांभाळणारे संघव्यवस्थापक यांच्या संवादभाष्याची अनेक थलचित्रे. शब्दाच्या आत-बाहेर एखाद्या इंद्रधनुष्यासारखी परिसरावर पसरलेली होती.

प्रेरणा सृजनोत्सवाचा समारोप दि.२८ ऑक्टोंबर रोजी झाला. त्यास जोडून मुंबईच्या लोककला अकादमीचे प्रा. डॉ.गणेश चंदनाशिव यांचा उत्स्फूर्त कलाविष्कार डोळ्याचे पारणे फेडणारा. महाराष्ट्रातील पारंपारिक लोककला विशेषतः लावणीचे त्यांनी केलेले आविष्करण गाणकलेचं कैलास लेणं होतं. आदल्या दिवशी पूर्णा, नांदेड, लातूरच्या मुला-मुलींनी सादर केलेला लावणी आविष्कार आणि डॉ.चंदनाशिवेचे प्रतिपादन ही एक मोठीच उपलब्धी म्हणावी लागेल. महोत्सवाच्या समारोपासाठी अ.भा.म.नाट्य संमेलनाचे अध्यक्ष प्रा. दत्ता भगत यांना निमंत्रित केले. प्रा. दत्ता भगत हे नाट्य कलावंत, लेखक दिग्दर्शकवृत्तीने शिक्षक - व्यासंगी-अभ्यासू चिंतक. त्यांनी देशातंर्गत लोकशाही शासन व जीवन पद्धतीने सर्वच क्षेत्रात संधीचा अनुशेष आहे. प्रतिकूलतेचे आव्हान घेऊन जे नियोजनबध्द परिश्रम घेतात त्यांना यश कुणीच नाकारु शकत नाही, असा विश्वास देत मुलांना जीव ओतून नियोजनबध्द परिश्रम करण्याचे आवाहन केले. प्रेरणा युवक महोत्सव २००९ च्या संयोजनाची सर्वांनीच मुक्तकंठाने प्रशंसा केली. विद्यापीठाच्या परिक्षेत्रातील अनेक मान्यवर प्राचार्य, प्राध्यापक एवढेच नाही तर कलावंत, पत्रकारांनी कौतुकाची प्रशंसापत्रे, शब्ददान दिले. या सर्व संयोजनातील प्रत्येकांचे योगदान अपूर्व म्हणावे असेच राहिले.

♦♦♦

प्रेरणा युवक महोत्सव २००९

विविध वृत्त पत्रांनी घेतलेला मागोवा

प्रेरणा युवक महोत्सवाचे शानदार उद्घाटन

...झाली. प्रसिध्द कवी ...शिंदे यांच्या हस्ते शानदार ...झाले.
...माच्या अध्यक्षस्थानी ...सर्जेराव निमसे होते. ...प्रभारी नगराध्यक्ष ...नुतन संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.सत्यनारायण लोया, सचिव द.रा.कुलकर्णी, उपाध्यक्ष ॲड.वसंतराव खारकर, सहसचिव डॉ.डी.के.देशपांडे, विनायकराव कोठेकर, विद्यार्थी कल्याण मंडळाच्या संचालिका डॉ.तस्सलीमा पटेल, प्राचार्य शिवाजी दळणर, डॉ.ज्ञानोबा मुंडे, शेखर भुंगुरकर ... डॉ.नाईक, प्राचार्य शरद कुलकर्णी ... आदीसह अनेक मान्यवर उपस्थित होते.

कुलगुरूंच्या हस्ते ध्वजारोहण करून दीपप्रज्वलन करण्यात आले ... प्रास्ताविक प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी केले. मागील काही दिवसात निवडणूका, दिवाळी यामध्ये सर्वांनी अनुभव घेतला ... मात्र सेलूवासियांसाठी खऱ्या अर्थाने आजपासून दिवाळी सुरू झाली आहे आणि २८ तारखेपर्यंत चालणार आहे. हा मेळावा फक्त नुतन विद्यालयाचा नसून संपूर्ण शहराचा आहे.

विद्यापीठाची भुमिका मांडतांना संचालिका डॉ.तस्सलिमा पटेल म्हणाल्या की, बाबासाहेब आंबेडकर, डॉ.राधाकृष्णन यांच्या विचारधारेतून बौध्दीक शिक्षण ... शिक्षण नसून तरूणांमधील अंगभूत गुणांना व्यासपीठ मिळवून देणे गरजेचे असते. यासाठी युवक महोत्सवाचे आयोजन करण्यात आले आहे. (पान ४ वर)

प्रेरणा युवक महोत्सवाला रसिकांची अलोट गर्दी

तरुणाईने उधळली नरविरांच्या शौर्यगाथेची स्तुतीसुमने

सेलूत अवतरले 'गोंधळ महर्षि' राजारामबापु कदम

युवा महोत्सव झाला सेलूकरांचा..!

मल्हारीकांत देशमुख

सेलू, (श्रीरामजी भांगडिया नगरी) दि. २७, स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाने आयोजित केलेला युवा महोत्सव आता विद्यापीठाचा राहिला नसून तो सेलूकरांचा बनला आहे. महोत्सवाच्या तिसऱ्या दिवशी ... राजारामबापु कदम या क्रीडामंचावरील ... आनंदनगरी अवतरली आहे ... लागले आहे. बावासाहेबांची यात्रा ... मराठवाड्याच्या सांस्कृतिक ... ओळखल्या जाणाऱ्या सेलू शहरात स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाचा १३ वा युवक महोत्सव होतो आहे. उद्या २८ रोजी महोत्सवाचा समारोप. सगळ्या स्पर्धा यशस्वीरित्या ... नसून, उद्या महोत्सवाचे ...

नूतन शिक्षण संस्थांतर्गत ३०० कर्मचारी गेली तीन दिवस सकाळी ६ ते रात्री १२ वाजेपर्यंत न थकता काम करीत आहेत, ते देखील चेहऱ्यावरील उत्साह टिकवून. ही झाली येथील चेहऱ्यावरील विद्यापीठाचे पदाधिकारी अवाक् बनले आहेत. सेलू येथील युवा महोत्सवाने आयोजनाबाबतचे नवे मापदंड ...

शहरातील कर्ती माणसं व शिक्षण संस्थेतील कार्य संस्कृतीच्या बळावर हा महोत्सव यशस्वीतेकडे वाटचाल करतो आहे.

बाहेरगावाहून येणाऱ्या महिला व मुलींच्या सुरक्षेची हमी घेण्यात आली असून, तीनशे मुली एकाच वास्तूत मुक्काम करीत आहेत. ... मुख्याध्यापक रामप्रसाद ... व्यवस्था ... युवक महोत्सवाची ... कल्याण मंडळाच्या संचालिका ... कार्यपद्धती, कामातील तडफ ...

मुलींच्या पोवाड्याने स्पर्धा गाजली

भारत दाढेल

सेलू, (श्रीरामजी भांगडिया नगरी) दि. २६,-पोवाडे कला प्रकारात मुलांसोबतच मुलींनीही वीररसांचे पोवाडे सादर करून पोवाडा स्पर्धा गाजविली.

देशभक्तीपर छत्रपती शिवाजी महाराज, मराठवाडामुक्ती संग्राम, राजकारण, संयुक्त महाराष्ट्राची चळवळ, राष्ट्रमाता जिजाऊ, शहीद भगतसिंग यांच्या जीवनावर आधारलेले पोवाडे स्पर्धकांनी जबरदस्त आवाजात सादर केले. यावेळी सभामंडपात स्फुर्तीमय वातावरण निर्माण झाले ... शिवाजी या घोषणांनी नूतन महाविद्यालयाचा परिसर दणाणून गेला. मानवतच्या के.के.एम. महाविद्यालयातील संघाच्या पोवाड्याने स्पर्धेला सुरुवात झाली. ... करण्यात आले. दयानंद महाविद्यालय लातूर येथील कमल गुळवे, रुपाली पाटील, मयुरी ... महाविद्यालय नांदेड, ...

रांगोळीतून साकारले सामाजिक आशय

शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या, ग्लोबल वॉर्मिंगचे प्रश्न मांडले

सेलू, ता. २६ (बातमीदार) : कल्पनेच्या पलीकडे जाऊन सामाजिक समस्या व वास्तवतेचे चित्र आपल्या रांगोळीच्या माध्यमातून तरुण तरुणींनी सोमवारी (ता. २६) रेखाटले. ... आत्महत्या, ग्लोबल वॉर्मिंग, तसेच विविध सामाजिक आशय घेऊन, समाजजागृती करण्याचा प्रयत्न युवांनी युवक महोत्सवातून केला.

देशातील ... लक्ष वेधित करून, तरुणींनी आपल्या रांगोळीतून उत्तराधिकाऱ्यांनी नाकडे लक्ष द्यावे, असा संदेश दिला. ... महिला कॉलेजच्या दीपिका कांबळे हिने संस्कार भारतीच्या रांगोळीतून लक्ष वेधले. निसर्गाचे प्रेम करा, निसर्गपूजा हीच देवपूजा आहे, असे दाखवत आपल्या रेखाटनातून विद्यार्थ्यांनी झाडे लावावीत, असा संदेश दिला. ...

आपल्या रांगोळीतून पर्यावरणाचे रक्षण करण्याबाबत सुचविले. सामाजिक व्यवस्था बिघडत चालली, पैसे मूठभर असूनही धान्यमात्र चिमूटभर मिळत आहे. हा कसला न्याय, अशी भावना अबोली देशमुख या तरुणीने आपल्या रांगोळीतून व्यक्त केली.

कल्याणमधील ... महाविद्यालयाच्या ... सचिन पाटील या विद्यार्थ्याने ...

पानात वक्रतुंड- श्री गणेशाचे रूप रेखाटले. रांगोळी काढताना तरुण - तरुणी आपले भान हरपून गेले होते. विदर्भात होत असलेल्या शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येच्या विषय रांगोळीतून शेतकऱ्याच्या संताप ... विद्यापीठाच्या प्रेरणा युवक महोत्सवात राष्ट्रीय महापुरुषांचा विसर ... विद्यार्थ्यांना पडला नाही. महात्मा गांधी यांनी काढलेली दांडीयात्रा आपल्या रेखाटना ...

रांगोळीतून नरदिड्याच्या नेताजी सुभाषचंद्र बोस महाविद्यालयाच्या ... स्वामी विवेकानंद महाविद्यालयाच्या ... राहुल लामतुरेने रांगोळी ... कर्जाच्या ओझ्याखाली दबून आत्महत्या करत असल्याचा प्रसंग ...

लावणीच्या अदाकारीने प्रेक्षक झाले घायाळ!

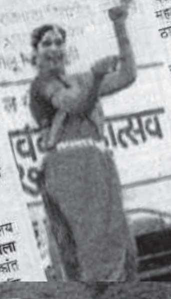

स्त्रीवेशभूषेतील ... नृत्याची ... अदा

सूत्रबद्ध व्यवस्थापनामुळे युवक महोत्सव यशस्वी

■ श्रीपाद कुलकर्णी

- ■ युवक महोत्सव होता की विवाह समारंभ ?
- ■ सुरक्षेचे तीन कडे
- ■ वेगवेगळ्या आठ ठिकाणी निवासाची स्वतंत्र व्यवस्था
- ■ प्राचार्यासह ३७५ कर्मचाऱ्यांची मेहनत
- ■ विविध १७ समित्यांवर २७८ व्यक्ती

शोभायात्रेतून घडले राष्ट्रीय एकात्मतेचे दर्शन

वार्ताहर

सेलू- राष्ट्रीय एकात्मतेचे दर्शन घडवित युवक महोत्सवात सहभागी झालेल्या विविध महाविद्यालयाच्या संघांची शहरातून शोभायात्रा काढण्यात आली. वाहनातून राष्ट्रीय महापुरूषांची वेशभूषा साकारलेल्या युवक-युवतींनी स्वातंत्र्य, समता व बंधुत्व या संदेशाला प्राधान्य दिले होते. सुरुवातीला विद्यापीठाचा ध्वज हातात घेवून शोभायात्रेचे नेतृत्व करीत असलेला दुलिप याने केले.

नुतन विद्यालयापासून क्रांतीचौक, गोविंदबाबा चौक या मार्गे ही शोभायात्रा काढण्यात आली. प्रभारी नगराध्यक्ष विनोद बोराडे यांच्या निवासस्थानाजवळ शोभायात्रा येताच फटाक्याची प्रचंड आतिषबाजी करण्यात आली. तसेच तरूणाईचा उत्साह वाढविण्यात आला. शोभायात्रेत सहभागी झालेल्या प्रत्येक कलावंत विद्यार्थ्यांचे पुष्पगुच्छ देवून त्यांचे स्वागत करण्यात आले. त्यांच्यासाठी पाण्याची खास सोय केली होती. सर्वधर्मसमभाव, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर, महात्मा गांधी, सुभाषचंद्र बोस, लोकमान्य टिळक या राष्ट्रपुरूषांच्या वेशभूषांसोबतच युवतींनी वेगवेगळ्या प्रांतातील वेशभूषेचे दर्शन घडविले. विविधतेतून एकात्मता कशी साधली आहे हे दाखवून दिले. 'हम सब एक हैं' अशा घोषणा दिल्या. ही शोभायात्रा कै.रामभाऊ कदम या मुख्य व्यासपीठाजवळ आली असता त्या ठिकाणी सांगता झाली.

संधीचा अनुशेष भरून निघणे गरजेचे

प्रा. दत्ता भगत यांचे प्रतिपादन

'स्वारातीं'च्या प्रेरणा युवक महोत्सवाचा समारोप

सेलू (कै. श्रीरामजी भांगडियानगरी) : खऱ्या अर्थाने तरुणांना पुढे यायचे असेल तर संधीचा अनुशेष भरून निघणे अत्यंत गरजेचे आहे. तरच मकरंद अनासपुरेसारखे हजारो कलाकार पुढे येतील, असे मत अखिल भारतीय नाट्य परिषदेचे अध्यक्ष प्रा. दत्ता भगत यांनी प्रेरणा युवक महोत्सवाच्या समारोपप्रसंगी व्यक्त केले. प्रमुख पाहुणे म्हणून ते बोलत होते. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष डॉ. अविनाश सरनाईक होते. तर व्यासपीठावर नूतन संस्थेचे अध्यक्ष डॉ. सत्यनारायण लोया, उपाध्यक्ष ॲड. वसंतराव खारकर, द.रा. कुलकर्णी आडळकर, नंदकुमार बाहेती, एस.बी.एच.चे मॅनेजर राम देशपांडे, विद्यार्थी परिषदेचे पदाधिकारी प्राचार्य शरद कुलकर्णी यांची उपस्थिती होती.

'संत महंताची भूमी माझ्या मराठवाड्याची' हे स्वागतगीत पूजा महाजन व रूपाली कान्हेकरने सादर केले. नंतर स्वामी रामानंद तीर्थ व श्रीरामजी ... अहवाल सादर करत प्राचार्य शरद कुलकर्णींचे अभिनंदन करत 'कन्या सासुरासी जाये, मागे वळूनिया पाहे' अशी भावना सर्वांची झाल्याचे सांगितले. या महोत्सवात एकूण १५०० विद्यार्थ्यांनी ३५ कलाप्रकार सादर केले. यानंतर काही विद्यार्थी प्रतिनिधींनीदेखील मनोगत व्यक्त केले. संस्थेचे अध्यक्ष डॉ. लोया ... शरद कुलकर्णी यांनी मनोगतात व्यक्त केले की, दिवाळीचा सण असताना देखील आमचे कर्मचारी महोत्सवाच्या तयारीत होते. प्राध्यापक, कर्मचाऱ्यांच्या, विद्यार्थ्यांच्या बळावरच हा महोत्सव यशस्वी झाला असून, आज खऱ्या अर्थाने आमची दिवाळी संपत आहे. अध्यक्षीय समारोपात डॉ.अविनाश सरनाईक यांनी देशात प्राण आणायचा तर युवा शक्ती जागरुक असली पाहिजे, युवकांवरच देश अवलंबून आहे. युवक हे देशाची शक्ती आहेत, असे सांगितले. या महोत्सवाला सहकार्य करणाऱ्या सर्व ...

सेवानिवृत्त कर्मचारी

प्रा.शंकर राजन्ना गंधम विभाग प्रमुख शारीरिक शिक्षण
जन्म दिनांक : ०८/०३/१९५०
निवड दिनांक : २२/०८/१९७८
सेवा निवृत्ती दिनांक : ३१/०३/२०१०

- विविध क्रीडा स्पर्धांचे संयोजन
- बोर्ड ऑफ स्पोर्टस्चे सदस्य
- अभ्यासमंडळ व निवड समिती सदस्य
- विद्यापीठाचे व्यवस्थापक, मार्गदर्शक व प्रात्यक्षिक परीक्षेचे चेअरमन
- राज्यस्तरीय टेनिस हॉलीबॉल संघटनेचे सदस्य
- राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय परिषदेत शोध निबंध वाचन व सहभाग
- शारीरिक शिक्षणावरील विविध कार्यशाळेत सहभाग

श्री शिनगारे विरेंद्र दशरथ यांनी या महाविद्यालयामध्ये दि.२१-०७-१९९० मध्ये इलेट्रॉनिक्स (व्दिलक्षी) व्यवसाय अभ्यासक्रमातंर्गत कार्यशाळा सहाय्यक पदीनियुक्तीझाली. ते२१-०७-१९९०ते३१-१२-२००९ पर्यंत १९ वर्षे सेवेमध्ये होते. त्यांनी इलेट्रॉनिक्स विभागाशी निगडीत व वेळोवेळी त्यांच्यावर सोपविलेली सर्व कामे व्यवस्थीत पार पाडली. शासन आढाव्यापमध्ये त्यांचे पद अतिरिक्त ठरल्यामुळे त्यांनी ३१ डिसेंबर, २००९ रोजी स्वेच्छा सेवानिवृत्ती स्वीकारली.

प्रेरणा

स्त्री शक्ती सन्मान विशेष २००९-१०

हिंदी विभाग

संपादक

कु. दिपाली शेरे

सहसंपादक

कु. अनुसया जाधव

शरद कवठे

मार्गदर्शक

प्रा.सौ. हीरा बायस

अनुक्रमणिका ।

■ लेख

स्त्री और समाज - कु.पूजा अशोक महाजन / **मेरी आवाज ़सुनो माँ** - कु.रुबिना शेख खाजामियाँ / **स्त्री सबलीकरण** - कु.रेणुका दीक्षित / **आधुनिक युग में महिलाओं का योगदान** - कु. रंजना ब्रम्हाजी हुरदुके / **झाँसी की राणी** - कु.सारिका होकर्णे / **अंतरिक्षयात्री - कल्पना चावला** - कु.प्रतिमा काऊतकर / **इतिहास की महिलाऐं** - कु.शेख समिना अ.रौफ / **आधुनिक युग में स्त्री** - कु. आरती महाजन / **महिलाओं के अधिकार** -रवीकुमार दत्तात्रय वाघमारे / **राष्ट्र विकास में स्त्री साक्षरता का महत्त्व** - कु दिपाली रखमाजी शेरे / **भारतीय नारी; सामाजिक स्थान** - कु.चित्रलेखा शेरे / **स्त्री पुरुष असामनता** - सय्यद आफरीन बाबाअली / **भारतीय नारी का जीवन** - कु. शेख परवीन कासम / **माँ** - रामेश्वर भास्करराव शिंदे / **विज्ञान अनुसंधान से जुड़ी कुछ महिलायें** - कु. शेख समिना अ. रौफ / **स्त्री** - कु.माधवी मुरलीधरराव वाकोडकर

स्त्री और समाज

कु.पूजा अशोक महाजन
(कला तृतीय वर्ष)

'स्त्री' यह समाज का महत्त्वपूर्ण घटक है। जैसे ताली एक हाथ से नहीं बजती ठीक वैसे ही समाज बिना 'स्त्री' के नही चल सकता ! मैं तो कहती हूँ की अगर दुनिया आगे बढाने का सबसे बडा काम जो है , वह 'स्त्री' का ही है। औरत यह मनुष्य के जीवन के प्रगती का मार्ग है। सामाजीक दृष्टि से देखा जाए तो स्त्रीयों को जितना महत्त्वपूर्ण माना जाता है, वही समाज काम पडने पर इसी स्त्री को कुलहीन कहता है। काम हो जाने पर, अपना स्वार्थ खत्म हो जाने पर उसे छोड देते है। लेकिन वह समाज ये बात नही सोचता कि, जिसे वो इस प्रकार के गलत बातों में बो रहा है। वही स्त्री उसके जीवन का कारण होता है।

आज हमारे देश का प्रथम नागरिक, हमारे देश की राष्ट्रपति भी एक स्त्री ही है। अन्य क्षेत्रो में भी जैसे डॉक्टर, पुलीस, इंजिनिअर, वकील, शिक्षिका जैसे अन्य कई क्षेत्रों में स्त्रियाँ पुरुषों से कई गुणा आगे है। समाज यह बात क्यों नहीं सोचता कि, स्त्री ना होती तो शायद ये समाज ये दुनिया कब की डुब चुकी होती।

दुनिया इतनी आगे आगे बढने के बाद भी शिक्षीत लोग आज भी क्यों मनु जैसे व्यक्तीं के विचारो

पर सोचने के लिए मजबूर हो जाता है। इतना ही नहीं तो उसके विचारों पर चलते भी है। मैं तो कहती हूँ कि, समाज में स्त्रियों के बारे में गलत बात बोलना यह शुरुवात अगर किसीने की होगी तो वो मनु ही होगा। हम यह नही कहते की उसने जो कुछ भी कहा वह गलत नहीं होगा। क्योंकि , जब तक किसी बात का अनुभव नही आता है तब तक कोई भी व्यक्ती किसी बारे में यही गलत बात नहीं बोलता। लेकिन अगर एक व्यक्ति या स्त्री गलत हो तो पुरे समाज की स्त्रियों को गलत कहना या उनपर लाच्छन लगाना ये कहा का न्याय होगा। और जिसकी वजह से उसने ऐसा कहा होगा उस स्त्री का भी उपयोग आप ही के समाज के किसी व्यक्ति ने ही किया होगा ना ? तो वह स्त्री अकेली गुनाहगार कैसे होगी ? गुनाहगार तो दोनो भी होने चाहिए। जितनी पाप की भागीदार वह स्त्री होगी उतना ही पापी आपका समाज भी होगा।

समाज के हर व्यक्ति के देखने का नजरीया एकसमान नही होता। ये तो खुद पर निर्भर होता है कि, याने की जो व्यक्ती है उसे हमे किस साचे में डालना है। आज की स्त्री तो आत्मनिर्भर है। इस में कोई दिक्कत है ही नहीं। साथ ही वो अपने वचनो से, अपनी जिम्मेदारियों से भी वो, सच्चाई परखती है। 'स्त्री' सिर्फ एक नही तो बल्कि दो घरों का उद्धार करती है। मायके में बेटी बनकर अपने माँ-बाप का सर गर्व से ऊँचा करती है। तो ससुराल में बहु बनकर अपनी जिम्मेदारियाँ अच्छी तरह से निभाती है। आज की स्त्री सिर्फ घर का ही नही तो बाहर का भी काम अच्छी तरह से करती है। इतना ही नही तों घर की जिम्मेदारियों को निभाते-निभाते आर्थीक दृष्टी में भी आगे बढती जा रही है। हर काम में अपने पती से कंधे से कंधा मिलाकर चलने की हिम्मत आज की स्त्री रखती है।

मेरा तो यह मानना है की, आज की स्त्री यह आनेवाले पिढी को समाज को एक चुनौती होगी ! जो अब इस रफ्तार से आगे बढ रही है की, वो अब पिछे मुडने के बारें में सोच भी नहीं सकती। मेरा इस समाज के लोगों से यही एक कहना है। जितना आप खुद को काबील समझते हो। आप की इस कामयाबी के पिछे भी एक स्त्री ही है। कम से कम हमें इतना करना चाहिए कि, हम किसी को बढावा नहीं दे सकते तो किसी को कमजोर करने का भी हमें कोई हक नहीं है। सिर्फ यह बात सोचो की एक ही औरत, एक बेटी, पत्नी, माँ, सहेली ऐसे कई रुपों को अकेली निभाती है। आप जिस समाज में जीवन बिताते हो उसी समाज को बढाने का सबसे बडा कारण है। स्त्री में जो सामर्थ्य है वो किसी में नहीं। मनु के तत्त्वों को माननेवाले लोगोंने भी यही सोचना चाहीए की, मनु को समाज में लानेवाली भी कोई स्त्री ही थी।

अंत मे यही कहूँगी, समाज के ठेकेदारों, आपको ठेकेदारी का हक भी स्त्री ने ही दिया है। संकुचित सोचना नहीं, छोडेंगे तो एक ना एक दिन आपका ये समाज विरान हो जाएगा। फिर बैठीयेगा अपने समाज में बिना औरत के। और निभाते

♦♦♦

मेरी आवाज़ सुनो माँ

कु.रुबिना शेख खाजामियाँ

माँ.. क्यों मुझे दुनियाँ में आने से,
पहले ही मिटाना चाहती हो।
क्या कमी है मुझमें बताओ,
क्यों बेटे का इंतजार करती हो।

आप मानते हो बेटे को बुढापे का सहारा,
मैं भी तो हूँ अंश तुम्हारा ,
वादा है माँ जब दुनियाँ में आऊँगी ।
मैं भी आपका नाम रोशन करुँगी ।

माँ, माना वेदो ने कहा है,
बेटा पितरो का उद्धार करता है,
उन्ही वेदो ने ये भी कहा है,
स्त्री के सामने सारा ब्रम्हांड झुकता है ।

माँ तुम भी तो एक स्त्री हो,
अपने माँ-बाप की तुम भी बेटी थी,
क्या तुम संसार में आने से ,
पहले वापस लौटी थी ?

पता है तुम मेरे लिये तिलमिलाती हो,
मुझसे प्यार भी करती हो,
फिर क्यों मेरे अंश को मिटाने ,
तुम तैयार हो जाती हो ।

माँ, तुम्हारी और पापा की जिंदगी,
खुशियों से भर दुँगी।
वृद्धावस्था में आपका,
जरुर सहारा बनुँगी।

मैं तुमसे ज्यादा नही माँगती
मुझे बस तुम्हारे दिल में,
आँगन में थोडीसी जगह दे दो
मुझे इस दुनिया में आने का ,
अधिकार दे दो, अधिकार दे दो।

स्त्री सबलीकरण

कु.रेणुका दीक्षित

हम अक्सर ऐसा पढ़ते है, सुनते है की स्त्री अबला है, वो कमजोर है। परंतू ऐसा नहीं है, क्योंकि अब कोई भी क्षेत्र ऐसा नहीं है की, जिसमें स्त्री नहीं है। या उस क्षेत्र के बारे मे वो नही जानती मै कहती हूँ की स्त्री तो एक ऐसी शक्ती है की, जो अपने जनम के बाद उसे कितने भी दुःख मिले हो कितनी भी मुश्किले मिल जाये पर वो पिछे नही हटती है। क्योंकि उसमें उतनी क्षमता होती है। परंतु उसका ये अर्थ नहीं है कि, वो किसी के कितने भी अन्यार, जुर्म बरदाश्त करे इसलिए कहती हूँ की स्त्री को अब जाग जाना चाहिए। और अपने हक्क छीन लेने से भी पिछे हटना नही चाहिए।

ऐसा कहते है की, स्त्री को कुछ साल पहले इतने अन्याय सहन करने पडते की, भगवान करे दुश्मन को भी कभी इतना दुःख न मिले। और वो ये है कि, उसे अपना पती मरने के बादउसके चिता पर उसे जिंदा मार डालते थे, और कई ऐसी भी स्त्रीयाँ होती थी, की वो अपनी मर्जी से उस चिता में कुदती थी। लेकिन फिर उससे बहुत खुश होती थी, ऐसा कारण थोडी हो सकता है, समाज के डर से, और दुनिया की बुरी नजर से वो खुद को बचाने के लिए वो पति की चिता में ही मरना पसंत करती थी। आज ऐसी प्रथाये जरुर नहीं है लेकिन कही भी जाए, दुनियाँ की कौनसी भी जगह में जाए ऐसी कौनसी जगह है के वहाँ स्त्रियों पर अन्याय नही होता? उसे उससे नही जाना पडता। नही मैं कहती ऐसी कौनसी जगह नहीं है की, वहाँ उससे सिधेतरह से सन्मान मिले, बल्कि उसे दुसरी कौनसी बडी वस्तु नही, बल्कि अपना सन्मान जन्मसिद्ध हक्क उसे छिनने के लिए क्या क्या नहीं करना पडता। सघंर्ष करना पडता है तभी उसे सम्मान मिलता है।

कितनी भी बार दुनिया में ऐसा सुनना पडता है के एक स्त्री को उसका सम्मान न मिलने से एक पुरुष कारणीभूत ठहरता है। सब पुरुष ऐसे नही होते। परंतू कई पुरुष ऐसे होते है की वह स्त्री को मान-सम्मान की बाते तक करने से रोकते है । और जब वो स्त्री अपने हक्क छिन लेने का प्रयास करती है। उसे अपने हक्क देने नही देता। बहूत से पुरुष अपने अहंकार के लिए ये सब करते है, उसे लगता है की मेरे ही मर्जी से सबकुछ होजाये। सब पुरुषो के हित का हो। लेकिन कभी पुरुषों ने भी कभी स्त्री के बारे में अच्छा सोचना, सिखना चाहिए। क्या फर्क पड जायेगा इस बारे में पुरुषने भी स्त्री को उसका सम्मान दे दिया। जब ऐसा वास्तव में होगा तभी ये समाज सुधर जायेगा।

♦♦♦

आधुनिक युग में महिलाओं का योगदान

कु. रंजना ब्रम्हाजी हुरदुके

आधुनिक युग में ही महिलाओं का योगदान जाता है। इसकी पार्श्वभूमी यह है की, अनेक महिलाओं ने हर एक क्षेत्र में महत्त्वपूर्ण कार्य किए है। जैसे कल्पना चावला, सुनिता विल्यम्स ने अवकाश पर छलांग लगाकर हम भी कुछ कम नही यह सिद्ध किया है। और सावित्रीबाई फुले ने भी महिलाओं के लिए १८४८ में पहली पाठशाला सर्व प्रथम पुणे में शुरु की थी। ऐसे महिलाओं के कार्य से ही आधुनिक युग में महिलाओं की ताकद को ध्यान में रखकर महिला सशक्तीकरण के लिए कई प्रयास किए जा रहे है।

आज के युग में महिला हर एक क्षेत्र में पुरुष के बराबर हर एक क्षेत्र में काम करती है हम सब सोचते है कि, देश का विकास होना चाहिए। इसलिए पुरुष के बराबर महिलाओं का हक उतना ही होना चाहिए। आधुनिक युग में अपने राष्ट्र के विकास में वृद्धी के लिए जिस प्रकार पुरुष को हक्क दिया जाता है। उतना ही हक्क महिलाओं को भी मिलना चाहिए और दोनों को समान हक्क दिए जाए तो देश का विकास करने के लिए कठिनाई नहीं होगी। आज भी अपने देश में हर एक क्षेत्र में महिला पुरुषों के बराबर कार्य करती है।

भारतीय संस्कृती में नारी का महत्त्व देवी के रुप में माना जाता है। हमारे यहाँ माँ का रिश्ता सब रिश्तों में उपर माना जाता है। इसलिए तो माँ भगवान का रुप मानी जाती है। हमारे रीतिरिवाज नारी का सम्मान करने की भावना हम में नवचेतना निर्माण करती है।

♦♦♦

झाँसी की राणी

कु.सारिका होकर्णे

'मेरी झाँसी नही दूँगी' ऐसे ब्रिटिश सैनिको को आक्रमकता से बताने वाली झाँसी की राणी लक्ष्मीबाई यानी जैसे स्वतंत्रता के लिए जान की बाजी लगाने वाली निर्भय, करारी स्त्री का प्रतिक मानी जाती है। राणी लक्ष्मीबाई इनका जन्म १८३० में बनारस के एक समृद्ध परिवार में हुआ । उनका मूल नाम मणिकर्णिका था। बचपन में उन्होंने लिखने, पढने , शस्त्र चलाने की विद्या अवगत कर ली थी। झाँसी के महाराज गंगाधरराव इनके साथ विवाह होने के बाद 'मणिकर्णिका' से 'लक्ष्मीबाई' ये नाम उन्हे प्राप्त हुआ और वो राणी लक्ष्मीबाई हो गई।

सन १८५३ में गंगाधररावजी के देहान्त पश्चात दामोदरराव को झाँसी के कायदे से वारीस कहने की मान्यता देने से ब्रिटिश वसाहतवालों ने इनकार कर दिया और झाँसी संस्थान ब्रिटिश राज्य में समाविष्टकरने की इच्छा व्यक्त की। हिंदू धर्म के अनुसार दामोदरराव सिंहासन के वारीस थे। झाँसी संस्थान विलीन करने के पश्चात दामोदरराव को झाँसी के सिहासन के कायदे के अनुसार वारीस कहकर मान्यता दी जाए, ऐसा आवाहन राणी लक्ष्मीबाई ने ब्रिटिश सरकार से किया। पर ब्रिटिशो ने उन्हे इन्कार कर दिया। झाँसी पर कब्जा कर लिया।

१८५७ में मेरठ में ब्रिटिश लष्करो की संख्या बढ गई। झाँसी के यहाँ लष्कर में बगावत हुई। बगावती सैनिको ने ब्रिटिश लष्करों को यमलोक पहुँचाया। इसी

दरमियान राणी लक्ष्मीजी ने झाँसी के साम्राज्य पर कब्जा कर लिया। सन १८५८ मे ब्रिटिश लष्कर ने फिर एक बार आक्रमण किया। उस वक्त मेरी झाँसी नहीं दूँगी इस तरह से राणी लक्ष्मीजी ने ब्रिटिश लष्करों को आक्रमकता से जवाब दिया। ब्रिटिशों के विरुद्ध लढने के लिए १४ हजार स्वयंसेवकों की फौज उन्होंने खड़ी की। लगातार दो सप्ताह झाँसी के सैनिकों ने प्रखर युद्ध किया। राणी लक्ष्मीबाई को पकडने के लिए उस वक्त २० हजार रुपये का इनाम घोषित किया गया। दो सप्ताह के युद्ध के बाद ब्रिटिशों ने झाँसी पर कब्जा कर लिया। बच्चे को पीठपर बांध कर घोडे पे बैठकर वो काल्पी के जंगल में चली गई। वहाँ उन्होंने ब्रिटिशो के विरुद्ध बगावत करने के लिए ३-४ संस्थानों को संघटित किया। इस आक्रमक शक्ती ने ब्रिटिशो के कब्जे के ग्वाल्हेर पर कब्जा कर लिया। १८५८ में ब्रिटिशो ने ग्वाल्हेर संस्थान को चारों और से घेर लिया। उस युद्ध में राणी लक्ष्मीबाई को वीरमरण प्राप्त हुआ।

अंतरिक्षयात्री - कल्पना चावला

प्रतिमा काऊतकर

भारतीय अंतरिक्ष संशोधन कार्यक्रम के इतिहास मे अंतरिक्ष में पहूँचनेवाली पहली भारतीय महिला कल्पना चावला का नाम सूवर्ण अक्षर मे लिख गया है। कोलबिंया नाम के अंतरिक्ष यान में उड्डाण करने के बाद लौटने के मार्गपर अंतरिक्ष में ही यान का विस्फोट के कारण कल्पना चावला और अंतरिक्षवीरों को विरमरण आ गया। यह दुर्घटना ०१ फरवरी २००३ को घटी थी।

कल्पना का जन्म पंजाब के कनलि इस गाँव में हुआ। वहींपर टागोर विद्यालय मे से १९७६ मे उन्हे पदवी प्राप्त हुई। १९८२ मे पंजाब के अभियांत्रिकी महाविद्यालय मे से उन्होंने एरोनॉटिकल इंजिनिअरिंग की पदवी प्राप्त की । उच्च शिक्षा के लिए व अमेरिका में गई और १९८४ मे टेक्सास विद्यापीठ में एरोस्पेस इंजिनिअरिंग इस विषय में एम.एस्सी.पदवी प्राप्त की और १९८८ कोलोरॅडी विश्वविद्यालय से एरोम्पेस इंजिनिअरिंग मे पी.एचडी. संपादन की। अपनी जिद्द के कारण कल्पनाने शैक्षणिक क्षेत्र मे असाधारण यश प्राप्त किया।

१९८८ में कल्पना ने नासा (नॅशनल एरोनॉटिक्स ॲन्ड स्पेस ॲडमिनिस्ट्रेशन) में प्रत्यक्ष काम का आरंभ किया विविध तांत्रिक, अभियांत्रिकी परिषद में उसने निबंध प्रस्तुत किए। दिसंबर १९९४ मे नासा ने कल्पना चावला को चून लिया। और मार्च १९९५ मे जॉन्सन स्पेस सेंटर मे अंतिरिक्ष वीरो के १५ वे गुट मे शामिल हो गई। इस जगह एक बरस तक प्रशिक्षण लेने के बाद वैमानिक की जिम्मेदारी उसे दी गयी। १९९८ मे अंतिरिक्षयान और कक्ष की, क्रु रेप्रिझेंटेटिव्ह की जिम्मेदारी कल्पना पर आ गयाी। इस साल मे उसने अंतरिक्षवीरो के कार्यालय मे सिस्टीम पर नियंत्रण बहुतबार यशस्वी उड्डाण भरी थी। फरवरी २००३ मे यह कोलंबिया यान पृथ्वीपर उतरणे के लिए १६ मिनिट का समय ही था । तो इस यान की दुर्घटना हो गयी और उसमे ही कल्पना की मृत्यु हो गई।

♦♦♦

इतिहास की महिलाऐं

कु.शेख समिना अ.रौफ

ये जो मशाल,
जल रही है सन सैंतालीस से
ये आजादी की मशाल है।
कभी भभक उठती है,
कभी अधम हो जाती है,
कभी ठहर जाती है
लेकिन जल रही है अनवरत
स्वंतत्रता का उद्घोष करती हुई ।
वैसे तो य सैंतालीस के पहले भी
जल रही थी कइयों के दिलों मे
नाचना छोडकर तलवार भंजना
सिखा था, अजीवन ने उसके लिए
घोडे पर सवार हो सुनंदा ने
क्रांती का संदेश
जन-जन तक पहुँचाया ।
पार्वती ने वानर सेना बनाई
तो सुभद्रा ने विरों का वसंत मनाया,
देश से बाहर जाकर
मादाम कामा ने देश का झंडा बनाया ।

विदेश से भारत आकर,
एनी बेसेंट ने आंदोलन का
शंख बजाया ।
और आजादी का सपना
आँखो संजोए
भारत की बा ने
मृत्यू को गले लगाया।
आज भी यह मशाल हमे
उन शहीदों का स्मरण कराती है।
बार-बार चेताती है,
कि यह केवल मशाल नही
जो अमर जवान शहीदें के
विजय स्तंभ पर जल रही है,
यह तो झांसी की रानी का सन्मान है ।
बेगम हज़रत महल का अरमान है
भारत कोकिला का सपना है
तपस्वीनी का तपता है
क्या हम भी अपने दिलों में
ऐसी ही एक मशाल सहेते रखेंगे।

आधुनिक युग में स्त्री

कु. आरती महाजन

प्राचीन काल में स्त्रियों की स्थिती अत्यंत दयनीय थी। पुरुषों ने उन्हे शक्तीबल पर हिनता का दर्जा दिया। महिला को समाज और कुटुंब में हिनता का दर्जा दिया गया था। स्त्री का जन्म अशुभ माना जाता था। स्त्री को जन्म से मृत्यु तक परावलंबी यानी शादी से पहले पिता के आदेशानुसार शादी के बाद पति के आदेशानुसार और वृद्धावस्था में पुत्र के आदेशानुसार रहना पडता था।

प्राचीन ग्रंथ ऋग्वेद में स्त्री को समान दर्जा देने की बात कही गई है। लेकिन उत्तर वैदिक काल में यह दर्जा कम हो गया। उसकी पढ़ाई रोक दी गई । स्त्री की प्रगती पर बंधन आ गए। स्त्री को शारीरिक और मानसिक अत्याचार सहने पड़ते थे। इस काल में जो कुछ प्रथायें थी उनमें से आधी प्रथायें पुरुष को मानने मे लगी थी। इस काल में लोगों ने कभी यह नही सोचा की अगर स्त्री पढ़ी तो दो परिवार का कल्याण होगा।

जब ब्रिटिश शासन भारत में आया तो स्त्री के लिए शिक्षा के द्वार खुल गये। और स्त्रीयों के उद्धारक म.ज्योतिबा फुले इन्होंने स्त्रीयों की पढ़ाई की शुरुवात की। ये सारा श्रेय म.ज्योतिबा फुले और सावित्रीबाई फुले इन्हें ही जाता है।

अपने भारत देश में ही छत्रपती शिवाजी महाराज इनकी माता जिजाऊ और अहिल्या देवी होलकर इन्होंने घर को संभालते ही राज्य को भी संभाला। इंदिरा गाँधी ने संपूर्ण भारत की पंतप्रधान होने का गौरव हासिल किया। और अब आज की राष्ट्रपती, प्रतिभाताई पाटील भी एक महिला है। इसीप्रकार भारत की गाण कोकिला लता दीदी मंगेशकर, मदर तेरेसा इन्होंने कुष्ठरोग से पिड़ित रुग्णों की सेवा की। ऐसा कोई भी क्षेत्र नहीं है जहाँ स्त्री नही। सामाजिक, धार्मिक, राजकीय, शैक्षिक इन सब क्षेत्रों में स्त्री पुरुषों से कंधे से कंधा मिलाकर काम कर सकती है।

♦♦♦

महिलाओं के अधिकार

रवीकुमार दत्तात्रय वाघमारे

नारी सदैव एवं सर्वत्र मानव परिवार का मुख्य आधार समझी गई है। इसलिए प्रत्येक राष्ट्र तथा समाज के सर्वांगीण विकास में वह मुख्य भूमिका का निर्वाह करती है।

प्रेम, त्याग और अहिंसा को हिंसा , संग्राम और कलह से श्रेष्ठ समझा जाता है। समाज में देवियाँ अपनी अभिज्ञता के कारण सृष्टी पालन के देव मन्दीर से वंचित रहकर हिंसा एवं कलह के दानवक्षेत्र में प्रविष्ट होना चाहती है। उस समाज को आशा कदापि नही करनी चाहिए स्त्री-पुरुष में समान शक्तीयाँ है। समान प्रवृत्तीयाँ है और उनमे परस्पर कोई किसी प्रकार की भिन्नता नही है। क्षमा,दया, अहिंसा आदि तो पुरुष के लिये उच्चतम आदर्श है। उन्हे नारी पहले से ही आत्मसात किये हुए है।

मानवीय गुणो का विकास पुरुष की अपेक्षा स्त्री से अधिक सफलता से हो सकता है इसलिए पुरुष की अपेक्षा स्त्री की श्रेष्ठताको स्वीकारते हुए नारी जीवन विकास की समस्त सुविधाओं को उपलब्ध करने के पक्ष में है।

नारी को अपेक्षाकृत अधिक शक्ती संपन्न देखना चाहते है। जब तक सब स्त्रीयाँ शिक्षित नही होगी और सब कानून अधिकार उनको बराबर न मिल जायेंगे तबतक महज बराबर काम करने से ही काम नही चलेगा। वे पुरुषो की अपेक्षा स्त्रीयों के लिये शिक्षा को अधिक उपयोगी समझते है लेकिन स्त्री के लिए जिस शिक्षा की अनिवार्यता का वे पक्ष-पोषण करते है। उनकी दृष्टी में वह ऐसी होनी चाहिए जो स्त्रीयों में उदात्त भावों की स्थापना कर सके उनके अनुसार स्त्री की विद्या और अधिकार हिंसा और विध्वंस में नही सृष्टी और पालन में है।

स्त्रियों के सामाजिक , धार्मिक, शैक्षिक, आर्थिक तथा राजनैतिक उत्थान के लिये प्रेमचंद उनके लिये अनिवार्य शिक्षा के साथ-साथ समानाधिकारों के प्रस्तावों का सदैव अनुमोदन करते है। शारदबील के प्रस्तावक श्री हरविलास शारदा को उन्होंने लिखा था।

"स्त्री न तो धन दौलत है और न पशु वह तो पुरुष के समान चेतन प्राणी है। संसार में जितना महत्त्व पुरुष का है, उससे कहीं अधिक स्त्री को है।"

जो विवाह लडकी इच्छा के विरुद्ध किया जाता है उसे विवाह नही समझा जाता।। बालीग लड़के-लड़कीयों को उसकी स्वतंत्रता होनी चाहिए। यद्यपि जाती-पाती छुआछुत, धनी-निर्धन, अवर्ण-सवर्ण एवं उच-निच के पक्षधर नही है फिर भी जब और जहाँ उन्होंने अन्तरजातीय अज्ञात वंशीय एवं असवर्ण वर्णीय स्त्री-पुरुष के विवाह का प्रश्न उपस्थित किया वाह उनकी लेखणी अधिकांश स्थानो पर अड़ सी गई है। किसी भी वर्ग व्यवस्था या जाती की स्त्री की चरित्र हिनता सहन नही कर पाते। बाल्यकाल की प्रवृत्तियाँ, माँ-बाप का लाड़ प्यार, समाजिक परिवेश पुरुष का ढोंग तथा स्त्रीयों का सिमित संसार ही इस भावना का जनक है।

मुबारक हो वह दिन जब भारत में इस गलत प्रथा का अन्त हो जायेगा। स्त्री का मरण , बच्चों का मरण और जिस समाज का जीवन ऐसी सन्तानो पर आधारित हो उसका मरण। इस समस्या के हल के लिए ऐसा बील पास करवाना चाहते है। नारी- प्रेम के उस स्वरुप के जिससे वह सरस, आहक, आकर्षक एवं प्रेरणास्पद बन जाती है।

साहित्य में समग्र नारी जीवन की सुज्ञता को बड़ी सफलता के साथ समेटने का प्रयत्न किया है। उनका यह चित्रण धार्मिक, सामाजिक, जातीय तथा राजनितिक रुढ़ीवादीता से सर्वथा रहित है।

पुरातन में जो भी शिव है, सुन्दर है उसे बिना कुछ किये उन्होंने ग्रहण किया और आधुनिकता में चो कुछ सहज सत्य होने के कारण ग्रहणीय है। जिससे सभी नारीयाँ सुवासित हो गयी है।अंतः स्त्री के सदैव हर सम्भव प्रयत्न से अपने चरित्र की रक्षा करनी चाहिए। यह नारी का अधिकार , सामाजिक हक और नारी विषयक विचार है।

♦♦♦

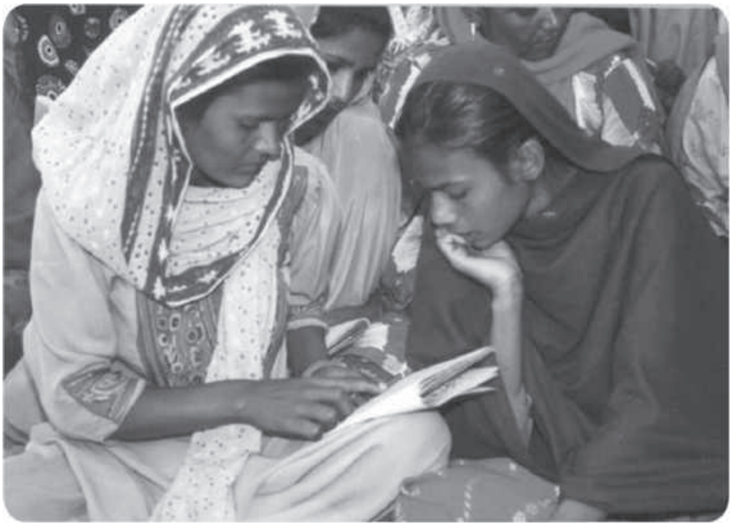

राष्ट्र विकास में स्त्री साक्षरता का महत्त्व

कु दिपाली रखमाजी शेरे

हमारे देश को स्वतंत्रता प्राप्त होने के ६२ साल पुरे हो गये है। लेकिन अभी भी निरक्षरता हमारे देश में है। निरक्षरता हटाना यह हमारा कर्तव्य ही मनुष्य के जीवन में जिस प्रकार अन्न, वस्त्र, निवारा ये तीन चीजे महत्त्वपूर्ण है। उसी प्रकार साक्षरता यह चौथा तत्त्व माना गया है। मनुष्य पढने से ही बडा होता है।

अपने देश में निरक्षरता बढने का पहला कारण है गरिबी और बेकारी। गरिबी की वजह से मनुष्यको दो वक्त का खाना मिलना मुश्किल हो गया, तो पढ़ाई के लिये ये गरीब मनुष्य क्या कर सकेंगे ? कुछ जगह ऐसा दृश्य देखने को मिलता है कि लड़की यह पराया धन है। उसे पढ़ लिखकर क्या करना है। लड़की एक न एक दिन दुसरे घर जानेवाली है, फिर उसे पढ़ाने से क्या फायदा है। कुछ लोगो कि ऐसी भी सोच होती है। बहुतांश लोगो को लगता है कि, कितने भी पढ़ो नौकरी नहीं मिलती यह सोचकर लड़की की पढ़ाई रोकी जाती है। उस वक्त वे ऐसा नहीं सोचते कि लड़की पढ़ी तो वह अपने पुरे परिवार को निरक्षरता से बचा सकती है। बच्चों पर संस्कार कर सकती है। स्त्री पढ़ी नही तो अच्छा बुरा क्या है, यह वह नही समझ सकती।

ऐसा कहा जाता है कि माँ यह बच्चों की पहली पाठशाला है। माँ ही बच्चो का पहला गुरु होती है। अगर माँ पढ़ी नहीं तो वह बच्चों को क्या पढ़ायेगी। इसलिए स्त्री साक्षरता यह आज के काल की आवश्यकता है। जिस प्रकार जीवित रहने के लिए खाना खाना जरुरी होता है। उसी तरह साक्षरता की आवश्यकता भी है। इससे एक वाक्य मुझे याद आता है।

जिस घर की माँ पढ़ी हो, वह अपने परिवार को आगे ले जा सकती है। माँ पढ़ी होगी तो वह

बच्चों को पढ़ा सकती है। पिताजी नौकरी की वजह से दिन भर घर के बाहर रहते है । इसलिए वे बच्चों की पढ़ाई नही ले सकते। लेकिन माँ तो घर पे रहने के कारण बच्चों को पढ़ा सकती है। इसलिए स्त्री साक्षरता की आवश्यकता है।

समाज में कुछ लोग ऐसा मानते है कि, लड़की पढ़ने के बाद कहाँ नौकरी करेगी? तब उन लोगो को मुझे यह बात बतानी है कि, अगर लड़की नौकरी नहीं की तो क्या हुआ, लेकिन अपने परिवार पर संस्कार कर सकती है। पढ़ना यानी नौकरी करना यह जरुरी नहीं है । अपने परिवार को संस्कारमय बनाना यह स्त्री के हाथ में है। इसलिए स्त्री साक्षरता की आवश्यकता है।

भारतीय घटना के अनुसार १९६० से ६ ते १४ साल से कम के लड़के और लड़कियों के मुफ्त शिक्षा देने का नियम है लेकिन बहुत जगह पर लड़कियों की पढ़ाई पुरी नहीं होती। लेकिन स्त्री के साक्षर होने से पुरे परिवार का कल्याण हो सकता है। उससे एक वाक्य मुझे याद आता है-

"Learning to know, Learning to do, Learning to live together, Learning to be".

इसका यह अर्थ है की, बच्चों की जिज्ञासा पढ़ाऩा और उन्हे कृतीयुक्त शिक्षण देना, अशांतता और अराजकता को दूर करके एक दुसरों के प्रति शांततामय सहजीवन जीने का सिखाना। और आखिरी में हर एक को उसकी क्षमतानुसार जो बना है उसे अवसर देना। यह साक्षरता का उद्देश है। और यह जिम्मेदारी स्त्री अच्छी तरह से पार कर सकती है।

आज भारत देश में १/३ लोक निरक्षर है। उनमें से निम्न महिलाओं को पढ़ना लिखना नहीं आता। इस पार्श्वभूमीपर देश में साक्षरता अभियान की आवश्यकता है। यह मत पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग उन्होंने कहा है।

"आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिन" के अवसर पर "साक्षर भारत अभियान" का शुभारंभ करते समय वे बोले कि, विशेषतः महिला, अल्पसंख्याक, अनुसूचित जाती जमाती और दुर्बल घटकों में निरक्षरता का आवाहन है। इस आवाहन से हमारा मुकाबला है। अपने भारत देश को साक्षर बनाना है। सरकार ने देश में के हर बच्चे को गुणवत्तापूर्ण शिक्षा देने का वचन लिया है। राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटीलजी ने संसद के संयुक्त अधिवेशन में भाषण करते समय कहा की अगले पाच साल में देश की हर महिला साक्षर होगी। और उन्ही साक्षरता अभियान में पुनर्रचना करने की घोषणा भी की है। वे कहती है की सामाजिक, आर्थिक और राजकीय दृष्टि से महिला को शक्तीशाली बनाने के लिए अपनी सरकार वचनबद्धहै। उसदृष्टि से वे स्थानिक स्वराज संस्था के महिलाओं को ५० प्रतिशत आरक्षण देने का निर्णय लिया है।

स्त्री आज कौनसी भी क्षेत्र में पिछे नही है। आज भारत की राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील है। इसप्रकार हर क्षेत्र में स्त्री कार्य कर सकती है। और ऐसा माना जाता है की, हर महान व्यक्ती के पिछे स्त्री का हात होता है। जैसे छत्रपती शिवाजी महाराज के कार्यों के पिछे राष्ट्रमाता, राजमाता जिजाऊ माँसाहेब के संस्कार है। उनके संस्कार की वजह से शिवाजी महाराज ने स्वराज्य स्थापन करने का पवित्र कार्य किया था।

इसलिए स्त्री साक्षरता की बहुत आवश्यकता है। भारत देश को परिपूर्ण साक्षर होने के लिये स्त्री साक्षरता की आवश्यकता है।

♦♦♦

भारतीय नारी; सामाजिक स्थान

कु.चित्रलेखा शेरे

नारी ईश्वर की देन हैं और ईश्वर की बेटी है। भगवान के बाद हम स्त्री के ही देनदार है - जिंदगी देने के लिए और उसे जीने योग्य बनाने के लिए वह माता के समान हमारी रक्षा करती है। तथा मित्र और गुरु के समान हमें शुभ कार्यो के लिए प्रेरित करती है। नारी का त्याग और बलिदान भारतीय संस्कृति की अमूल्य निधी है। परंतु ईश्वरीय प्रवृत्ती एवं ईश्वरद्वारा किसी भी नारी से किया गया असामाजिक क्रुर मजाक वह होता है, जब नारी का सर्वेसर्वा, मार्गदर्शक, उसका भविष्य निर्माता उसे उस असीम दुनिया में नितांत अकेली छोडकर, अनायास काल कवलित हो जाता है। विधवा हो जाने पर उसे जीवनपर्यंत दूसरों पर आश्रित रहना होता है तथा संसार की सभी बहारों, रंगीनियों से उसे वंचित किया जाता है।

संतोष की बात है की हमारे भारत में कुछ विधवा-विवाह होने लगे है। परंतु समाज ने इस पद्धति की पूर्ण रुप से स्वीकार नहीं किया है। लोग विधवा को लेने व देने, दोनों में ही हिचकिचाते है। विधवा-विवाह एक गौरव की बात है, जो समाज की शुद्धता और देशोन्नती के लिए अत्यावश्यक है।

जिस प्रकार सोना आग में तपकर ही अधिक चमकिला बनता है, उसी प्रकार नारी समाज की कटू परीक्षाओं से गुजर कर ही आज आत्मनिर्भर बन रही है। इसका समर्थ उदाहरण है भारतीय नारी।

आधुनिक युग में भी स्त्री की उपेक्षा और अपमान का जीवन जीना पड रहा है। स्त्रियाँ चाहे कितनी भी सफल क्यों ना हो, उन्हें हर अधिकार बराबर मिल जाए फिर भी हमारी पुरुषप्रधान संस्कृतिमें स्त्री का स्थान दुय्यम ही रहेगा, यह हमारे समाज को लगा वह दिमक है, जो इतनी आसानी से नहीं जा सकता है। स्त्री चाहे शिक्षित हो या अशिक्षित उसे कम-कदम पर अपने अस्तित्व, अधिकार एवं आत्मसम्मान के लिए संघर्ष करना पड रहा है। समाज में कुछ ऐसी नारीयाँ है जो उन स्त्रियों का निर्भयता, संघर्षमय जीवन तथा अस्तित्व एवं अधिकारों के प्रती जागरुक रहने की प्रेरणा देती है, जो की आज भी अपराधियों जैसा जीवन व्यतीत करती है।

एक लड़की अपने अस्तित्व एवं अधिकारों के लिए बचपन से ही संघर्ष करती है। उसका यह संघर्ष उसके आत्मसम्मान के लिए जरुरी बनता है। बचपन में ही उसे महसूस होता है कि वह भाइयों की अपेक्षा उपेक्षित है। भाईयों के कपडे, उनका स्कूल उससे अच्छा होता है। लड़कों की हर सुविधा का ध्यान रखा जाता है, माँ-पिताजी उनको सर आँखो पर बिठाकर रखते है। लड़की को समय पर स्कूल, कॉलेज जाकर समय पर ही घर लौटना पडता है। लड़को पर कोई पाबंदी नहीं होती। उनमें पढ़ने की इच्छा ना भी हो तो भी उन्हे जबरदस्ती पढाया जाता है। लेकिन घर का काम करके भी लडकियाँ पढ़ना चाहती हैं तो उन्हे आर्थिक कारणो तथा अन्य कारणों की वजह से उच्च शिक्षा नहीं दी जाती है। एक जमाना था जब नारी को घुट-घुटके जीना और अत्याचार सहना एक आदर्श माना जाता था, जो बेटी को माँ से विरासत में मिलता था।

जब किसी घर में नारी सुशिक्षित होती है तो वह अपने बेटों और बेटियों में फर्क नही करती। दोनों को समान शिक्षा तथा अन्य सुविधा दिला सकती है। ऐसी परिस्थिती में लडकियाँ उच्चशिक्षा प्राप्त कर अपने पैरों पर खड़ी हो सकती है। वह अपने अधिकारों के प्रति जागरुक रहती है। फिर यही बात पिढ़ी दर पिढ़ी बढ़ती जाती है और समाज की उन्नती के लिए यह बहुत जरुरी है। इसलिए प्रगत समाज का आधार है स्त्रीशिक्षा जो एक घर से शुरु होकर देश में खत्म होती है।

♦♦♦

स्त्री पुरुष असमानता

सय्यद आफरीन बाबाअली

"हर स्त्री ले शिक्षा और बना दे अपना आसमान
जिसमें सजा अपने देश का तारा जिस से हो
हमारा राष्ट्र महान।"

स्त्री और पुरुष के इतिहास में भेद की, भिन्नता की, लंबी कहानी जुडी हुई है। बहुत प्रकार के वर्ग हमारे समाज ने, हमने निर्मित किए है। गरीब का अमीर का धन के आधार पर। और सबसे आश्चर्य की बात तो यह है की हमने स्त्री-पुरुष के बीच भी वर्गो का निर्माण किया है। शायद हमारे और सारे वर्ग जल्दी मिट जायएेगे, स्त्री-पुरुष के बीच खडी की गयी दीवार को मिटाने में बहुत समय लग सकता है, इसके बहुत कारण है।

स्त्री और पुरुष तो भिन्न है यह तो निश्चित है, लेकिन असमान नहीं। भिन्नता और असमानता दो अलग बातें है। भिन्न होना एक बात है। सच एक आदमी दुसरे आदमी से भिन्न है ही। कोई आदमी समान नहीं है। कोई पुरुष भी समान नहीं है। स्त्री और पुरुष भी भिन्न है। लेकिन भिन्नता को वर्ग बनाना, ऊँचा-निचा बनाना मनुष्य का पुराना षडयंत्र और शैतानगी रही है।

हजारो वर्षो का अतीत का इतिहास स्त्री के शोषण का इतिहास भी है। पुरुष ने ही सारे कानून निर्मित किए है और पुरुष भी शक्तिशाली था। उसने स्त्री पर जो भी थोपा चाहा थोप दिया। जब तक स्त्री के उपर से गुलामी नहीं उठती तब तक दुनिया से गुलामी का बिलकूल अंत नहीं हो सकता। राष्ट्र स्वतंत्र हो जायेंगे।आज नही कल गरीब और अमीर के बीच के फासले भी कम हो जायेंगे, लेकिन स्त्री और पुरुष के बीच फासले की कहानी इतनी लंबी हुई है की, करीब-करीब भूल गई है। इसलिए की आनेवाली जिंदगीको आप हम जैसे बनाने में लगेंगे। हो सकता है स्त्री और पुरुष के बीच समानता का, स्वतंत्रता का, एक समाज और एक परिवार निर्मित कर सके। स्त्री लाखो वर्ष तक इस देश में समाज के नामपर, अपने पती के नाम पर, पुरुषो पर बर्बाद होती रही। वह मरकर सती होती रही है। कभी आज तक ऐसा सुना है की कोई पती अपनी पत्नी के लिए सती हो गया है। हम देखते है सारा जगत पुरुषों का, सारा जगत पुरुष वृत्तियों का, सारा जगत आक्रमक, सारा जगत हिंसात्मक भारत अकेला आक्रमक नहीं, हिंसात्मक नहीं।

भारत के पिछले तीन हजार वर्ष का इतिहास दुःख परेशानी और कष्ट का इतिहास रहा है। लेकिन यही तथ्य आने वाले भविष्य में सौभाग्य का कारण

भी बन सकता है। क्योंकि जिन देशों ने पुरुष के प्रभाव में विकास किया, वे अपनी मरण घड़ी के निकट पहूँच गया है। पुरुष का आक्रमक चित्त है, हिंसा का चित्र है। पश्चिम के जिन देशों ने उस चित्र का विकास किया , वे सारे देश धीरे-धीरे युद्धों से गुजर कर अंतिम युद्ध के करीब पहूँच गये है। अब कोई परिणति नहीं मालूम होती सिवाय कि वे टकराये और टूट जाए, नष्ट हो जाए। उनके साथ पुरष ने जो सभ्यता खडी की है, आज तक वह सारी की सारी नष्ट हो जाए। या दुसरा उपाय यह है की इतिहास का चक्र घुमे और पुरुष की सभ्यता की कथा बंद हो। और एक नया अध्याय शुरु हो, जो अध्याय स्त्री चित्र की सभ्यता का अध्याय होगा। पुरुष के चित्र की बनावट आक्रमक है, हिंसात्मक है और अब तक चुकि सारी संस्कृति उसके आधार पर निर्मित हुई है। क्या यह नहीं हो सकता की स्त्री के हृदय की आवाज को भी इस संस्कृति के निर्माण में पत्थर बनाया जाए। लेकिन स्त्री तो चुप या तो वह गुलाम है। पुरुष की स्त्री गुलाम है। उसने कभी यह घोषणा ही नही की है की मरे पास भी आत्मा है, लेकिन वह चुपचाप पुरुष के पिछे चल पडती है ।

आज भी हमारे समाज में देश के कितने कोनो में स्त्री पर अत्याचार और शोषण, दहेज के लिए माँग हो रही है। जाने कितनी सारी दुविधा आज भी स्त्री के साथ होती है। उसे अकेला नहीं रहने देते, उसके विचार उसकी सोच को आज भी दबाया जाता है। यह बात कभी नही उठाई गई की राम की अग्नि परीक्षा क्यों नहीं होती ? नहीं पुरुष का तो सवाल ही नही। यह सब सवाल स्त्री के लिए है। स्त्री की कोई आत्मा नही, उसकी कोई आवाज नहीं। फिर यह अग्नि परीक्षा से गुजरी हुई स्त्री को इतना सहन करके भी उसे एक दिन मख्खी की तरह फेंक दी गई तो भी कोई आवाज नहीं। और इतना अत्याचार सह कर भी हिंदूस्थान की स्त्री राम को मर्यादा पुरुषोत्तम कहते चली जायेगी। आज भी मंदीर में जाकर दिया जलाती है और पूजा प्रार्थना करती है।

लेकिन आज की स्त्री यानी आधुनिक स्त्री आज हमारे समाज में, देश में, आज तंत्रज्ञान के बारे में मालुमात होते- होते हमारो देश चाँद पर पहूँच गया है। हम देखते है कि, हमारे देश में स्त्रीयाँ पुरुष के बराबर काम कर रही है। लेकिन आज भी जितनी स्त्रीयाँ स्वीकृत होनी चाहिए, उतनी नहीं है। जिस दिन स्त्री भी स्वीकृत होगी और विराट मनुष्यता में उतना ही समान स्थान पा लेगी जितना पुरुष का है, तो इतिहास भी ठीक दुसरी दिशा लेना शुरु करेगा। आज हमारे समाजे में किरण बेदी, पि.टी.उषा, कल्पना चावला, सुनिता विल्यम्स इन सब स्त्रीयों ने समाज के अंधकार से निकलकर कुछ कर दिखाया है। इनकी आज़ादी को देखकर ठीक वैसी ही आज़ादी स्त्रीयों के मामले में घटित हो रही है। हिंदूस्थान के हर स्त्री को आजादी लेनी है। क्योंकि मूल्य आज़ादी मिलने का नहीं है, वह जो लेने की प्रक्रिया है, उसी में आत्मा जन्म लेती है। आज़ादी मिलने से उसकी आत्मा जन्म नही होती। अगर आज़ादी लेने की दुनिया या प्रक्रिया में से गुजरना ही आज़ाद आत्मा का नया जन्म होता है। आज़ादी तो उसका परिणाम है।

अगर एक बेहतर दुनिया स्त्री को नया देश नया समाज बनाना हो तो पुरुष के समस्त फासले मिटा देने है। भिन्नता बचेगी, लेकिन समान तल पर दोनों को खड़े रहना है।

"नारी शक्ती, नारी मुक्ती यही हमारा नारा है।
दिलो जान से भी बढ़कर देश हमको प्यारा है।"

♦♦♦

भारतीय नारी का जीवन

शेख परवीन कासम

नारी यह दो शब्दों वाले नाम में सारा संसार बसा है, क्योंकि नारी है तो जग है वरना कुछ भी नहीं। नारी के रुप में पत्नी, बेटी, माँ, बहन और बहुत सारे रिश्तों का अर्थ जुडा है। नारी सभी देशो में है। लेकिन उनका स्थान अलग-अलग है। कुछ देशो में नारी को पूजनीय माना जाता है, तो वही नारी को दर्दभरा, अपमानित जीवन जिना पड़ता है।

अगर हम भारतीय नारी का जीवन प्राचीन युग से देखे तो वह दर्दभरा नर आएगा। प्राचीन युग में स्त्री को शिक्षा से वंचित रखा गया। शिक्षा यह पुरुष का अधिकार है, और स्त्री चार दीवारी के अंदर बंद रहे। बालविवाह जैसी समस्या को स्त्री ने सहा। छोटी उम्र में उनकी शादीकर देना और जब विवाह हो जाता है, लड़की अपने पती के घर आ जाती है। छोटी उम्र में उन्हे घर गृहस्थी का ज्ञान नहीं होता, तब उन्हें घर अन्य सदस्यों की चुभनभरी बातें सुननी पडती है।

जब उस लड़की का पती किसी कारण मर जाता है, तो स्त्री को सती जाना पडता था। सोचिए एक जिंदा औरत कोलोग झुलसते आग में फेंक देते है, और अगर वह बाहर निकलने की कोशिश करे तो उसे लड़कियों से फिर अंदर ढ़केला जाता। उसकी चीखे दूर तक न जाए इसलिए उसको आस-पास ढोल इत्यादी बजाये जाते। क्या गुजरती होगी उस स्त्री पर।

इतना ही नही पती मर जाए तो स्त्री का केशवपन किया जाता था। स्त्री के बाल मुंडवा दिए जाते थे। विधवा विवाह का अधिकार नही था। लेकिन महात्मा फुले, स्वामी विवेकानंद, राजाराम मोहनरॉय, स्वामी दयानंद, महर्षी कर्वे आदि समाजसुधारकों ने प्रयत्न किए और इन कठिन समस्या से स्त्री को बाहर निकाला, विधवा पुनर्विवाह, स्त्रीशिक्षण, बालविवाह बंदी इत्यादी कायदे पास किए गए और कुछ हद तक स्त्री पर का अन्याय दूर हुआ।

नारी शिक्षित होकर अपने बलबुते पर कुछ कमाने लगी। आज के आधुनिक युग में नारी सभी क्षेत्र में प्रगती कर रही है। पुरुषो के कंधे से कंधा

मिलाकर आगे बढ़ रही है। अगर हम उदाहरण के तौर पर कल्पना चावला, सानिया मिर्झा को ले सकते है।

यहाँ तक की हमारे देश राष्ट्रपती भी एक महिला ही है, जिनका नाम प्रतिभाताई पाटील है। सचमुच जैसा नाम वैसा कामहमारे देश को इन्होने मतलब एक नारी होते हुए भी इतना महान पद हासिल किया है। देश को एक प्रतिभा प्रदान की है। जब के मैं यह कहूँगी भारतीय नारी हर क्षेत्र में निपूण हैं, वह किसी से भी कम नहीं।

लेकिन नारी की जो प्रगती है, वह उसी तक सिमित है। आज के आधुनिक युग में नारी कठपुतली बन गयी है। ॲरिस्टॅटल ने २००० साल पहले कहा था - 'The female is a female by virtue of a certain lack of qualities.' अगर पुरुषों मे से कुछ गुण निकाल दिए जाए तो वह भी एक नारी सी ही क्षमता रखता है।

लेकिन आज के युग में नारी को पुरुषो ने कठपुतली बना दिया है। हमारे देश में शादियाँ तो बहूत ही रितीरीवाजों से होती है। लेकिन वही शादियाँ आज भौतिक साधनों से की जा रही है। शादी-विवाह एक मजाक या यूँ कहिए पैसा कमाने का साधन और स्त्री एक यंत्र बन गई है।

आज के युग में नारी और देश ने इतनी प्रगती तो कर ली लेकिन आज की नारी हमें दहेज पिड़ीत नजर आयेगी। दहेज के कारण आज ना जाने कितनीही लड़कियों की जाने चली गई है। दहेज के कारण पती अपने पत्नी को जिन्दा जला देता है। या उसपर इतना अन्याय किया जाता है की, वह आत्महत्या जैसा पाप करने पर मजबूर हो जाती है। लेकिन इससे पुरुष पर कोई असर नही होता। वह तो फिर से सजधज दुल्हा बनता है। फिर से पैसा बटोरता है। फिर से एक लड़की की जिंदगी नरक बना देता है।

आज नारी ने हर क्षेत्र में प्रगती भरा काम भले ही किया हो, लेकिन उसका जो सामाजिक दर्जा है निचे का है। और हमारे समाज की सोच ही यही है की नारी का दर्जा निचे ही रहे। अगर हम एक वेश्या स्त्री से पुछे की तुम इस काम में कैसे आ गयी हो तो निश्चितही वह इस कठोर समाज का नाम लेगी। आज भी हमारे देश में नारी को उतना मान सन्मान नहीं दिया जाता जितना की देना चाहिए।

हर स्त्री ले शिक्षा और बना दे अपना आसमान
जिस में सजा अपने देश का तारा
जिससे हो हमारा राष्ट्र महान।

इसी पंक्तियों की तरह नारी को हर समस्या का हल ढूँढना होगा, ना ही पिछे हटना होगा। एक स्त्री चाहे तो वह सबकुछ कर सकती है। स्त्री में सहनशीलता यह गुण होता है। इसलिए वह हर दुःख सह लेती है। लेकिन आज समाज में दहेज प्रथा बढती ही जा रही है। दहेज के नाम पर लोक संपत्ती लुट रहे है। यह लढ़ाई हमें लढ़नी होगी, हमें आगे बढ़ना होगा और इस समस्या को जड़ से मिटाना होगा। पुरुष का क्या है वह नारी का उपयोग करता है। और उसे दर दर भटकने के लिए छोड़ देता है। वह जिये या मरे उसे क्या।। मैने तो बस नारी के बारे में चार शब्द लिखे, यदि हम समाज में झाँककर देखे और लिखे तो शायद कितने भी पृष्ठ हो कम पड़ जायेंगे। जाते जाते में केवल एक उक्ती कहना चाहूँगी।

"अबला जीवन हाय तेरी कहानी
आँचल में है दुध और आँखो में पानी।"

♦♦♦

माँ

रामेश्वर भास्करराव शिंदे

माँ एक प्यार होती है। माँ एक सुरक्षा कवच होती है। माँ सहारा होती है। माँ विश्वास होती है। माँ एक निडर दुनिया होती है। माँ सबकुछ होती है।

माँ जन्म देनेवाली होती है। उसकी वजह से हमारा जन्म होता है। उसके पालन, शिक्षा से हमारा जीवन सुंदर होता है। जन्म देनेवाली, पालनेवाली माँ ईश्वर का दूसरा रुप होती है। माँ संस्कार की जननी होती है। वह गर्भावस्था से ही अपने शिशु पर संस्कार करती है। बचपन से ही भगवान को प्रणाम करना, बडे लोगों को प्रणाम करना सिखाती है। श्रीराम, श्रीकृष्ण, संत आदि के किस्से सुनाकर धैर्य, शौर्य चरित्र निर्माण की दृष्टि से सिखाती है। अपना बच्चा आगे चलकर बहुत बडा आदमी बने इसलिए जी-जान से कोशिश करती है। उसका वह सपना होता है। माँ का बड़प्पन उसके बेटे में समाया होता है।

माँ जीवन की पाठशाला होती है। अच्छी बोलचाल, अच्छा रहन-सहन, अच्छा बर्ताव आदि चीजें वह सिखाती है। माँ बच्चे का श्रद्धास्थान होती है। माँ पर उसका विश्वास होता है। इसलिए बच्चे माँ को मन की बात बताकर मन हलका करते है। भूल होने पर भी वह माफ कर देती है। बच्चों की कामयाबी माँ की कामयाबी होती है।

माँ एक सेवामूर्ती होती है। बच्चे के जन्म से ही वह उसकी सेवा करती है। उसकी भाषा समझकर, भूख, प्यास समझकर उसे समय-समय पर पौष्टिक खाना देती है। माँ जैसी उत्तम सेविका दुसरी कोई नहीं है। माँ एक घर होती है। उसके होने से घर भर जाता है। माँ घर का धन होती है। माँ लड़कियों के लिए एक भावात्मक दुनिया होती है। लड़कियों ने माँ के पास मन हलका करना, राज की बातें बताना यह स्वाभाविक बात है। माँ होना यह जीवन की अमिरी है।

पुत्र-माता का एक पवीत्र रिश्ता होता है। वह पालनहार होती है। दर्द होने पर ईश्वर की जगह माँ का नाम जुबान पर आता है। दर्द का, मदत का लब्ज मूलतः माँ होता है। इस महान माँ के चरणों मे कोटी-कोटी प्रणाम।

♦♦♦

विज्ञान अनुसंधान से जुड़ी कुछ महिलायें

कु.शेख समिना अ. रौफ

★ मेरी लवाजीए (१७५८-१८३६)

फ्रांस देश की इस महिला ने अपने पति एन्थोनी लवाजीए की हत्या होने के बाद उनका रसायन विज्ञान में अधुरा शोध कार्य पुरा किया।

★ सोफी जर्मन (१७७६-१८३१)

फ्रांस देश की इस महिला ने गणित में फर्मेट प्रमेय की उपयोगिता की खोज की।

★ बुक्स हॅरिएट (१८७६-१९३३)

कैनेड़ा की इस महिला ने रेड़ीयम डी के तत्त्व की खोज की।

★ आर्यटन हर्या (१८५४-१९२३)

इंग्लैड की इस महिला ने इलेक्ट्रीक आर्क पर अपना पहला शोध प्रंबध प्रस्तुत किया।

★ ओर्मरोद ॲनी इल्नार (१८२८-१९०१)

इंग्लैड की महिला वैज्ञानिक ने बैक्टेरियालॉजी मे अभूतपूर्व अनुसंधान किया।

★ मारिया मिटचेल

सन १८१८ में अमेरिकन महिला खगोलशास्त्री ने नये धुमकेतु की खोज की।

★ हिनरिटा स्वान लिव्हीट

सन १८६७ मे अमेरिका में जन्मी इस महिला एस्ट्रोलॉजर ने सेफीड तारे के बारें में महत्त्वपूर्ण संबंध को उजागर किया।

★ मारी स्ट्रोप्स (१८८०-१९५८)

इस ब्रिटिश महिला वैज्ञानिक ने वनस्पतीशास्त्र में डी.एसी. की पदवी मिलाकर कुटुंब नियोजन कार्यक्रम में मोलिक योगदान दिया।

★ पेरीए मार्गुरिट (१९०९-१९७५)

फ्रांस की महिला वैज्ञानविक मार्गुरीट ने ॲक्टिनियमन के नामक नये रसायन तत्त्व की खोज की।

★ टेरिश्कोव्हा व्हॅलेंटिना

सन १९३७ में रशिया में जन्मी इस महिला अंतरिक्ष वैज्ञानिक ने पृथ्वी का ४८ बार भ्रमण किया एवं उन्हे 'हिरो ऑफ द सोवियत युनियन' पुरस्कार देकर नवाजा गया।

★ कल्पना चावला (१९६१-२००३)

भारतीय महिला अंतरिक्ष वैज्ञानिक कल्पना चावला अमेरिका के कोलंबिया अभियान में शहीद हो गई।

★ आनंदीबाई गोपालराव जोशी

भारत में जन्मी आनंदीबाई गोपालराव जोशी ने सन १८८६ मे अमेरिका के वुमेन्स मेडिकल कॉलेज ऑफ पेनसिल्व्हीनिया से वैद्यकीय डिग्री हासील की। भारत की पहिली महिला डॉक्टर होने का सम्मान उन्हे मिला।

★ फ्रँकलिन रोसलिन्द ईल्सी (१९२०-१९५८)

इंग्लैड की महिला भौतिकविद फ्रँकलिन रोसॅलिन्द ईल्सी ने डी.एन.ए. अतिसुक्ष्म तंतु के रुप में रने का महत्त्वपूर्ण संशोधन किया।

♦♦♦

कु.माधवी मुरलीधरराव वाकोडकर

स्त्री से होती है, शुरुवात जीवन की,
स्त्री से होते है जीवन के संस्कार।
स्त्री से बनता है बच्चों का भविष्य,
स्त्री बनाती है जीवन को सफल।
स्त्री ही सिखाती है जीवन में,
चलना और आगे बढना।
स्त्री के कारण ही होता है हर बच्चा संस्कारी
अगर स्त्री संस्कारी तो बच्चा संस्कारी।
बच्चा संस्कारी तो जीवन संस्कारी
जीवन संस्कारी तो देश संस्कारी।
स्त्री की वजह से ही बनता है पर्यावरण
स्त्री ने ही बनाया है जीवन सुखकर।
स्त्री जैसे धन को हमारे जीवन में अमूल्य मान
स्त्री से होती है शुरुवात जीवन की।

प्रेरणा

स्त्री शक्ती सन्मान विशेष २००९-१०

Prerana English Section
Editorial Board
Guidence : Prof. Sow. Seema Bagul

Editor :
Rameshwar Balasaheb Hoge

Sub Editor :
Nagesh Balasaheb Kale

Sub Editor :
Laxman Krishnarao Page

Index

Women in Vedic Era. - Ku. Shilpa Bhale / **Feminism.** - Ku. Machale Preeti / **Women in India's freedom Struggle : A Review** - Khureshi Salman / **Indira Gandhi : The only 'Man' in the Indian politics** - Hoge Rameshwar Balasaheb / **The First Woman Teacher In Modern Maharashtra - Savitribai Phule** - Puja Mahajan / **Bahinabai (1628-1700)** - Mahajan Aarti Ashok / **Women's Liberation movement and Media (News Paper)** - Shubhangi Joshi / **SAROJINI NAIDU (1879 1949)** - Ku. Hokarne Sarika Vilasappa / **Feminist Consciousness in Indian Fiction.** - Pathan Maijabeen / **Marginal Treatment of Women Characters in "Roots and Shadows" of Shashi Deshpande** - Ashok Balasaheb Kale / **"Indian Women Novelist In English "** - Balasaheb Kharat / **Award Winning Woman in India** - Nagesh Balasaheb Kale / **Lata Mangeshkar** - Bidwe Yashoda / **ECONOMIC CRISIS** - Rugle Pratik / **Globalisation** - Ketki Datar.

Women in Vedic Era.

Ku. Shilpa Bhale.

In ancient India women enjoyed a social status equal to men. Woman has had a share in the composition of Rig Veda. Feminism in India can be traced down to the days of Ram Mohan Roy and Almiya Subha started in 1914.The emancipation of Indian woman was a by-product of Gandhiji's non co-operation movement.The indpendence struggle paved the way for women out of the hearth and chimney hooks into the life of the nation. It gave them an opportunity to realize the potentiality they possessed.

"Transition began with the renaissance reformist and independence movements. Another factor which influenced the family system particulerly in the present century was the growth of cities. Social reformers believed that education was the key the social change for improving the position of women. They started educational institutions.In the Pre-Vedic and the Vedic ages. Women enjoyed considerably high status and Freedom of thought and expression accompanied their husbands even to the battle popular among them are Kaikey, Vishalaya etc.They were allowed to participate in the intellectual pursuits; to a name of few are sulbha, Maitreyi, Gargi etc. the Rug veda Contains several hymns and poem by twenty women authors. Sages like Ghosa, Surya, Vdea, Apala, Vishwavara and Yami. These verses are lively, Candid and depicture the contemporary life, especially experiened by women. Surya,however in her poem tells that women ruled their homes and servants were subordinate to their husband. The vedas prescribed certain ideals and roles to be taken up by women. Slowly, the matriarchal system of the Pre-vedic times started collapsing. The matriarchal structure was replaced by the patrilineal organization. The change is reflected in the Aryans depiction of the Goddess of the Shakti cult as married, thus implied male control over female. Goddess Lakshmi is shown as devoted wife sitting at the feet of her husband, Vishnu. Though Lakshmi is the goddess of wealth and prosperity, her role as a wife is under the control of her-husband is of importance.

Women's position deteriorated still more, for the orthodox Aryans considered woman as ineligible of intellectual and spiritual attainment Women were debated by men as impediments on the path of spiritual knowledge,a seeker was reuqired to adhere strictly to the principles of asceticism, renunication, purity,celibacy

and distancing from women. The influence of Buddhism, which emerged in the Vedic times to counter the rigid codes of Brahmanism, many women found a passage to empaniciation and redemption. The Buddhists monks allowed women to join their cult.

But with the invasion of the Muslims (The arabs and the Turks) in the 11th and 12 th couturiers A.D. and with the consolidation of Islamic regime in India by the Mughals in the 6th century A.D. the position of women deteriorated still further because of rigid codes and restraints imposed on women, like purlah (The Veil) Child marrige, Jauhar (Wife's ending her life voluntariy) on the expected defeat of her husband and sati (burning of dead man's wife on his pyre)Besides Manusumrti,here was another code of conduct exclusively for Hindu women in and around west India. It was 'Stridharma Paddhati' written by Trymbkayajavan of Maharashtra. It Prescribed various roles, social and familied obligations and religious duties and rituals for Hindu women. The emphasis was given on women being 'PATIVRATA'. He mentions three kinds of women who can be called 'Pativrata' Firstly, the wife who dies before her husband,Secondly the wife who waits for her husband to join her (in sexual congress) and thirdly the wife who accompanies her husband on to the funeral pyre and immolates herself.

♦♦♦

Feminism.

Ku. Machale Preeti

Feminism, as a new way of life, as a new perspective came into existence in India with the feminine psyche trying to redefine woman's role in the society. Like man, woman is born free,but she is in chains, not always and everywhere.All women do not conform, they rebel, they reconcile, and they are both kali and Durga,Symbols of destruction as well as creation. During the Vedic Period, Indian woman enjoyed the pride place with the extraordinary scholars like Gargi, Matreyi, Lopamudra, who walked equally with men. Even Sita, Savitri, Shakuntala and Draupadi,who make their appearence at the later period in history,were not said to be passive, submissive,docile and servile. Sita in the Ramayana has resisted the demoniac aggressiveness of Ravana, Shakuntala in the Abhidyan Shakuntal proved the strengh of her nerves meeting the challange of Dushynta, Draupadi displayed the femal perocity by washing her hair in the blood of Dushsana who had attempted to disrobed her in the court of Kauravas. It is very rightly said, in the Indian context that, "**Yatra Naryastu Pujante Tatra Ramante Devataha**" meaning the gods reside in the place where woman is worshipped woman is so indispensable to man's life, she is an adviser in his work, a slave in service to him, a partier in noble deeds, as earth intolerance, a mother in affection, harlot in bed and a friend in enjoyment.

" Karyeshu mantri ,
Karaneshu dasi.
Dharmeshu patni,
Kshymaya dharitri
Sneheshu mata,
Shayanesha Rambha
Range sakhi Laxmana ! sakutome" .

But manu's male dominated code of conduct enunciated in " Manu Samhita " that the woman in India lost her pedstal, and disappeared behind the pardah during the Muslim rule. It was only during India's Independence movement, Gandhi freed women from their trynically life, and plunged them into the freedom movement; women broke their chain, walked hand in hand with men, raising their little fingers against the unmitigated autocratic rule at home and abroad.

♦♦♦

Women in India's Freedom Struggle : A Review

Khureshi Salman

The history of the Indian independence movement is a sage of heroic deeds of men and women. The women's participation in the freedom struggle began over a century before the country became free. At a time when the society dominated by conservative traditions and social customs denied them their rightfull place.

With the revolt of 1857 forming the background of the freedom struggle Lakshmibai, Rani of Jhansi,blazed a trail of courageous resistence to the British to which the Rani of Ramgarh, Rani Tara bai and Begum Hazrat Mahal of Lucknow made no small contribution.

The women social reformers later took up the task and there was no activity in which women didnot take part. By the early twentieth century the awakening of women was complete. when Gandhi called women to leave their hearth and homes and join the Satyagraha, there was nothing that would hold them back their participation in Revolutionary party. Indian National Congress, the Home Rule Agitation,the civil disobedience movement are unparalleled in history. This participation has endowed the Indian Freedom Struggle a certain dignity.

The Period followed by 1857 out-

break was one of social reforms and social reconstruction. Social reformers both men and women, appeared on the stage of India to uplift the womanhood of the land. The need of educating women in India had by now started receiving some attention. Girls began to join schools and colleges. In 1888 Anandibai Joshi went abroad to study medicine. There were still several impediments in the way of women's freedom becoming on par with men, as conserative minds had continued to disapprove of the imparting of higher education to women. But by now social reformers like Pandita Ramabai, Ramabai Ranade and others had come out openly to advocate women's cause.

The birth of the Indian National Congress in 1885 furnished to political platforms to women. It was in the year 1900 that Swarnkumari and J. Gangoli attended the congress session held in Calcutta as delegates from Bengal. Smt. Gangoli was the first woman to speak from the congress platform. This was perhaps a beginning of the new era and now onward the woman took an increasingly active part in the political activities of the country

The first decade of the twentieth Cenury witnessed the revolutionary activities in the political field. Sarala Devi and Shikaji Rustam. K.R.Cama openly supported the cause of the revolutionaries and rank amongst the outstanding leaders of this period.

Then, came the Home Rule Movement of Annie Besant between the years 1910-18.She had adopted India as her home and it was her work that threatened the roots of the British Rule In India. As a result Anne Besant was imprisoned. Later on realease, she enjoyed the highest honour by being elected President of the Indian National Congress.

Thousands of women joined the satygraha army of Gandhiji, They raised their voice against the Rowlatt Bill, Salt Laws, Forest Laws and went to Jail as a consequence of their defiance.

During the Civil Disobedience movement women like Sarojini Naidu, Kamala Devi Chattopadhaya, Lado Rani zutshi, Durgabai and many other became war Dictators. Sarojini Naidu was the first Indian woman to become the President of the Indian National Congress in 1925 but was also the first woman to lead the biggest salt raid in Bombay. In this manner journey of women's role in Struggle of Independent is observed and reviewed.

♦♦♦

Indira Gandhi : The only 'Man' in the Indian Politics

Hoge Rameshwar Balasaheb

Is she dictatorial by nature ? Is she obsessed by a desire for personal political power rather than by national goals? or can she be characterised as predominantly democratic intermperament ?

Indira Gandhi's Political role is thus interpreted in terms of the dynamics of the interaction between her personality and political environment in which she operated when above questions raise in the mind then we find answers of all in her specific ideological approach to present herself with political discourses through her action which may be right and may be wrong counted by generation but it is right now.

The focal point of concern is the 1975 decision to impose emergency, but it serves primarily as a point of depearture for examining Indira Ghandhi's actions during the preceding decade which earned her public recognition as an aslute politician and strategist with a rare sense of political timing and an uncarmy ability to appraise the popular mood.

Analysing the factors leading to the emergency rejects previous accounts of the decision as based and contends that it is superficial to view the measure as motivated solely by authoritarian impulse. The 1975 action may be interpreted as an attempt to avert a tragic denoument of an unfolding crisis which had resulted from the failure not only of Indira Gandhi but also the Indian leadership to grapple boldly, systematically and decisively with the throny problems interest in the country's social conditions. The potential anarchy which seemed to be lurking round the corner in 1975 was not engineered by the political opposition but they did substantially aggravate the existing instability.

The electroal victories of 1971 and 1972 affirmed the immense nation wide popularity of Indira Gandhi and for a time it seemed that congress men were revitalized and united behind their leader; many expected that the Prime Minister's resounding electorial triumph would open the way to significant political and economic change consonant with the election campaign promise to "GARIBHI HATAO " abolish poverty.

For a time these expectations were confirmed. Prime Minister Gandhi seemed determined to introduce more prograsive

policies. The prime target of her strategy was the supreme court. She proceeded to amend the constitution in such way as to loosen the judicial constraints that has blocked progressive policies for so long. During the 1972 election compaigns she took pleasure in repeatedly reminding the people in state after state that many of the 1971 pledges had been redeemed. The 1972 manifesto stressed the fact that Parliaments power to amend any part of constitution had been restored by the twenty-fourth amendment,which was passed in August 1971.This enactment affirmed the power of Parliament to amend even the provisions dealing with "fundamental rights " which we have seen was a code term for property rights Gandhi had thus succeded in removing the obstacles to amendment erected by the Golaknath decision. During the state election campaigns the Prime Minister also availed herself of the opportunity to tell the people that as a result of the 25 th amendment (passed in December 1971) Parliament power to establish guideliness for amount of compensation payble when the state acquired or requisitioned property was not subject to judicial review. She intended this piece of legislation to deal with the bank-nationalization case, in which the supreme court had affirmed to property owner the right of compensation equivalent to the market value of the property taken. Such a ruling would have made the financial burden on government intolerable and effectively nullified reforms efforts requiring nationalization Gandhi's purpose was to empower the congress controlled Parliament to specify- in cash or otherwise the amount to be compensated. In addition, law of Parliament or legislative assemblies aimed at preventing concentration of economic power, in accordance with the directive principles, could not be challanged in the court.

This style of decision making served her well in the midest of the Bangladesh crisis. In 1971 she was under termendous pressure to act, and act quickly as the refugess began to pour into India. The Jana Sangh and other "Super_patriots urged immediate retaliation against pakistan.The popular mood was anxious. People at the time were saying,'what is she doing ? we will be destroyed and she was waiting then just at the right moment, she acted and within 15 days it was over.

By stressing the need to enrich the mind and appreciate "certain values " she seemed to acknowledged the need to bring about some sort of cultural revolution. Socialism and equality, she said must be thought of not only in terms of economic programmes but also in terms of social attitudes and behaviour. Barriers of case and community clearly negated social equality and political democracy. An educational system combining " Practical experience with theroretical study" would change the attitude of superiority charactersitic of the educated classes and another barrier between man and his fellow would fall.

To take concern above matter, And to conclude that she had a strong idiological power which help her to take right decision in critical condition in her life and she was always right in her every step in her life, she had taken strong decision in political, social and national and international, politics so that she is well known as; the only "man" in the Indian politics.

♦♦♦

Feminist Consciousness in Indian Fiction.

Pathan Maijabeen

The Term feminism can be used to describe a political,cultural or economic movement aimed at establishing equal right and legal protection for women. Feminism involves political, cultural and sociological theories, as well as philosophies Concerned with issues of gender difference. It is also a movement that advocates gender equality for women and compaigns for women's right and interests. It was in the year 1872 the term 'Feminism' was first used by the French dramatist ' Alexander Dumas' The core intention behind using this term was to focus on the movement of the women for their right. The basic view of feminism is the western civilization is pervasively and conducted in such a way as to subordinate women to men in all cultural domains " familial, religious,cultural, political, economic,social,legal and so on. As a distinct and concern approch to literature, fenminism writing or criticism was not inaugurated until late in the 1960's, Behind it, however lie two centureis of struggle for the recogniition of women's social and political right of women, marked by such books as Mary Wollstone craft's As "Vindication of the Rights of Women's" (1792) Johnstuart Mills "The Subjection of Women's" (1869). Feminism theory is essentially linked to political movement for equality of the sexes and end to discrimination against women. For feminist, the text is a battleground where actual power relations between men and women are played out.

Basically the feminist literary criticism is lined to the political movement for equality of sexes and end to discrimination aganist women. It seeks to uncover the ideology of patriarchal society in works of art. In the same fashion in Indian novels we may find the same kind of ideology in which women characters try their level best to achieve their identity and it happens only because of their strong consciousness of being a feminist. Anita Desai's "Cry the Peacock", Nayantara Sahgal's "Storm in the Chandigarh" and Rama Mehta's "Inside the Haveli" and Shashi Deshpande's " That Long Silence".

♦♦♦

Marginal Treatment of Women Characters in "Roots and Shadows" of Shashi Deshpande

Ashok Balasaheb Kale

Men have certain fixed ideologies, Karen Horney writes, concerning the nature of woman that woman is innately weak, emotional, enjoyes dependence is limited in capacities for work even that woman is masochistic by nature.

There are incidences in history and mythology that woman is treated marginally by the males and the society as well. Ahilya was cursed to become a stone by her own husband.Rama abandoned Seeta after listening to some washerman. Laxmana left behind his wife Urmila to remain faithfull to his brotherly duty. It was an exile for Urmila in real sense to remain away for fourteen long years from her husband and many more such examples depict how women are treated marginally the list is unending.

"The Second Sex" argues that there is no such thing as feminine nature' There was not physical or Psychological reason why women should be inferior to men, and yet,throughout history and across cultures, women had always been second class citizens. Even when worshipped and adored. They have had no autonomy and received no recognition as rational individuals, anymore than when they have been abused and devigrated the present effort aims a study of the marginal treatment given to the women characters in selected novels, of Shashi Deshpande an women novelist in English. Most of the Indian novel that deal with womans's issues offer a peripheral treatment of cruelties inflicted upon . A woman by another woman. They sumup in establishing the sterotypical tortures hit upon the woman by Indian male, selected novels by Shashi Despande like "That long Silence", "The Dark Holds No Terrors" and "Roots and Shadows" are new phenomenon in the sense that it viberated the typical patriarchal images of Indian male by substituting it with a woman who does her best to add to the agony of the female protagonist. In this attempt the aim has been to treat the eternal theme of marginality as depicted by Shashi Despande in social and psychologial frame work.

Deshpandes novel's "That Long Silence","The dark Holds No Terrors" and "Roots and Shadows" propose the pitch for post Modern dilemma of educated women. Her women refuses to internalize the generally accepted norms attacking female individuality and identity. The Novel That Long Silence envelops and Indian woman's life and how she prefers to remain silent rather than questioning either to the males or to the society. The protagonist Jaya has to fight her way through a male chauvinistic world to gain some measure of dignity for herself in the world where women are marginalized.

♦♦♦

"Indian Women Novelist In English "

Balasaheb Kharat

The novel, gener of literature, was a late comer in Indian writing in English but it is in this sphere that the greatest progress has been made through the Indian novelist like R.K. Narayan, Raja Rao, Mulk Raj Anand, become world famous but the work of Indian women writers has been under valued due to patriarchal assumptions about the superior worth about the enclosed domestic space and women's perceptions of their experience within it. It is automatically assumed that their work will rank below the work of male writer. The majority of these novels they piecked the psychological suffering the frustrated house wife.

Indian women novelist have begun to gain recognition since Arundhati Roy's Booker prize winning book "The God of Small Things" in 1997. Women are closely related with the oral tradition of story telling through myth, legands, songs, and table, once as the women started to get education those stories were transformed into poetry and drama.

The image of women in fiction has undergone a sea change during the last four decades. Women writers have moved away from traditional portryals of unduring self-sacrificing women towards conflicted female characters searching for identity no longer characterized and define simply in terms of their victim status. In contrast to earlier novel female characters from the 1980 onwards assert themselves and defy marriage and motherhood.

Recent writers depict both the diversity of woman and the diversity with each woman rather than limiting the lives of women to one ideal. The novel emerging the twenty first century furnish example of whole range of attitudes towards the imposition of tradition, some offering an analysis of the family structure and the caste system as the key elements of patriarchal social organization. They also reinterpret mythoogy by using new symbols and subverting the canonic versions. In conclusion the work of Indian women writers is significant in making society aware of women's demand and in providing a medium of self expression and thus rewritting the history of India.

♦♦♦

Women's Liberation Movement and Media (News Paper)

Shubhangi Joshi

Media cultivate rationality in the mind of people for social change, therefore, it is needed to check media's attitude towards women's liberation. First need to check therotical base of media towards liberation and second their attitude and how does media take side of movement ? is also need to check it. definately, media is best way to reach out everyone and percive them in right side.Women's problems are problems of dominated group so that these problem couldn't be revailed since long time.

Women's condition in Ancient time was so good but except that we found that women's condition become worst day by day, Prof. G.B.Sardar said that in 10th century, many scholar who had well educated as well as many social revolutionist worked for society, Balshasrti Jambaikar, Archarya Dadoba Pandurang, Lockhit Wade; R.G.Bhandarkar, Justice, M.G.Rande, Vishnushashtri Pandit G.G. Agarekar wrote on various issue such as women's education, child marriage, remarriage and Keshwapan (to cut all hair on the head after death of husband and maintain it) and satipratha (women should offer themselves to fire after the death of their husband) and they make social attitude towards these bad tradition of people through their writing in News Paper and gave voice to their problem and tried to make law against these bad tradition and their 'pen' able to do it. Mahatma Phule said that shrued patriartic ideologies avoided education to women for creat their supermercy on them in the society so that women should took education and they were sucessful in their policies still today in our rural areas.

Two basic reasons search out after great Philosophical and thoughtfull analyzation of social problem these are, first is that blind faith and dominating nature of men (mentality) and second is that nuecence in very compait social system as well as traditional attitude of people so that it is needed to change the "collective unconscious of society" which helps to us for create new society on new root society, is able to possible by only media to show right image of women through media and give first preference to solve every problem in their life.

In post independent period, education process, and acknowledgement of women's right this therotical stand would change the condition and every one knew that the importance of self independence and understood the value of fraternity and equality and these all things give voice to their problems and media helped to them lot in their business.

In post Independent period,, awareness of women's problems were increased and it was also get state to present these awareness. In 1930 Kirloskar Groups "stri" a monthly magzine started and still published. After that in 1935 "strimandal patrika" and in 1936 Sulochana Modi started "Bhagini samaJ Patrika" in 1947, "Savita" in 1951, first Gujarathi weekly magzine "Mahila" published and still published now In 1956 "Bharatia Stri Mandal Patrika" In 1960 "Sarika", In 1962 "Mohare" in 1964 "Madhuri" in 1965 Ku Joshi meena published "Grahalaxmi".

♦♦♦

Bahinabai (1628-1700)

Mahajan Aarti Ashok

The Vedas cry aloud,the Puranas shout,
" No good may come to woman "
I was born with a woman's body
How am I to attain Truth ?
" They are Foolish, Seductive, Deceptive
Any connection with a woman is disastrous"
Bahina says, a womans body is so harmful,
How in this world will I reach Truth ? "

Though these verses have invaribly been read as Bahinabai's lament over the fate of being born a woman, to the contemporary reader what comes through in the bold,dramatic cast of this 'Abhanga' is her skepticism, her rebeuiousness,and her insistent refusal to abandon her aspiration for the truth. The abanga is an elaborate,regularized form of the popular Marathi ovi (meter), which is used in the songs Women sing as they grind husk grain flour. An abhanga has rhymed lines and expressed religious sentiment. The form is associated with the varkari seet, especially with saint-poet Tukaram, and Flourished between the end of the thirteenth ceuntry and the seventeenth Century.

Autobiographical writings are rarely found outside the tradition of Individualism and the sense of personal worth it inculcates. Yet, of the 473 abhanga's of this seventeenth Century poet and philosapher that are available today, the first 78 are an atmanivedana, an autobigraphical account of her soul's journey through twelve previous lives as well as through her present one. In the first section of these 78 Bahinabai traces her life from childhood spent in the village of Devgar in what is today northen Maharashtra her parents, Aaudev and Janaki were both Brahmins. Bahinabai was the first child in the family.since her birth had been told by a holy man shortly after she was born her father found a gold Mohur wrapped in an auspicious yellow cloth by the way side, she was regarded as a child who would bring good fourtune to family. clearly Bahinabai was a cheirshed child and account of her childhood happy once but she prefer riciting the " names of god " to playing with other children when she was three, her parents arrange for her to be married to a relative in a near by village. He was 30 and had been married before ,but writes Bahinabai, He was a scholar and " An excellent jewel of a man" After she was married she countinued, as custom required, with her parents,and untill she attend puberty.But as a result as a family quarrel, Bahinabai her parents, and her husband left Devgar. They journeyed along the banks of the Godavari and a month latter they arrived at the Mahadeva forest where they joined other pillgrims in worship " seeing Sankara they were comforted,and through their Bhakti they asked that his hand of assurance might rest upon then " She says, The family begged, as wandering holy people customarily do, for grain, which they cooked. It tested to me like nectar for in the eating of it once since seemed burnt away. She was nine years of age and she have revealed her hearts emotions".

By the time she was 11th family had moved to Kolhapur,where Bahinabai had the unusal experiences with the calf that are reported in the sections atamanivedana excerted here. According to Shivaji Narahabhave.the Author of a Dictonary of terms used in varkari Literature,calf must have been a Yogabhrasta,a person who had reached high state of yogic concentration in a previous life, But had her some felling been reborn as a calf, all the same, the calf was destine to have a human companion, like Bahinabai and tobe a part of religious communituy.

Same years latter Bahinabai began to experience the vision of Vithoba and his famous 17th Century, low caste poet devotee, Tukaram, that were to change the direction and scope of her life. in these vision,Tukaram appeared to her, fade her necter, and taught her a mantra. The poems of the last section are the moving, reflectiive writing of once who has, since her death and found a women " Many of Bahinabi unuasul abanga explore the tensions in her marrige and resolution. Despite attemps by early 20th Century commentors Such as a JustionE. Abbot to see it otherwise,the Emphasis in her poems is clearly more on the conflict between husband and wife that on his resolution.

♦♦♦

Award winning Woman in India

Nagesh Balasaheb Kale

Medha Patkar was born in Mumbai (India) to indu and Vasant Khanolkar a trade union leader and freedom fighter. She was raised by politically and socially active parents. Her father actively fought in the Indian Independence Movement. Medhas mother was a member of swadar, an organization setup to help and assist women suffering difficult circumstances arising out of financial,educational, and health related problems activism played a role in shaping her philosophical view.

She got her M.A. in Social work from Tata Institute of social Sciences (TISS) After her master's degree,she worked for seven years with Voluntary organization in eastwhile.

Medha patkar is one of the recipients of 'Right livelihood Award' for the year 1991.She received the 1999 M.A. Thomas National Human Rights Awards from Vigil India Movement. She has also received numerous other awards, including the Deena Nath Mangeshkar Award,Mahatma Phule Award. Goldman Environment Prize. Green Ribbon Award for best International Political compaigner By BBC and the Human Right Defender's Award from Amnesty International. She was also a commisioner to the World Comission

Lata Mangeshkar

Bidwe Yashoda

Lata Mangeshkar is one of the wonders in the world of Music, a famous singer in India. All Indians feel pride on her deed. Her natural. Superb, beautiful, meledious voice , guts, obstinary has spread a spell on the minds of appriciators of music.

Her full name is Lata Dinanath Mangeshkar. She was born on 28 sept 1929 in Indore in Madhya Pradesh. In her childhood she learned classical music from her father But the fate showed her its crued path.Mode In her little age, her father died.Her fate bestowed the responsibility of her mother & four brothers and sisters upon her. She was only 12 years old at the time. But she didn't lost her will power.She went to have further classical education to Ustad Aman Ali Khan,Pt.Tulsidas Sharma, Ustad Amanit Khan.

She was highly under infuence of the light music of Kundanlal Sahgal & Nurjaban.

In 1942 she sang for first time in Marathi Movie " Kiti Hasal (किती हसाल) , In Hindi Aapki Seva Mein - 1947 .In Marathi-1942. She acted in the film- पहिली - मंगळगौर Pahili Magnalagaur. After this the rainbow of sucess spread in her Life. She Sang

with well known music directors. The success of the movies depended upon her singing. Not only in Hindi, Marathi, but she sang in Tamil,Gujarathi, Bengali, etc.She sang- near abour 10 to 12 thousand songs. The former,Prime Minister, witness her melodious song - 'E Mere Vatan Ke logo' which touches the heart of every Indian. Her name is written in the Guinius Book of wrold Record.

Indian Government rewarded her with 'Padmabhushan' in 1969.

In 1989 she got ' Dadasaheb Falke Puraskar' & Three times Film Fare Award. Later on she didn't accepted the award & asked to give the new artists.

We and the further generations can never forget her as she has impacted our hearts and mind deeply.

SAROJINI NAIDU
(1879 1949)

Ku. Hokarne Sarika Vilasappa

Sarjoni Naidu was the eldest of eight children of the poet Varada Sundari and the distingusished educator Aghorenath Chattopadhyay, who founded the Nizam's college in Hyderabad in 1878.She grew up in a household that was a center of learning and the arts,poets,philosophers, alchemists,intellectuals, and revolutionaries are regular visitors to the home, which "turned no one away hungry " and in which, she writes,she was brought up to be an Indian and a proud citizen of the world. And,as is clearly evident in her poetry, her speeches, and her political commitements, the young Sarojini was shaped as much by the rich muslim culture of Hyderabad as by the traditional Hindu ethos of her family and the Western infulences of her education.

Though she refused to speak English until she was nine,by the time she was eleven she had begun to write poetry in that language: I was sighing over a sum in Algebra It wouldn't come right, but instead a whole poem came to me suddenly from that day,my 'poetic career'began. At the remarkably early age of the twelve she matriculated, coming out first in the entire Madras Presidency and gaining instant fame. At fifteen she met and fell in love with Govindraju Naidu, a doctor and a widower ten years her senior. No doubt also to defer what they thought might be a hasty decision on her part, her parents sent her to England to study. She spent three years there,first at king;s college in London and later at Girton college in Camibridge. Biographers speak of her-health "breaking down" during this time she was initially sent to spain to Convalese, but returned to Hydrabad in 1888 . She married Govindaraju Naidu the same year in a controversial intercaste marrige. She was a brahmin, he was not They had four children between 1899 and 1903 Jaysurya, Padmaja,who was active in the women's movement, and governor of the West Bengal in the early 1950 Randhira and Lilamani.

Most of her poetry was written between 1895 when she was sixteen and published her first collection, songs and 1917 when her fourth and last volume, 'The Broken Wing 'including The Temple, pligrame of Love" came out she published in 1905.The Golden threshold, a book she dedicated to Edmond Gossesm the well-known British critic. The Bird of fame,her third book of poems which includes. " Bangle Sellers " came out in 1912. Though her poetry is widely read and even committed to memory by people who may not know other poetry in English but enjoy the delicate rhythm and the luxurious imagery of her verse, Liteary critics have charactarized her work as sentimental and so offering an exothic image of India.

Though she may be remembered chiefly as a poet, Sarojini Naidu was deeply involved in politic,played a colorful role in the struggle for Independence, and had a talent for witty repartee. Her political interest, the seeds of which were planted in nationalist commitments of the Chattopadhyay home, grew more intense in the years after 1906, when she made a much acclamied fiery speech.at a meeting of the Indian National Congress in Culutta. She went on to participate in meetings and protest actions,emerging as a powerful and talented. Speaker and a sensitive organizer who was extremly popular with students and young people. The speech included here was addressed to students at Ahamedabad in 1922. In 1914 She met Gandhi and worked closely with him for many years. In 1925 She was elected president of the Indian National Congress

♦♦♦

ECONOMIC CRISIS

Rugle Pratik

Back ground of the financial crisis :

- Credit Crunch

A disorderaly contraction in wealth and money supply in the market.

- Life blood of the Banking system

Irrational and unsustainable consumption in the West.

Greed of Investment Banker

Fallacious rating by Rating Agencies failing Housing prices and Rising inerest

rates led to high numbers of people who could not pay their mortgages

India and the Financial crisis

1) Availability of global liquidity

2) Decreased consumer demand afecting exports

3) The financial crisis and India's financial market

Global liquidity crunch and India :-

India's household and corporate savings will fuel the domestic economy at a time when the global liquidity crunch is aggraviating the economic down turn in other parts of the globe

Gross Demestic savings rate of India has risen steadily from 23% in 1990's to 35 % in 2006- 07 estimated tobe around 32% this fiscal Even if India's savings and investment rates undergo a cyclical reduction in FY09 by net fiscal (FY 10) these rates should still be around 30% with 6% growth in the second hald of FY 10

Decreased Consumer Demand affecting Exparts - Shipment of

Indian natural pearls, precious and semiprexious stones and pharmaceuctical products, all recorded a decline causing Indian exports to the US to drop by 22.63% to $5.22 billion in Q1 of 2009

Financial crisis & India's IT Sector :-

India's IT Sectro : Price negotiations and increased commitments. Globalisation,mostry influence on IT Sectro. becouse, business outsoursing is most important Export production of India. It decrease in encling of 2008 Hence it affected on the employee who are working in IT Sector.

♦♦♦

Globalisation

Ketki Datar.

The word like "Globalisation" of market's globalisation of production globalisation of technoloty & globalisation of investments are familiar with us now . But the actual meaning of globalisation is nothing but the integration of the domestic economy with the world economy.

Globalisation is simply the expansion of economic activities across political boundaries of nation,states.More importantly,perhapes it refers to a process of deepening economic integration,increasing economic openness & growing economic interdependence between countries in the world economy.It is accociated not only with a phenomenal spread & volume of cross border economic transaction,but also with an organisation of economic activities whcih straddles national boundaries.

The Main features of Globalisation

1) It is internalization of Production, distribution & marketing of goods & services

2) It operates the business throughout the world.

3) It erase the difference between domestic market & foreign market.

4) Fast growth in trade,especially among multinational corporation is done.

5) surge in foreign direct investment

6) Production planning & development based on market consideration of entire world

7) sourcing of factor of production.

8) Global orientation in strategies, organisation structure,organisational culture & managerial expertise.

Globalisation & its impact on Indian economy

The process of globalisation initiated in 1991 & far reaching changes in industrial & other policies have led to considerable changes.The following achievements have been claimed especially on the external front :

1) India's share in the world trade which had fallen 0.53%in 1991 from 1.78 % in 1950 has shown reversed trends & has improved to 0.86% in 2003

2) Our foreign currency reserves which had fallen to barely one billion dollars in June,1991 raise substantially to about 141billion dollars in March,2005

3) Exports now finance over 80% of imports,compared to only 60% in the latter half of the eighties.

4) Contray to what many feared the exchange rate for the rupee has remained almost steady despite the introduction of full convertibility of rupee.

5) certain benefits of globalisation have accrued to the Indian consumenr in the form of larger variety of consumer goods, improved quality of goods & in some cases & reduced price of consumer durable.

6) Markets have strated responding to the movements abroad a fluctuation in U.S. market or U.K. market has started affectiing Indian market. Unlike before,

7) The rating agencies,which rate investment risks in countries for global investors,have ungraded India's rating.

8) Programmes of quality management & research & development are systematically conducted by corporate sector.

9) More & more companies are opening branch offices/subsidiaries in other countries & making their presence felt.Asian paints, Talas, Sundaram, Fasteners, Ranabaxy,Dr.Reddy's Laboratories, Infosys etc.are the examples of Indian companies operating abroad.

♦♦♦

The First Woman Teacher In Modern Maharashtra - Savitribai Phule

Puja Mahajan

Savitribai was the first woman teacher in modern Maharashtra. Together,she and her husband started the first school for women,in 1848.Though there was period in which Jotiba Phule's work was also trivialized and dismissed,today he is remembered as the father of the nonbrahmin movement in Maharashtra.But is only after the works of scholars .Such as G.B.Sardar and M.G.Mali.whose biography of Savitribai was published in 1980,and who brought out her collected works in 1988,that we have begun to appriciate her important role in that movement.

Savitribai was married to Jotiba in 1840,when she was only nine.With his support she was able to study.In 1848 When Savitribai was only seventeen they opened five schools in and around Pune,and in 1851 one meant especially for the girls from the mang and mahar castes. Savitribai and Jotiba together with another colleague, Fatima Shaikh taught in them until 1856 when Savitribai felt seriously ill and went back to her parental home in Naigaon (Khandala Taluka,Satara district) Where she was nursed back to health by her elder brother "Bhau" The both Savitribai & Jotiba Phule were maligned,socially astracized, and attacked by the orthodoxy whose authority and power. They had questioned Yet Savitribai had special burdens to carry. Women are traditionally charged with the responsibility of preserving social "Purity" and maintaining its norms. When they rebel they are policed and punished in a thousand ways that rarely touch the men.

Savitribai was not only a teacher and an activist but also a writer. Her first collection of forty one poems, "Kavyaphule" was published in 1854.Many of the poems are nature poems, others speak in the main of the wealth that comes with education,give advice to children and decry the caste system. Her second book,Bavankashi Subodharatnakar,1892 a more ambitious book, is a biography in verse of Jotiba Phule. Jotiba had developed a critique of the brahmin interpretation of Maratha history in the ancient and medieval periods. He presented the Peshwa rulers, who were overthrown by the British,as decadent & oppressive, & Savitribai reiterates these themes in her biography. In addition to these two books, Savitribai edited for publication four of Jotiba's speeches on Indian History.

♦♦♦

Soil Crises सेमिनारचे उद्घाटन करीत असतांना श्री विजयअन्ना बोराडे, श्री नंदकिशोर बाहेती, श्री वराडे, श्री दत्तराव पावडे, श्री वसंतराव देशमुख

विद्यार्थिनी वसतिगृहाचे भूमिपूजन करतांना मा.सौ. मीनाताई बोर्डीकर, डॉ.सौ. सविता पानट

प्रा.भाग्यश्री गोडबोले भारतीय राज्यघटना-सिंहावलोकन या विषयावर व्याख्यान करीत असतांना

गुणवत्ता सन्मान पारितोषिक प्रसंगी डॉ.तस्निमा पटेल - संचालक, विद्यार्थी कल्याण मंडळ स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड

चि.राठोड भाऊसाहेब पांडुरंग, कला व्दितीय वर्ष - राष्ट्रीय सेवा योजना प्रवेश २००८-०९ मुंबई येथे प्रजासत्ताक दिन संचलन वर्ष (२००९-१०) (मुंबई) साठी सहभाग

स्त्री माझे नाव

नव्या - जुन्या सीमेवर माझे मज स्थान दिसे
संस्कृती मी जणु अमूर्त, स्त्री माझे नाव असे!

गृहिणी मी, कष्टतसे वृद्धांस्तव, बालास्तव,
सुलभ मला पतिप्रेमा, दीनांचा मज आठव,
सदनाहुनि स्वर्ग फिका - हेच स्वप्न पाहतसे.

शिक्षक मी, ज्ञानाची चिर मजला अभिलाषा,
अणुअणुस झाकळते बालमनाची आशा
ध्येय हाच देव मला, अक्षय त्या पूजितसे

मी विनम्र सेवक, जनि सेवाव्रत चालविते,
अश्रुंतुन हास्याचे शत अंकुर पालविते,
कर्म हाच धर्म जगी, तोच मला तारितसे

कलावती मी, माझी नितनूतन अनुभूती,
सुंदरतापूजक मी, तीस्तव मम अभिव्यक्ती
मी उन्मन, चिर अथांग रसरंगी नाहतसे!

शास्त्रज्ञा, वाहत मी संशोधन कार्यधुरा
नारायणरूप शास्त्र देइल कधिकाळी नरा
संजीवनिमंत्र तेच - ही श्रद्धा दाटतसे!

मी कांता, मी माता, शिक्षक मी, सेवक मी,
कलावती शास्त्रज्ञा, विविधगुणी नटते मी
विश्वाची मी प्रतिभा मजमधि समृद्धि वसे,
संस्कृति मी जणु समूर्त, स्त्री माझे नाव असे

-संजीवनी मराठे